

KANSALLISTA IDENTITEETTIÄ KARTOITTAMASSA
Kansalliset symbolit ja niihin liittyvät muistot ja tunteet

Marjut Eerika Finell
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalipsykologian laitos
Helsingin yliopisto
2.5 2005

Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa selvitetään millaisia kansallisia kuvauksia, muistoja henkilökohtaisesta elämästä ja tunteita kansallisiin symboleihin liittyy. Lähtökohtana on oletus, että nämä tekijät toimivat siteinä yksilön ja hänen kansakuntansa välillä. Tutkimus suoritettiin näyttämällä nuorille lukion toisluokkalaisille 50 diakuvaa. Nuorten piti arvioida, kuinka hyvin kuvat kuvasivat Suomea. Tämän jälkeen heidän tuli valita 2-3 kuvaa, jotka herättivät heissä mahdollisesti tunteita ja/tai muistoja. Valituista kuvista heidän piti kirjallisesti perustella: Miten symboli liittyy Suomeen? Mitä muistoja se herättää? Mitä tunteita symboli ja siihen liittynyt muisto herättää? Analysoin nuorten kirjoitukset laadullisesti luokittelemalla ja vertailemalla kirjoituksista nousseita teemoja, sisältöjä, yksittäisiä sanontoja ja muistoryhmiä keskenään. Tämän analyysin pohjalta totesin, että symboleihin liittyy kansallisia kuvauksia, muistoja ja tunteita. Totesin myös, että kukin tutkimuksessa käytetty symboli näyttää muodostavan oman kokonaisuutensa, johon assosioituu tietynlaisia kansallisia kuvauksia, tietynlaisia muistoja ja tietynlaisia tunteita. Analyysi puolsi Billigin (1995) näkemystä kansallisesta identiteetistä elämäntapana. Tutkimuksen keskeisimmän teoreettisen pohjan muodostavat Anttila (1993, 1996, 1997, 1999), Billig (1995), Reicher ja Hopkins (2001) ja Saukkonen (1999).

Sisällys

1 Aluksi

OSA 1

2 Sosiaalinen identiteetti

3 Kansa

3.1 Kansa kulttuurisena yhteisönä

3.2 Kansan yhteinen syntyperä

3.3 Kansa valtiollisena yhteisönä

3.4 Kansa territoriaalisena yhteisönä

4 Kansallinen identiteetti

5 Kansallinen identiteetti ja muistot

6 Kansallinen identiteetti ja tunteet

7 Symbolit

8 Symbolit, muisti ja tunne - tutkimuskysymykset

OSA 2

9 Tutkimusprosessin eteneminen

9.1 Laadullinen tutkimus

9.2 Keiden kirjoituksia tutkin?

9.3 Tutkimusasetelma ja aineiston keruu

9.3.1 Tutkimusasetelma

9.3.2 Tutkimustilanteesta

9.3.3 Miksi tällainen tutkimusasetelma?

9.4 Mitä kuvia tutkimuksessa käytän ja kuvien valinta

9.5 Aineiston yleisluonnehdintaa

9.6 Symbolien rajaaminen analyysiä varten

9.6.1 Miksi halusin rajata symbolit?

9.6.2 Suomen lipun erityisasema ja keskeiset sisällöt rajaamisen lähtökohtana

9.6.3 Valitut symbolit ja valintaperusteet

9.7 Valittujen kirjoitusten määrällistä tarkastelua

OSA 3

10 Symbolit ja niiden sisällöt

10.1 Erottavat tekijät – symbolien omaleimaisuus

10.2 Yhdistävät tekijät – me ja muut

10.3 Yhteenveto

10.3.1 Erottavat tekijät

10.3.2 Yhdistävät tekijät

11 Symboleihin liittyvät muistot

11.1 Jääkiekko

11.2 Sauna

11.3 Sota

11.4 Luonto

11.5 Suomen lippu

11.6 Yhteenveto

12 Tunteet ja symbolit

12.1 Jääkiekko

12.2 Sota

12.3 Sauna

12.4 Suomen lippu

12.5 Luonto

12.6 Yhteenveto

13 Lopuksi

Viitteet

Liitteet

1. ALUKSI

Musta on meille surun väri; se herättää myös murbeellisia vaikutelmia ja ajatuksia. Tämä tunnesiirtymä aihentuu yksinkertaisesti siitä, että jonkin seikan ja sen symbolin ideat ovat mielessämme kovin läheisessä yhteydessä; sen seurauksena toisen herättämät tunteet sotkeutuvat toisen herättämiin. — — Sotilas, joka kuolee lippunsa puolesta, kuolee maansa puolesta; mutta itseasiassa etusijalla hänen tajunnassaan on lippu. Joskus se jopa suoranaisesti määrää toimintaamme. Jonkin yksittäisen viirin jääminen vihollisen käsiin tai ei, ei määrää maan kohtaloa, mutta silti sotilas tapattaa itsensä saadakseen sen takaisin. Hän lakkaa tajuamasta, että lippu on pelkkä merkki, joka vailla itseisarvoa vain tuo mieleen todellisuuden jota se edustaa; siihen suhtaudutaan kuin se olisi osa todellisuutta. (Durkheim 1980, 204.)

Kansallisesta identiteettistä ja nationalismista on kirjoitettu runsaasti eri tieteenalojen keskuudessa niin kulttuurintutkimuksen kuin valtiotieteen, historian, kasvatustieteen, sosiologian ja jopa maantieteen piirissä. Erityisesti näin on ollut parin viimeisen kymmenen vuoden aikana. Keskeisiä syitä tähän kiinnostuksen heräämiseen ovat olleet esimerkiksi Neuvostoliiton hajoaminen, Jugoslavian sodat, talouden globalisaatio ja erilaisten alueellisten yhteenliittymien perustaminen kuten Euroopan Unioni, jolle kansallisvaltiot ovat antaneet osan päätäntävallastaan. (Alasuutari 1999, 31-32).

Vaikka nationalismi ja kansallinen identiteetti ovat olleet voimakkaan kiinnostuksen kohteena useilla eri tieteenaloilla, psykologian ja sosiaalipsykologian piirissä alan tutkimus on kuitenkin ollut vähäistä. Stereotyyppien ja ryhmäprosessien tutkimuksessa kansallisuus on ollut keskeinen muuttuja, mutta kansallinen identiteetti ja nationalismi eivät ole itsessään olleet tutkimuskohteina. Kansallisuus on otettu itsestään selvänä eikä sitä ole problematisoitu. Tämä on outoa jo siinä mielessä, että nationalismia ja kansallista identiteettiä voidaan pitää mitä suurimmassa määrin psykologisena ilmiönä. (Reicher & Hopkins 2001, 1-6.) Muun muassa Reicher ja Hopkins (2001) ja Davis (1999) kuuluttavatkin sosiaalipsykologisen nationalismin ja kansallisen identiteetin tutkimuksen perään. Davisin (1999, 42) mukaan sosiaalipsykologian keskeinen tehtävä on yrittää ymmärtää, mitä ovat sidokset yksilön ja hänen kansakuntansa välillä.

Tässä tutkimuksessa yritän vastata Davisin (1999) ja Reicherin ja Hopkinsin (2001) esittämään haasteeseen lähtemällä liikkeelle oletuksesta, että sosiaalipsykologista ymmärrystä kansallisesta identiteetistä voidaan lisätä tutkimalla niitä tunteita ja muistoja, jotka assosioituvat kansallisuuteen ja ennen kaikkea kansallisiin symboleihin, jotka toimivat välittäjinä yksilön ja hänen kansakuntansa välillä. Tutkimukseni perustuu oletukseen, että kansallisiin symboleihin on assosioitunut yksilöiden mielissä: 1) kollektiivisia kansallisia kuvauksia ja sisältöjä, 2) omaan henkilökohtaiseen elämään liittyviä muistoja ihmisistä, tapahtumista ja paikoista, 3) henkilökohtaisten muistojen ja/tai symboleiden herättämiä tunteita. Oletan, että nämä eri tekijät muodostavat keskeiset sidokset yksilön ja hänen kansakuntansa välille.

Lähestyn tutkimusongelmaa seuraavin kysymyksin: 1) millaisia kuvauksia ja puhetapoja symboleihin liitetään, 2) liitetäänkö symboleihin tunteita ja muistoja ja 3) jos liitetään, niin minkälaisia. Aineiston olen kerännyt näyttämällä 50 diakuvaa lukion toisella luokalla oleville nuorille ja pyytänyt heitä arvioimaan, kuinka hyvin kuvat symboloivat Suomea. Kuvista, jotka symboloivat hyvin Suomea, olen pyytänyt nuoria valitsemaan 2-3 kuvaa, jotka herättävät tunteita ja muistoja ja kirjoittamaan niistä. Tällaista tutkimusta ei tietääkseni ole aikaisemmin tehty. Vaikka tutkimuksessani kuvat ovat keskeisessä asemassa, tutkimukseni on ennen kaikkea kielen tutkimusta. Metodiltaan tutkimukseni on laadullinen.

Tutkimukseni teoreettisen näkökulman olen kerännyt useasta lähteestä käyttäen hyödykseni sosiaalipsykologisen kirjallisuuden ohella antropologian, historian, semiotiikan, sosiologian ja valtiotieteen piiriin kuuluvia teoksia ja tutkimuksia. Tutkimustani voidaan pitää ainakin jossain määrin poikkitieteellisenä. Tutkimukseni keskeisimmän teoreettisen pohjan muodostavat: sosiaalipsykologian piiristä Anttila (1993, 1996, 1997, 1999), Billig (1995) ja Reicher ja Hopkins (2001) ja valtiotieteen piiristä Saukkonen (1999). Tutkimukseni keskeisenä perustana pidän Billigin (1995) määritelmää kansallisesta identiteetistä elämäntapana.

OSA 1

2. SOSIAALINEN IDENTITEETTI

Kansallinen identiteetti on yksi sosiaalisista identiteeteistämme. Tämän takia aloitan tutkimukseni teoreettisten lähtökohtien selostamisen lyhyellä katsauksella siitä, mikä on sosiaalinen identiteetti.

Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan yksilön minäkäsitys muodostuu henkilökohtaisista ja sosiaalisista identiteeteistä. Henkilökohtainen identiteetti sisältää henkilökohtaisia identifikaatioita. Ne ovat kuvauksia, jotka liittyvät suoraan yksilöön itseensä. Sosiaalinen identiteetti sisältää puolestaan sosiaalisia identifikaatioita. Ne liittyvät puolestaan yksilön minuuteen kuvauksia, jotka ovat peräisin, jonkin sosiaaliseen kategorian jäsenyydestä. Sosiaalisen identiteetin välityksellä yhteiskunta ja yksilö kohtaavat. (Hogg & Abrams 1988, 24-26.) Kansallinen identiteetti on yksi sosiaalisista identiteeteistämme.

Sosiaalisen identiteetin teoriassa identifikaation katsotaan tapahtuvan kahden prosessin, luokittelun ja sosiaalisen vertailun avulla. Identifikaatioprosessia ohjaavana peruseriaatteena on yksilön yritys ylläpitää positiivista minäkuvaa. Ihmiset luovat positiivista identiteettiään vertaamalla sisäryhmäänsä ulkoryhmään. (Hogg & Abrams 1988, 19-23.) Useat tutkijat ovat kuitenkin kyseenalaistaneet sen, että identifikaatiota ja sitä kautta ryhmäprosesseja ohjaisi yksinomaan yksilön yritys ylläpitää positiivista minäkuvaa (Abrams 1992; Deaux 1992; Vignoles, Chrysochoou, & Breakwell, 2002).

Breakwellin (1986, 24) mukaan positiivisen itsetunnon lisäksi identifikaatioprosesseja motivoivat ainakin jatkuvuuden ja erottautumisen periaatteet. Jatkuvuusperiaatteella tarkoitetaan yksilön pyrkimystä ylläpitää identiteetin jatkuvuutta ajassa ja paikassa. Erottautumisperiaatteella tarkoitetaan yksilön tarvetta kokea olevansa muista erillinen, ainutlaatuinen. Breakwell (1993) on myöhemmin lisännyt listaan vielä pätevyysperiaateen. Pätevyysperiaatteella tarkoitetaan yksilön pyrkimystä ylläpitää tunnetta omasta kyvykkyydestään ja kontrollistaan. (Vignoles ym. 2002, 204 mukaan.)

Sosiaalisen identiteetin teoriassa on perinteisesti edellytetty, että sosiaalinen vertailu on luonteeltaan arvottavaa. Reicher ja Hopkins (2001) myöntävät, että kaikki sosiaaliset identiteetit määrittyvät sen kautta, mitä ne eivät ole. Tämän takia sosiaalinen identifikaatio väistämättä tarvitsee avukseen sosiaalista vertailua. Reicherin ja Hopkinsin (2001) mukaan on kuitenkin tärkeätä ymmärtää, että kyse on sosiaalisesta ryhmittelystä, ei välttämättä diskriminaatiosta. Sen takia on oleellista huomioida se konteksti, jossa ryhmien välinen vertailu tapahtuu: miten sisä- ja ulkoryhmien identiteettejä kussakin yhteydessä rakennetaan. Tässä prosessissa ryhmien keskinäinen historia on merkittävässä asemassa. (Reicher & Hopkins 2001, 32-34.)

Reicher ja Hopkins (48, 2001) ovat myös kritisoineet sitä, että sosiaalisiin identiteetteihin liittyvässä tutkimuksessa kansallisen identiteetin nähdään kuvautuvan usein kansallisten stereotyyppien kautta. Suomalaisten omakuva ei ole sama kuin suomalainen identiteetti, joka on luonteeltaan paljon kokemuksellisempi ja epävakampi, toteaa Peltonenkin (1998, 23). Sosiaalisen identiteetin muodostumiselle huomattavasti oleellisempaa ovat ne sosiaaliset suhteet, joihin liitymme. Tietäessämme, mikä on asemamme sosiaalisten suhteiden verkostossa, tiedämme mikä on tärkeätä ja mikä on mahdollista, mikä on asemaamme liittyvää oikeanlaista toimintaa. Reicher ja Hopkins (2001) määrittelevätkin sosiaalisen identiteetin yksilön ymmärrykseksi siitä, mikä on hänen paikkansa sosiaalisten suhteiden verkostossa. (Reicher & Hopkins 2001, 48.)

Yhteenvetona totean, että edellä olen yrittänyt kuvata hyvin lyhyesti sosiaaliseen identiteettiin liittyvää keskustelua peilaten sitä sosiaalisen identiteetin teoriaan. Tässä tutkimuksessa sosiaalinen identiteetti nähdään sosiaalisena verkostona, johon yksilö asemoi itsensä. Tämä ei kuitenkaan sulje pois niitä identiteettejä motivoivia tekijöitä kuten turvallisuutta, jatkuvuutta ja erottumista, joiden merkitys mielestäni myös kansallisen identiteetin yhteydessä on suuri. Voidaan jopa sanoa, että kansallisen identiteetin voima piilee siinä, että se pystyy niin hyvin vastaamaan näihin psyykkisiin tarpeisiin.

3. KANSA

Tässä luvussa esittelen Saukkosen (1999) esittämän kansa-käsitteen eri ulottuvuuksien jaottelun. Saukkosen jaottelu on hyödyllinen, kun yritetään hahmottaa, mistä kansa-käsitteessä on kysymys. Jaottelu on oleellinen tutkimukselleni myös siksi, että Saukkonen jakaa sen avulla kansallisen identiteetin eri ulottuvuuksiin. Tätä kansallisen identiteetin ulottuvuuksien kenttää käytin teoreettisena pohjana, kun valitsin tutkimukseni aineiston keruuta varten kuvia.

Kansa-käsitteen yksiselitteinen määrittelyminen on hankalaa. Syitä tähän on monia. Ensinnäkin suomen kielen sanalla kansa voidaan viitata useisiin merkityksiltään toisistaan selkeästi eroaviin asioihin (rahvas, kansanjoukko, kansakunta) toisin kuin englannin kielen sanalla nation (valtio, sen väestö ja kansakunta) (Saukkonen 1996, 1999). Toiseksi kansa-käsite on poliittisesti hyvin latautunut. Sitä käytetään legitimoimaan eliitin vallankäyttöä eikä yhdellä määrittelyllä voida täten peittää kaikkien ryhmien intressejä (Calhoun 1993, 215). Kolmanneksi kansa-käsitettä määritellään, jos mahdollista, vieläkin hankalammilla käsitteillä kuten etnisyydellä ja kulttuurilla (Poole 1999, 38-40). Oman lisänsä kansa-käsitteen ongelmallisuuteen tuo vielä se, että kansa-käsitettä käytetään useiden eri tieteenalojen piirissä. Samankin tieteenalan edustajat käyttävät käsitettä eri tavoin eivätkä aina määrittele kunnolla, mitä milloinkin tarkoittavat. Voidaan siis todeta, ettei kansa-käsitteelle löydy yksiselitteistä määritelmää (Saukkonen 1999, 44).

Saukkosen (1999, 46) mukaan kansa-käsite tulee kuitenkin ymmärrettäväksi, jos sitä lähestytään eri ulottuvuuksien kautta. Näitä ulottuvuuksia ovat valtion jäsenyys, tietyllä alueella asuminen, yhteinen syntyperä, kulttuuri sekä kansallisuuteen identifioituminen ja sen symbolien sisäistäminen ”omiksi”. Seuraavaksi käsitteen tarkemmin neljää ensinnä mainittua ulottuvuutta ja yritän niiden avulla peilata sitä laajaa keskustelua, joka kansan, kansallisen identiteetin ja nationalismien ympärillä liikkuu. Viimeinen ulottuvuus eli kansallisuuteen identifioituminen ja sen symbolien sisäistäminen on tutkimuskohteeni ja keskityn siihen laajemmin muissa yhteyksissä.

3.1 Kansa kulttuurisena yhteisönä

Kulttuuri kansa-käsitteen yhtenä ulottuvuutena on Saukkosen (1999) esittämistä neljästä ei-psykkisestä ulottuvuudesta vähiten kiistanalainen. Tutkijoiden keskuudessa vallitsee yksimielisyys siitä, että kulttuuri on tärkeä ulottuvuus määriteltäessä kansa-käsitettä (Mach 1993, 99). Gellner (1983, 7) määrittelee kansan kulttuurisen ulottuvuuden seuraavasti: ”Kaksi ihmistä kuuluu samaan kansaan silloin ja vain silloin, jos he jakavat saman kulttuurin, missä kulttuuri puolestaan määritellään ideoiden ja merkkien systeemiksi ja assosiaatioiksi sekä tavaksi käyttäytyä ja kommunikoida”. Suomen kontekstissa yhteistä kulttuuritaustaa voidaan pitää yhtenä suomalaisuuden määreenä (Lepola 2000, 385).

Myös Poole (1999) korostaa yhteistä kulttuuria kansa-käsitteen keskeisenä määreenä. Hänen mukaansa kulttuuri muodostuu erilaisista objekteista kuten yhteisestä kielestä, historiasta, kirjallisuudesta, musiikista, omasta valuutasta ja televisio-ohjelmista. Myös kansaa voi pitää yhtenä kulttuurisena objektina, joka ilmenee juuri edellä mainittujen objektien kautta. Kulttuuria ei kuitenkaan tule nähdä vain paikallaan olevana objektien joukkona vaan jatkuvana prosessina, jonka aikana kulttuuriset objektit saavat uusia merkityksiä, uusia syntyy ja toisten merkitys vähenee. Kulttuuri voidaan nähdä myös prosessina, jonka myötä yksilö tulee tietoiseksi kulttuuriinsa kuuluvista objekteista, oppii tuntemaan niiden kulttuurikohtaiset merkitykset ja sisäistää ne omikseen. Laajassa mielessä yksilö sisäistää kulttuurinsa elämätavan ja omaksuu siihen kuuluvia sosiaalisia identiteettejä. (Poole 1999, 13-14.) Hänestä tulee kuvitteellisen yhteisön jäsen (Anderson 1992, 6).

Kulttuuri voidaan määritellä myös yhteisön ei-perinnölliseksi muistiksi. Ei-perinnöllisellä tarkoitetaan sosiaalista perintöä. Muistilla viitataan siihen, että kulttuuri on suuntautunut historiaansa.¹ Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole kyse historian säilyttämisestä vaan sen uudelleen luomisesta ja merkityksellistämisestä, joka tapahtuu nykyhetkessä. Kulttuurin muisti on aktiivista sosiaalista muistia. (Veivo & Huttunen 1999, 129-130.) Myös Reicherin ja Hopkinsin (2001, 17-18 ja 117-129) mukaan yhteinen historia on keskeisin nimittäjä kansa-käsitteen taustalla. Tätä kulttuurista muistia, historiaa, voidaan kutsua myös yhteisön ”myyteiksi”. Myyttiä tässä yhteydessä ei tule kuitenkaan nähdä ”todellisuuden” vastakohta-

---

¹ Saukkonen (1999, 53) yhdistää poliittisen historian valtion identiteettiin. Käsittelemme yhteisen historian merkitystä kansakunnalle tässä luvussa Poolen (1999) ja Veivon ja Huttusen (1999) kulttuurin määritelmään nojautuen.

na vaan kertomuksina, joita ryhmät voivat hyödyntää määritellessään omaa identiteettiään. Nämä kulttuuriset kertomukset muodostavat eräänlaisen jatkuvasti muovautuvan varaston, jota voidaan hyödyntää etsittäessä ymmärrystä nykyhetkeen tai yritettäessä vaikuttaa muiden toimintaan. Kertomusten avulla ryhmät voivat vahvistaa omaa identiteettiään osoittamalla olemassaolonsa ikaikaisuutta, jatkuvuuttaan ajassa ja erillisyyttään muista ryhmistä.

Muistin lisäksi kulttuurille on keskeistä jako meihin ja muihin. Oma kulttuuri tarvitsee aina heijastuspinnakseen ei-kulttuurin, toisen kulttuurin. Tätä toista kulttuuria vasten oma kulttuuri pystyy kirkastamaan omaa identiteettiään. Täten oman ja vieraan kulttuurin rajaaminen on kulttuurin elinehto. Mutta se, millaiset raja-aidat kulttuurin ja ei-kulttuurin välille luodaan, vaihtelee. Kulttuuri esimerkiksi voi hakea vaikutteita muista kulttuureista ja kommunikoida niiden kesken. Niinpä dialogisuus onkin kulttuurien keskeinen ominaisuus. Kulttuuria ei pidä nähdä jonain rajattuna kokonaisuutena vaan ei-kulttuurin ympäröimänä elävänä organismina. Kulttuuri on siten mahdollista nähdä eräänlaisena kollektiivisena tai yliyksilöllisenä älynä, johon ihmiset voivat nojautua. (Veivo & Huttunen 1999, 124-130.)

3.2 Kansan yhteinen syntyperä

Kansa-käsitteen määrittäminen etnisen ulottuvuuden avulla (Saukkonen 1999 käyttää käsitettä syntyperä) on alan tutkijoiden keskuudessa kulttuurista ulottuvuutta kiistanalaisempaa (Reicher & Hopkins 2001, 12-13). Käsitteenä etnisyys kattaa laajemman alueen kuin käsite kulttuuri tekee ja jossain määrin peittää sen alleen. Kyseessä on melko monimuotoinen käsite, jolla voidaan viitata useisiin erilaisiin ilmiöihin. Liebkind (1992, 152) päätyykin toteamaan, että yleensä etnisen ryhmän jäsenet identifioivat itsensä ryhmään, jonka kanssa heillä on yhteinen syntyperä ja joitakin yhteisiä kulttuurisia tapoja.

Myös Poole (1999) määrittelee etnisyyden sukulaisuussuhteeksi tai laajentuneeksi perheeksi, jonka jäseneksi synnyttään ja jota ei voi vaihtaa kuin tiettyjen edeltä sovittujen rituaalien kuten avioliiton kautta. Tosin Poole ei kiellä, ettei tämäkin määritelmä mahdollistaisi mielivaltaisuutta. Veriside ei ole yksiselitteinen käsite. On määrittelykysymys, mihin raja laitetaan. Poole päätyykin toteamaan, että rajat eri etnisten ryhmien välillä ovat epämääräisiä ja muuttuvia ja aukotonta määritelmää ei tällöin ole mahdollista saavuttaa. (Poole 1999, 38-40.) Koska etnisyys käsitteenä on niin mielivalentainen, kansa-käsitteen rakentaminen sen varaan

ei tuota tyydyttävää tulosta. Reicher ja Hopkins (2001, 11-13) kuitenkin huomauttavat, että etnisyyden käsitteen mielivaltaisuudella ei sinänsä ole väliä, jos kansa-käsitteen ja etnisyyden välinen suhde ymmärretään välineelliseksi. Oleellista on se, miten etnisyyden mielletään, ei se, miten etnisyyden ”oikeasti” ilmenee. Etnisten käsitteiden käyttäminen on yksi tapa määrittellä rajoja.

Kansa-käsitteen yhteyttä etnisyyteen valottaa myös Kohenin perinteikäs jako etniseen eli saksalaiseen nationalismiin ja territoriaaliseen eli ranskalaiseen nationalismiin. Ranskalaisessa muodossa korostuu liberaali traditio valtiosta kansan vapauttajana, kansalaisuus ja kansalaisten tahto kuulua samaan kansaan. Saksalaisessa muodossa korostuu puolestaan etnisyyden ja kansallisuuden syntyperäisyys ja sen ”luonnollisuus”. (Calhoun 1993, 222-223.) Poole (1999, 40-43) muistuttaa, että jako saksalaiseen ja ranskalaiseen nationalismiin ei ole kuitenkaan selvärajainen. Kaikissa maissa on piirteitä molemmista traditioista. Mikä traditio on kulloinkin painottunut, on yhteydessä muun muassa vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Ranskalaisen ja saksalaisen nationalismien eroilla on edelleen myös käytännön merkitys. Ranskassa maahanmuuttajien on helpompi saada kansalaisuus kuin Saksassa. Myös kaikki maassa syntyneet saavat automaattisesti Ranskan kansalaisuuden. Saksassa kansalaisuuden saa henkilö, joka pystyy osoittamaan olevansa saksalaista syntyperää, vaikka suku on asunut poissa Saksasta vuosisatoja. Toisaalta maahanmuuttajilla, jotka ovat asuneet maassa vuosikausia, on vaikeuksia saada kansalaisuus. (Poole 1999, 40.) Myös Suomessa etnisellä syntyperällä kansalaisuuden saamisessa on merkitystä, jonka inkeriläispolitiikka 1990-luvun alussa hyvinkin osoitti. Suomalaisuuden määrittelyssä biologisella syntyperällä on vahva asema. (Lepola 2000, 340-348.)

3.3 Kansa valtiollisena yhteisönä

Etnisyyden lisäksi toinen kansallisen identiteetin ja nationalismin tutkijoiden keskuudessa keskustelua herättänyt aihe on, mikä on kansan yhteys valtioon, ja laajemmin, mikä on koko käsitteen suhde politiikkaan.

Anderson (1992, 6) määrittelee kansan ”kuvitelluksi poliittiseksi yhteisöksi (imagined community), joka on luonnostaan rajoitettu ja suvereeni”. Myös Poole (1999) ja Calhoun (1993) pitävät poliittisuutta kansa-käsitteen keskeisenä määreenä. Mach (1993) ja Gellner (1983) puolestaan korostavat kansa-käsitteen kulttuurisuutta ja pyrkivät erottamaan sen valtiollisesta ja poliittisesta yhteydestä. Näkemuserot poikkeavat toisistaan sen pohjalta, mistä näkökulmasta käsin tutkijat lähestyvät kansa-käsitettä. Gellner (1983) korostaa, että nationalismi käytti kansaa poliittisiin päämääriin ja ettei kansan ja valtion välille voi vetää yhtäläisyyttä, vaikka nationalistinen ideologia kansasta valtiovallan ainoana legitimiinä lähteenä näin tekee. Gellner painottaa, että historiallisesti kansa ja valtio olivat olemassa toisistaan erillisinä ja vasta nationalistinen ideologia keksi yhdistää nämä kaksi toisiinsa. Mach (1993) puolestaan viittaa kommunistisen Puolan tilanteeseen ja toteaa, ettei valtio, vaikka se yrittikin käyttää kansaa legitimeettinsä lähteenä, viime kädessä siinä onnistunut. Puolan kansasta ja kommunistien hallitsemasta Puolan valtiosta ei tullut yhtä. Tosin Mach myös toteaa, että vakiintuneissa kansallisvaltioissa mielletään kansa ja valtio yleensä yhdeksi ja tarvitaan paljon traumaattisia kokemuksia, ennen kuin nationalismi erkaneekin tunnetusta lojaalisuudesta valtioita kohtaan. (Mach 1993, 109–110.) Lisäksi voidaan todeta, että maailmassa on paljon edellisten määritelmien pohjalta kansaksi määriteltäviä kulttuurisia yksiköitä, joilla ei ole valtiota ja useat valtiot ovat kielellisesti ja kulttuurisesti hyvin heterogeenisiä (Calhoun 1995).

Edellinen ei kuitenkaan poista kansa-käsitteen poliittista ulottuvuutta. Poliittikka voidaan määritellä laajemmin eikä vain valtion pohjalta (Berndtson 1992, 24-28). Poolen (1999) mukaan kansallisen identiteetin käsitteessä kulttuuri yhdistyy politiikkaan. Juuri kansallisen identiteetin poliittisuus erottaa sen muista kulttuurisista identiteeteistä. Kansallinen identiteetti viittaa ennen kaikkea ihmisten väliseen yhteiseen kulttuurisuhteeseen, jonka politiikka on ottanut rengikseen. Kansallisen identiteetin sisältöihin kuuluu yhteinen kotimaa ja historia. Poliittinen identiteetti määrittyy kansan jäsenyyden kautta. Anttonen (1996, 17-18) menee vielä askeleen pidemmälle väittämällä, että identiteetit ylipäänsä ovat aina luonteel-

taan myös poliittisia. Hän perustaa väitteensä siihen, että identiteettiin liittyvä identifiikaatio sisältää väistämättä moraalisen komponentin, lojaalisuuden identifikaation kohdetta kohtaan, ja että juuri tämä lojaalisuus tekee kulttuuri-identiteetistä poliittisen.

Mutta miten käy Saukkosen yhdelle ulottuvuudelle, valtion jäsenyydelle? Vaikka valtio ei ole välttämätön ehto kansaksi määrittelemiseksi, niin se on kuitenkin näytellyt keskeistä roolia kansojen historiassa ja kansallisten identiteettien ylläpitäjänä. Anttilan (1999, 4-5) mukaan valtio luo ne puitteet, joissa kansallisvaltio-ajattelu aktualisoituu, kuten äänestäminen, verojen maksu ja osallistuminen poliittiseen toimintaan. Keskeisessä asemassa on myös koulu- laitos ja media. Tämän lisäksi valtio on ainut yksikkö, joka voi laillisesti vaatia jäseniään puolustamaan maataan henkensä uhraten.

Kuten jo aikaisemmin on tullut ilmi, kansa-käsite ei ole viaton vaan se elää ajassa ja paikassa. Suomen yhteydessä autonomisen Suomen ruhtinaskunnan virkamiehillä ja myöhemmin valtiolla on ollut keskeinen rooli suomalaisten kansallisen identiteetin muodostamisessa muun muassa koululaitoksen, kansallisen kulttuurin ja kansallisten symbolien kehittämisen kautta (Alasuutari & Ruuska 1999, 217-220; Klinge 1999). Valtiolla on myös keskeinen asema suomalaisuuden representaatioissa (Anttila 1993, 111-112).

3.4 Kansa territoriaalisena yhteisönä

Suomi viittaa valtiollisen aspektinsa lisäksi myös territoriaaliseen puoleen – maa-alueeseen. Vaikka näitä kahta ulottuvuutta ei käytännössä voikaan erottaa toisistaan (Berndtson 1992, 212), erottelu on kuitenkin hyödyllinen, koska sen kautta päästään lähemmäksi tunnepitöisiä käsitteitä kuten isänmaa ja kotimaa sekä maisemaan liittyviä kansallisia assosiaatioita (Saukkonen 1999, 45-46).

Useat tutkijat ovat tuoneet esille, kuinka keskeinen asema maisemalla on kansallisessa itsemäärittelyssä alkaen kansallislauluista, joissa kansallismaisema tyypillisesti kuvataan erityisen kauniiksi tai ylistetään maan hedelmällisyyttä, päätyen teoretisointiin, jonka mukaan kansanluonne on yhteydessä siihen ympäristöön, jossa kansa elää. Tunnetuin kansanluonteen ja ympäristön välisen suhteen teoreetikko lienee Montesquieu. Luonnon keskeistä asemaa kansallisen identiteetin (ja mielestäni myös kansan) määrittelyssä voidaan perustella

käsityksellä luonnon ja ympäristön pysyvyydestä. Jos identiteetti vertautuu maahan ja luontoon, sen täytyy olla yhtä pysyvä ja ikaikainen kuin luontokin. Luonto ja maisema eivät kuitenkaan ole neutraaleja käsitteitä, vaan niiden sisällöt ovat muotoutuneet erilaisten sosiokulttuuristen prosessien kautta. (Reicher & Hopkins 2001, 110-112.) Hyvä esimerkki tästä on myytti suomalaisten metsäläisyydestä. Historian tutkimuksen mukaan suurin osa suomalaisista on kuitenkin asunut etelässä, lähellä rannikkoa, tiiviissä kylissä asuen. Vain pieni osa väestöstä saattoi osallistua uudisraivaukseen. (Peltonen 1998, 31.) Käsitys suomalaisten metsäläisyydestä kehittyi 1800-luvulla. Runeberg oli tutustunut montesquieuiläisen ilmasto-oppiin ja etenkin hänen vaikutuksestaan muodostui kuva Suomen sisämaasta todellisena isänmaana. Runeberg näki yhtäläisyyksiä sisämaan kauniiden maisemien ja paikallisten asukkaiden luonteenpiirteiden välillä, joita hän kuvasi suureksi ja jaloksi. Tästä juontaa juurensa myös järvimaiseman mieltäminen keskeiseksi kansallismaisemaksi. (Klinge 1982, 108-116.)

Myös maa-alueen rajoilla on keskeinen merkitys kansan määrittelyssä.² Nationalistisen ideologian keskeinen sisältö painottaa kansan ja selvärajaisen maa-alueen yhteneväisyyttä. Maa ja kansa ovat yhtä, ja maa-alueen rajat ovat pyhät ja loukkaamattomat. Tämä pyhyys syntyy monista asioista: maa on alue, jossa sen asukkaat ovat turvassa eli se on kansan koti. Se on myös esivanhempien koti eli isänmaa. Erityisen tärkeitä ovat kertomukset, joissa kuvataan, kuinka maata on puolustettu ja kehitetty. Rajatun maa-alueen lisäksi maaperä itsessään on pyhää ja erityisesti, jos sitä on puolustettu suurin uhrauksin. (Smart 1985, 21.)

Vaikka nationalistisessa ideologiassa painotetaan kansan ja maa-alueen yhteneväisyyttä, maa ei ole kuitenkaan essentiaalinen määre kansakunnalle. On mahdollista eritellä kolmekin erityyppistä kansa-luokkaa, joissa maa-alue ei toimi keskeisenä määreenä: 1) diasporakansat, kuten juutalaiset, jotka ovat hajaantuneet ympäri maailmaa, 2) kansat, jotka ovat levittyneet varsinaisen valtion rajojen ulkopuolelle naapurimaihin, ja 3) valtiot, jotka muodostuvat useista toisistaan erillisistä maa-alueista. Lisäksi aivan oma lukunsa on se, että loppujen lopuksi harvat valtiot ovat kansallisesti homogeenisia. (Reicher & Hopkins 2001, 9.) Edellisestä poiketen suomalaiset ovat kategoriana melko selvärajainen suhteessa maa-alueeseen (Anttila 1997, 88).

---

² Saukkonen käsittelee valtion rajat valtion identiteetin yhteydessä. Selkeyden takia liitän rajojen käsittelemisen tämän alaotsikon alle, koska valtio-alaotsikon alla käsitteelin kansa-käsitteen yhteyttä politiikkaan.

Yhteenvetona totean, että edellä olen käsitellyt niitä erilaisia sisältöjä, joita kansa-käsitteelle merkityksessä kansa, kansakunta on annettu. Olen hyödyntänyt Saukkosen kansa-käsitteen ulottuvuusjakoa ja pyrkinyt liittämään sitä kansaan ja kansalliseen identiteettiin liittyvään keskusteluun. Olen pyrkinyt tuomaan esiin kansa-käsitteen kulttuurisidonnaisuuden ja osoittamaan, miten edellä olevat määreet ovat käyttökelpoisia, kun tutkimuskontekstina on Suomen kansa.

Renanin (1990) mukaan kansa voidaan nähdä psykologisen prosessin tuloksena, jonka myötä ihmiset näkevät itsensä samankaltaisina muiden yhteisönsä jäsenten kanssa. Se mitä sisältöjä tämä yhteisö saa, jää avoimeksi. (Reicher & Hopkins 2001, 13 mukaan.) Yhteinen kulttuuri, syntyperä, valtio ja territorio peittävät melko kattavasti suomalaisen kansakäsitteen eri sisällöt. Hyödynnän näitä sisältöjä valitessani aineistonkeruuta varten sopivia symboleja. Kansa psykologisena ilmiönä jääkööt tutkimukseni kohteeksi.

4. KANSALLINEN IDENTITEETTI

Tässä luvussa esittelen erilaisia tapoja määrittellä kansallista identiteettiä. Tutkimukselleni keskeisimmän määritelmän, kansallisen identiteetin ymmärtämisen elämäntapana, esittelen luvun lopussa. Tässä luvussa esittelen myös Saukkosen kansallisen identiteetin ulottuvuuksien kentän, jota käytin valitessani kuvia aineistonkeruuta varten.

Saukkosen (1999) mukaan yksilöiden kansakuntaan identifioituminen ja sen symbolien sisäistäminen omiksi on eräs kansa-käsitteen kriteereistä (Saukkonen 1999, 46). Identifioituminen ei ole kuitenkaan samanlainen määre kuin edellä läpikäytyt muut kansa-käsitteen kriteerit. Kansallinen identifioituminen on psykologinen ilmiö, jonka kohteena on kansa, joka tässä tutkimuksessa ymmärretään yhteisen kulttuurin, syntyperän, maa-alueen ja valtion kautta. Anttilan (1999) mukaan kansallinen identifioituminen voi ilmetä usealla tasolla ja erilailla yksilöstä riippuen. Yksinkertaisimmillaan se voi tarkoittaa kansalaisuuden saamista tai tunnetta siitä, että on kotona ja omistaa kulttuuriset siteet yhteisöönsä. Tiukemmin ilmaistuna kansallinen identifioituminen tarkoittaa sitä, että yksilö pitää kansallisia representaatioita todellisina, hyväksyy ne ja lopuksi sisäistää ne osaksi minäkuvaansa. Se voi myös tarkoittaa kansalle tärkeiden arvojen ja tavoitteiden kannattamista. (Anttila 1999, 2-3.)

Kansallisen identifioitumisen objektit ovat merkityksellisiä symboleita kuten yksilöitä, instituutteja, ideaaleja ja niiden ilmenemisiä eri rituaaleissa (Anttila 1997, 87).

Vaikka kansallisesta identiteetistä on kirjoitettu runsaasti, yksiselitteistä määritelmää siitä on ollut mahdotonta löytää. Saukkonen (1996, 5) toteaa, että "termiä on helppo käyttää mutta ilmeisen vaikea määritellä". Perustavanlaatuinen kompastuskivi on kansa-käsitteen monitulkintaisuus ja hämäryys, kuten edellä jo tuli ilmi. Myös identiteetti-käsite on ongelmallinen ja vaikea. Koska kansa-käsite on niin moniulotteinen, kansalliselle identiteetille on turhaa lähteä etsimään aukotonta määrittelyä. Sen sijaan eräät tutkijat ovat pyrkineet määrittelemään käsitteen eri ulottuvuuksien avulla.

Saukkosen (1999, 50–63) mukaan kansallisella identiteetillä voidaan viitata: 1) valtion identiteettiin, joka muodostuu erilaisista valtiollisista symboleista kuten lipusta tai rajoista sekä historiasta, 2) maa-alueen identiteettiin, joka kattaa sellaiset käsitteet kuin isänmaa ja kansallismaisema, 3) genealogiseen yhteisöidentiteettiin, jolla viitataan kansaan verisukulaisina, 4) kulttuuriyhteisön identiteettiin, joka sisältää kielen ja uskonnon sekä 5) yhteenkuuluvuuden tunteeseen perustuvaan yhteisöidentiteettiin, jolla tarkoitetaan kansalaisten identifioitumista kansallisvaltion ja sen symboleihin.³

Anttila (1999, 4-11) on puolestaan lähestynyt kansallisen identiteetin määrittelyä yhteenkuuluvuudentunteeseen perustuvan yhteisöidentiteetin näkökulmasta. Hänen mukaansa kansallisesta identiteetistä on löydettävissä neljä eri dimensiota: 1) Valtio valtakoneistona, joka tuottaa omaa identiteettiään niin koululaitoksen kuin armeijankin kautta. Tässä identiteetti-projektissa medially on keskeinen rooli. 2) Suhde maahan, joka ilmenee kiintymyksenä kotiseutuun ja turvallisuudentunteena, jota omaksi identifioitu selvärajainen alue tuottaa. 3) Jatkuvuuden tunne, joka sisältää käsityksen kansan ikiaikaisuudesta sekä menneisyydessä että tulevaisuudessa. 4) Sukulaisuus, jolla Anttila viittaa siihen, että kansallisvaltiota pidetään usein oman perheen laajentumana. Tätä suhdetta kuvataan puheella isänmaasta ja veljeydestä. Kun kansakunta saa inhimillisiä piirteitä, sen tulevaisuudesta ja hyvinvoinnista ollaan kiinnostuneita.

---

³ Saukkonen kutsuu ulottuvuuksien kenttää kansallisvaltion identiteetin kentäksi. Tällä hän haluaa korostaa kansallisen identiteetin yhteyttä valtioon. Yhtenäisyyden vuoksi käytän tässä yhteydessä kuitenkin käsitettä kansallinen identiteetti, koska olen jo perustellut tutkimukseni kansakäsitteen yhteyden valtioon

Edellisen lisäksi kansallisella identiteetillä voidaan myös viitata kahteen eritasoiseen ilmiöön: kollektiiviseen kansalliseen identiteettiin, jolla viitataan historiallisesti luotuun kansakuntaan kokonaisuutena ja yksilötasoiseen kansalliseen minäidentiteettiin (national self-identity), jolla viitataan yksilön samaistumiseen kansalliseen ryhmäänsä ja kansallisiin symboleihinsa. Kollektiivinen kansallinen identiteetti muodostuu Anttilan mukaan useista keskenään risteilevistä diskursseista, joita rakennetaan jo olemassa olevien päälle. (Anttila 1999, 1-3) Silta kollektiivisen ja kansallisen identiteetin välillä rakentuu kansallisista symboleista, identiteetti-representaatioista ja niihin identifioitumisesta. (Anttila 1997, 85.) Keskeisessä asemassa tässä yhteydessä ovat erilaiset rituaalit. (Mash 1993, 90.)

Myös Reicher ja Hopkins (2001, 20-25) korostavat, ettei kansallista identiteettiä tule nähdä monoliittina vaan se muodostuu erilaisista identiteettiversioista, jotka ovat yhteyksissä keskenään risteäviin intresseihin ja mahdollisuuksiin määrittellä identiteettejä - valtaan. Erilaiset tahot pyrkivät määrittelemään itselleen suotuisia identiteettiversioita ja vakiinnuttamaan ne. Sillä mikä tai mitkä identiteettiversiot kulloinkin saavat valta-aseman, on suuri merkitys, sillä niiden avulla voidaan ohjata yksilöiden käyttäytymistä. Sopivaa identiteettiversiota pyritään vahvistamaan hyödyntämällä niitä tekijöitä, joilla identiteettiä voidaan määrittellä; kulttuurilla, luonnolla, tavoilla ja erityisesti historialla. Tärkeää tässä prosessissa on hyödyntää niitä tulkintoja, jotka ovat kaikille tuttuja ja samalla sopivat omaan identiteetti-projektiin.

Kollektiivisen kansallisen identiteetin rakennusprojektia Billig (1995) kuvaa käsitteellä banaali nationalismi. Sillä hän viittaa arkipäiväistyneeseen nationalismiin, joka on muuttunut näkymättömäksi osaksi tavallista arkea erotukseksi ”kuumasta”, aktiiviseen toimintaan kutsuvasta nationalismista. Banaali nationalismi ilmenee muun muassa erilaisina liputuspäivinä, pienillä päivittäisillä rituaaleilla tai jopa niin ”viattomissa” asioissa kuin jokapäiväisissä säätiedotuksissa. Näillä päivittäisillä rituaaleilla ja diskursseilla valtio tuottaa omaa identiteettiään ja ylläpitää kuvaa yhtenäisestä kansakunnasta. Yksilötasolla Billig määrittelee kansallisen identiteetin elämäntavaksi, ”jota päivittäin eletään kansallisvaltioiden maailmassa” (69). Kansallinen identiteetti on Billigin mukaan siten ”enemmän kuin vain psykologinen tila tai yksilön itsemäärittely” (69). Juuri tämä elämäntapa ylläpitää yksilön yhteyttä kansallisvaltioon ja toisaalta siten kansallisvaltio vaikuttaa meihin, jopa kaikkein yksityisimpiin osiin elämässämme. Reicher ja Hopkins (2001, 222) toteavatkin, että kansallinen identiteetti on

hyvin keskeinen jokaiselle, joka elää kansallisvaltioiden maailmassa. Se tekee jokapäiväisestä elämästämme mahdollisen tässä maailmanjärjestyksessä.

Vaikka elämäntapamme on tiukasti kytköksissä kansalliseen projektiin, niin mielestäni on tärkeitä korostaa myös yksilön mahdollisuutta reflektioon ja valintaan. Anderson (1992) korostaa, ettei kansaan kuulumista voi noin vain vaihtaa. Se on ”luonnollinen” yksikkö, jonka jäseneksi synnyttään. (Anderson 1992, 143.) Vaikka näin onkin, on muistettava, että ryhmätietoisuuden tasoja on eriasteisia (Liebkind 1988, 67). Yksilö ei voi noin vain vaihtaa kansalaisuuttaan puhumattakaan siitä, että heittäytyisi nykyisen maailmanjärjestyksen ulkopuolelle. Tästä huolimatta yksilöä ei kuitenkaan tule nähdä kansallisvaltion ja sen eliitin vetelemäksi marionetiksi. Ihmisen toiminta ei ole väistämättä seurausta niistä rooliodotuksista, joita hänelle asetetaan. (Rosa⁴, Blanco, Diaz & Castro 1998, 110.)

Yhteenvetona totean, että kansallista identiteettiä on vaikea määritellä ja sen takia useat tutkijat ovatkin esittäneet kansallisen identiteetin moniulotteisena käsitteenä. Esittelin tässä yhteydessä Saukkosen ja Anttilan jaottelut, joista Saukkosen ulottuvuuksien kenttää käytin kriteerinä valitessani tutkimukseni aineiston keruuta varten kuvia.

Oman tutkimukseni kannalta kuitenkin toimivin kansallisen identiteetin määritelmä tulee Billigiltä (1995) hänen määritellessään kansallisen identiteetin elämäntavaksi. Tämä määrittely palauttaa kansallisen identiteetin toimintaan ja siihen sosiaaliseen verkostoon, jossa toiminta tapahtuu. Kansallinen identiteetti ei siten ilmene vain yksilön psyykkisenä rakenteena tai ulkoisissa valtiojohtoisissa rituaaleissa vaan yksilön ja hänen elämämpiirinsä lävistävänä ilmiönä.

---

⁴ Antonio Rosa

5. KANSALLINEN IDENTITEETTI JA MUISTI

Koska tutkimukseni käsittelee muistoja ja muistiin tallentuneita kansallisia kuvauksia, käsitelen tässä kappaleessa kansallisen identiteetin ja muistin välistä yhteyttä. Näkökulmani painottuu muistin sosiaaliseen rakentuneisuuteen.

Muisti on osa ihmisen tiedonkäsittelyjärjestelmää. Se on kyky säilyttää ja palauttaa mieliin informaatiota. Vaikka kyseessä on hyvin yksilökohtainen kyky, se mitä muistamme, on kytköksissä sosiaaliseen maailmaamme. Muistamisen sosiaalinen ulottuvuus ilmenee usealla eri tasolla. Ensinnäkin muistiin painaminen ja muistaminen eivät ole passiivinen tiedonsiirtotapahtuma vaan kyseessä on tilanteen tai tiedon rekonstruktiointi, joka vaikuttaa siihen miten tilanne myöhemmin muistetaan. Tähän prosessiin vaikuttaa se sosiaalinen ja ideologinen ympäristö, jossa ihminen elää. Toiseksi muistaminen tapahtuu usein sosiaalisessa kontekstissa kuten keskusteluiden tai rituaalien välityksellä. Kolmanneksi muisti mahdollistaa selviytymisemme jokapäiväisessä elämässä. (Lyons 1996, 32.) Yhtä keskeistä on se, mitä muistamme kuin se, mitä unohdamme. Käsityksemme menneisyydestä ja nykyisyydestä ovat dialektisessä suhteessa toisiinsa. Menneisyydestä nostetaan tarinoita, joita yritetään muokata nykyhetken tarpeita varten. Toiset pyritään puolestaan unohtamaan. (Middleton & Edwards 1990, 7-10)

Muistamisella ja unohtamisella on keskeinen asema kansalliselle identiteetille. Kielellinen kommunikaatio, kuten keskustelut ryhmän jäsenten kesken, on yksi tapa muodostaa ja ylläpitää ryhmän sisäisiä muistoja. Se ei kuitenkaan ole ainut tapa. Muistot voivat olla ei-kielellisiä sitoutuneina erilaisiin sosiaalisiin toimintoihin tai kansallisiin symboleihin. (Lyons 1996, 33-38.) Kansallisen identiteetin kannalta keskeisiä ovat erilaiset muisteluun liittyvät rituaalit, kuten kansalliset juhlapäivät tai sodassa kuolleiden muiston kunnioittaminen. Samankaltainen tehtävä on erilaisilla muistopatsailla. Rituaalien ja muistopatsaiden avulla yhteiskunta viestittää, mikä on tärkeätä ja arvokasta ja toisaalta pyrkii hiljentämään muut mahdollisesti ristiriitaiset versiot menneisyydestä. (Middleton & Edwards 1990, 8.) Muisti ja ideologia elävät siis vuorovaikutussuhteessa. Toisaalta vallitseva ideologia vaikuttaa siihen, mitä muistetaan ja mitä ei. Toisaalta ideologia on itsessään sosiaalinen muisti, koska se muodostuu siitä, mikä on kollektiivisesti muistettua ja unohdettua sekä mitä asioita menneestä muistellaan mitä ei. Ideologia ymmärretään tässä yhteydessä yhteiskunnan uskomus- ja käytäntöjärjestelminä, jotka uusintavat valtahierarkioita. (Billig 1990, 60-61.)

Kansallisen identiteetin yhteydessä puhutaan kollektiivisesta muistista. Kollektiivisella muistilla viitataan yhteisön yhteisiin muistoihin. Kollektiiviset muistot eivät ole pysyvä muistivarasto vaan ne elävät yksittäisen ihmisen ja yhteisön kokemuksien mukana. Muistoja muokataan jatkuvasti. (Ahonen 1998, 21-24.) Jakoa yksilön ja yhteisön muistiin voidaan pitää kuitenkin veteen piirrettynä viivana. Middletonin ja Edwardsin (1990, 10) mukaan yhteisön muistissa elävät sosiaaliset käytännöt ovat se keskeinen tekijä, joka tekee yksilöstä ja hänen yhteisöstään erottamattoman. Yksilön mentaalinen elämä muotoutuu näiden käytäntöjen kautta. Sosiaalisten käytäntöjen lisäksi yhteisön ja yksilön muisti kohtaavat erilaisten diskurssien ja sosiaalisten representaatioiden kautta. (Billig 1990, 61).

Yksilön ja ryhmien identiteetille on siis keskeistä, mitä muistetaan ja mitä unohdetaan. Middleton ja Edwards (1990, 10) käyttävät käsitettä institutionaalinen muistaminen ja unohtaminen siitä, kuinka sosiaaliset organisaatiot muokkaavat ja manipuloivat muistia. Tässä korostuu vallan merkitys. Kiteytetysti he toteavat: ”— — se, joka kontrolloi menneisyyttä, kontrolloi keitä me olemme” (10). Mutta muistin ja identiteetin väliselle suhteelle oleellista ei ole vain muistojen sisältö. Lyons (1996) on esittänyt hypoteesin, että siinä missä yksilöt myös ryhmät pyrkivät muokkaamaan muistojaan ylläpitääkseen jatkuvuuden tunnetta ja omanarvontuntoa, erottautumaan muista ja ylläpitämään ryhmän sisäistä koheesiota. (Lyons 1996, 35-36.) Näistä prosesseista erityisesti jatkuvuuden tunteen merkityksestä kansallisen identiteetin yhteydessä on kirjoitettu melko runsaasti. (Mm. Anderson 1992; Ahonen 1998; Anttila 1997; Reicher & Hopkins 2001.) Jokainen yhteisö tarvitsee tunteen ajallisesta jatkuvuudesta. Yhteisön muistot eivät voi olla hyödynnettäviä, jos ne eivät takaa tätä funktiota. Jos ne eivät selviä ajan saatosta, yhteisön yhtenäisyys ja jatkuvuus vähenee. (Schwartz 1990, 82.) Tämän takia juuri historialla on keskeinen merkitys kansallisen identiteetin rakentajana. (Reicher & Hopkins 2001, 17) Kansallisen identiteetin yhteydessä tämä jatkuvuuden tunne heijastuu myös tulevaisuuteen, jolloin yksilön teot ja uhraukset saavat merkityksen kansan kautta seuraavissa sukupolvissa, ja näin yksilö saavuttaa kuolemattomuuden. Tuntemattoman sotilaan hauta on konkreettinen esimerkki tästä kuolemattomuudesta. (Anderson 1992, 9-12)

Yhteenvetona totean, että edellä olen pyrkinyt esittämään, kuinka keskeinen asia muisti, muistot ja muistaminen on kansalliselle identiteetille. Kiteyttäen voisi jopa todeta, että kansallinen identiteetti on itsessään yhtä kuin muisti. Olen myös yrittänyt osoittaa, kuinka yksilö on muistamisen ja unohtamisen kautta tiukasti yhteydessä vallitsevaan kulttuuriin ja

poliittisiin rakenteisiin. Muistoja muokkaamalla voidaan vaikuttaa yksilön toimintaan ryhmän jäsenenä. Mielestäni on kuitenkin pidettävä mielessä, että yksilö ei ole altis mille tahansa propagandalle vaan yksilöllä on yleensä käytössä useita eri versioita ”todellisuudesta”, joista hän voi valita itselleen sopivimman tai käyttää niitä rinnakkain.

6. KANSALLINEN IDENTITEETTI JA TUNTEET

Koska tutkin muistojen ja kansallisten kuvausten ohella symboleihin ja muistoihin assosioituneita tunteita, käsitelen tässä luvussa kansallisen identiteetin ja tunteiden välistä suhdetta. Koska se, mitä määritellään tunne-sanaksi, on ongelmallista, käytän luvun alussa melko runsaasti aikaa määritelläkseni keskeiset käsitteet.

Denzinin (1984) mukaan emootiot sijaitsevat siellä, missä yksilö ja yhteiskunta risteävät. Tunteiden avulla yksilö liittyy osaksi yhteiskuntaansa. Emootioita voidaan myös pitää keskeisenä tekijänä yksilön arvojen ja etiikan taustalla ja siten ne muodostavat pohjan poliittiselle toiminnalle. (Lupton 1998, 3-4) Emootioiden ymmärtäminen linkkinä yksilön ja hänen yhteisönsä välillä tekee emootioiden tutkimuksen kansallisen identiteetin ja nationalismin tutkimuksessa erittäin keskeisen ja vastaa Davisin (1999, 42) esittämään haasteeseen, jonka mukaan sosiaalipsykologian tehtävä on ymmärtää, mitä ovat sidokset yksilön ja hänen kansakuntansa välillä.

Emootio-käsitteen määrittely on hankalaa. Käsitteen sisällöistä voi kiistellä loputtomasti. Yksinkertaisimmillaan emootioksi voi kutsua reaktioita tapahtumiin, jotka ovat tärkeitä yksilölle. (Frijda 1988, 59) Emootioiden määrittelyn ongelmallisuus nähdäkseni heijastelee ilmiön moniulotteisuuden ja kielen epätarkkuuden ja kontekstisidonnaisuuden ohella emootiotutkimuksessa vallitsevaa suurta heterogeniaa. Emootioiden tutkimus on karkeasti ottaen jakautunut kahteen leiriin sen mukaan, mikä on näiden teorioiden suhde emootioiden biologiseen ja kulttuuriseen pohjaan. Pidetäänkö emootioita perittyinä, kaikille ihmisille samoina ja universaaleina vai korostetaan niiden kulttuurisidonnaisuutta. Jälkimmäistä ryhmää edustavat lukuisat sosiaalista konstruktionismia edustavat näkemykset. (Lupton 1998.)

Koska olen tutkimuksessa kiinnostunut yksilön ja kansakunnan suhteesta ja tutkimusaineistonani on kirjoitettua tekstiä, kieltä, johtaa se minut tarkastelemaan aineistoani enemmän kulttuurisesta kuin biologisesta näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa tukeudunkin Luptonin (1998) sosiaalis-konstruktionistiseen käsitykseen emootioiden biologisesta ja kulttuurisesta suhteesta. Lupton korostaa tunteiden diskursiivista pohjaa kuitenkin unohtamatta tunteiden biologista, ruumiillista ulottuvuutta. Kieltä käytetään nimeämään ja selittämään tunteita mutta kielellä on omat rajansa. Tunteiden ilmaiseminen kielellä on vaillinaista eivätkä tunteet ole aina tiedostettuja.

Yksi keskeisimmistä erotteluista emootioiden tutkimuksessa on erotella emootiot ja mielialat toisistaan (Lupton 1998, 5) Emootiot määritellään lyhytkestoisiksi, voimakkaiksi ja reaktiiviseksi erotukseksi mielialoista, jotka nähdään pitempikestoisina ja vähemmän intensiivisinä ja reaktiivisina. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 164) Tätä jakoa on sosiaalisen konstruktionismin piirissä kritisoitu, koska tällainen kategorisointi ei huomioi sitä, että se mitä kutsumme emootioiksi saa merkityksensä laajemmassa sosiokulttuurisessa viitekehysessä. Emootiot ovat yhteydessä jatkuvasti muuttuviin sosiaalisiin, kulttuurisiin ja historiallisiin konteksteihin ja siten ne eivät antaudu kategorisoinnille. (Lupton 1998, 5)

Kun emootioita tutkitaan kielen avulla, tällainen tarkka kategorisointi osoittautuu myös käytännön tasolla ongelmalliseksi. Arkikielessä ei erotella tunteisiin liittyvää kieltä yhtä hienovaraisesti kuin tieteellisessä diskurssissa (Parrot 2001, 3). Tämän havainnon olen tehnyt myös omassa aineistossani. Tämän takia en pyri analyysissä erottelemaan toisistaan emootiota tai mielialoja tai emotionaalisia episodeja vaan käytän yleiskäsitettä tunne. Tunteeksi voidaan määritellä kaikki psykologiset tilat, jotka ovat subjektiivisesti koettuja, arvioivia ja arvottavia (Parrot 2001, 3). Edellisen pohjalta ymmärrän siis tutkimuksessani tunteiksi ne arvottavat ja arvioivat psyykkiset reaktiot, joita nuoret kuvailevat kokevansa ja tuntevansa. Tässä eteenpäin käytän edellisin perusteluin käsitettä tunne emootio-sanan sijaan viittaamalla emootioita laajempaan kokonaisuuteen.

Se, minkälaista roolia tunteet näyttelevät yksilön kansallisessa identifioitumisessa, on pohdittu kirjallisuudessa vähän. Tunteiden merkitys kyllä todetaan mutta tarkempi ja syvemmälle menevä analyysi vaikuttaa olevan vähäistä – puhumattakaan asian empiirisestä tutkimuksesta. Tunteiden merkitys kansallisen identiteetin ymmärtämiselle on mielestäni kuitenkin keskeinen. Saman asian on todennut muun muassa Dekker, Malová ja Hoogendoorn (2003,

349) ja Vogler (2000, 20-21). Dekker ym.⁵ (2003, 349-354) pitävät tunteita tärkeinä muuttujina niiden pitkäkestoisuuden ja pysyvyyden takia. Juuri tämän ominaisuuden takia tunteet vaikuttavat enemmän kansallisiin asenteisiin kuin omaksuttu tietoaimes. Kansalliset tunteet sisäistetään usein lapsuudessa. Nämä tunteet vaikuttavat myöhemmin siihen, millaisia kansallisia asenteita ja mielikuvia yksilö omaksuu. Ensimmäisten tunteiden kehittämisessä keskeisessä asemassa ovat vanhempien asenteet ja rituaalit, joihin lapsi osallistuu.

Eniten kansallisen identiteetin yhteydessä on kirjoitettu ylpeydestä. Ylpeyden tunnetta ei ole kuitenkaan yleensä problematisoitu vaan sitä pidetään itsestään selvästi asenteena, joka heijastelee yksilön suhdetta kansaansa ja tämän patrioottisuutta. (mm. Dekker ym. 2003; Rose 1988) Tutkimusta, jossa selvitettäisiin, millaisissa kansallisissa yhteyksissä sanaa ylpeys käytetään arkikielessä, on hyvin vähän. Kansallisten tunteiden diskursiivista puolta ovat tutkineet tietääkseni vain Condor (1996) ja Vogler (2001). Condor (1996, 47) on tutkinut miten ihmiset, tässä tapauksessa britit, ovat käyttäneet ylpeys sanaa ja todennut, että hänen tutkimuksessaan hyvin harvat ilmaisivat suoraan kansallista ylpeyttä kuvaillessaan omaa maataan. Kansallinen ylpeys mielletään tässäkin tutkimuksessa asenteena, ei reaktiivisena emotiona, joka nousisi tietyn tilanteen pohjalta. Vogler (2001) puolestaan on tutkinut psykoanalyttisesta viitekehyksestä käsin millaisia kansalliseen identiteettiin liittyviä tunneilmaisuja brittiläisissä ammattiyhdistyksissä käytetään 1980- ja 90-lukujen kiristyneessä taloudellisessa tilanteessa.

Laajempaa mallia tai teoriaa tunteiden ja kansallisen identiteetin suhteesta en ole kohdannut. Lähimpänä tätä voidaan pitää Anttilan (1997, 91) näkemystä siitä, että kansallisen identiteetin ilmiöt voidaan viime kädessä palauttaa psykologiseen turvallisuuden tunteeseen. Sitä herättävät jatkuvuuden, paikan ja osallisuuden tunteet, joita kansallinen identifioituminen synnyttää. Anttilaa lainaten ”Nämä liittyvät itseymmärrykseen ja symbolisaation tuottamaan merkityksellisyyden kokemiseen ja sitä kautta psykologisen turvallisuuden tunteeseen ”(91). Anttilan hypoteesia tukee A. Hoggin ja Mullinin (1999, 253-255) väite, että vähintään yhtä tärkeä seikka ryhmään identifioitumiselle on yksilön tarve vähentää epävarmuuden tunnetta kuin ylläpitää tai nostaa positiivista minäkuvaansa kuten sosiaalisen identiteetin teoriassa väitetään. Epävarmuus vähenee, kun voimme kommunikoida ”samankal-

---

⁵ Dekker ym. (2003) määrittelevät nationalismin asenteeksi kansaa kohtaan. Tässä prosessissa tunteilla on keskeinen merkitys. Mielestäni kansallinen identifioituminen sisältää asenteen kansaa kohtaan, joten Dekkerin näkemykset ovat sovellettavissa tässä yhteydessä.

taisten” toisten kanssa. Billig (1995) puolestaan viittaa postmoderniin juurettomuuteen, jonka vastapainoksi ihmiset hakevat turvaa kansallisista identiteeteistä (Billig 1995, 135). Myös kansalliseen identiteettiin liittyvä kuolemattomuuden lupaus yksilöstä osana ikuisesti olemassa olevan kansan sukupolvien ketjua voidaan liittää ihmisten turvallisuuden tarpeeseen. Reicherin ja Hopkinsin (2001, 17) mukaan kansallinen identiteetti on ainut kollektiivinen identiteetti, joka huomioi myös kuoleman.

Yhteenvetona totean, että edellä olen pyrkinyt määrittelemään, miten tässä tutkimuksessa ymmärretään tunne. Määrittelin, että tunteiksi ymmärretään tässä tutkimuksessa ne arvottavat ja arvioivat psyykkiset reaktiot, joita nuoret kuvailevat kokevansa ja tuntevansa. Totesin myös, että kansalliseen identiteettiin liittyvien tunteiden tutkimusta tai teoretisointia on vähän

7. SYMBOLIT

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni kolmannen tutkimuskohteen, symbolit. Luvun alussa keskityn kuvailemaan melko yleisellä tasolla, mikä ymmärretään symboliksi ja mitkä ovat symbolien keskeisimmät ominaisuudet. Luvun lopussa käyn lyhyesti läpi, mitä asioita voidaan ymmärtää suomalaisiksi symboleiksi. Erityisesti keskityn kuvailemaan symboleiden asemaa siltana yksilön ja yhteiskunnan välillä sekä emootioiden ja symboleiden välistä suhdetta.

Etymologisesti symbolilla viitataan tunnistamiseen. Symbolin avulla luodaan side tunnistajan ja tunnistettavan välille. Pekosen (1991, 24) sanoja lainaten: "Symboli on tuon yhteisen siteen merkki". Tuo side, tässä tapauksessa yksilön ja kansan välinen, on se, josta tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Identifikaatioprosessi voidaan laajassa mielessä ymmärtää siteen luomiseksi ja ylläpitämiseksi kokijan ja koettavan välille.

Symboli laajimmassa merkityksessään tarkoittaa jotain, joka edustaa jotain muuta (Firth 1973, 15). Kirjallisuudessa kuitenkin tämä laaja merkitys on usein varattu käsitteelle merkki (sign) kun taas symboli on eräs merkkikäsitteen alalaji omine erityisominaisuuksineen. Keskeinen ero symbolin ja merkin välillä on se, että symbolilla viitataan yhteen tai useampaan mielikuvaan tai ideaan. Johonkin vaikeasti hahmotettavaan, ei suoraan aistein havaittavaan.

Tuo jokin koetaan kuitenkin hyvin merkitykselliseksi. Symboli on siis jonkin abstraktin asian ilmentymä, joka muokkaa havaintojamme. Mutta se ei ole vain sitä. Se on jotain joka ylittää arkielämän ja jossa voidaan siirtyä materian kautta henkisen ulottuvuuden piiriin. (Pekonen 1991, 24-32.)

Symbolin avulla tai sen kautta yksilö ja yhteiskunta kohtaavat. Tämä tekee symbolien tutkimuksesta juuri niin kiinnostavaa. Symboli ei ole vain kokemusobjekti vaan sen avulla yksilö pystyy osallistumaan ja toteuttamaan symbolia - kokemaan itsensä ja elämänsä merkitykselliseksi osaksi yhteisöään ja yhteiskuntaansa. Juuri tämän henkilökohtaisen latauksen ja toisaalta yhteenkuuluvuuden kautta symboli sisältää ylentävää voimaa. Symboliin osallistuessaan yksilö voi jättää hetkeksi yksilöllisyytensä ja tulla osalliseksi tästä voimasta. Symbolin avulla yksilöllä on siis mahdollista saavuttaa vahvistumisen tunne. (Pekonen 1991, 11 ja 28-32.)

Keskeinen symbolin ominaisuus on siis siihen liittyvä emotionaalinen puoli. Symbolit kuvaavat asioita, tunteita ja ajatuksia, joita on kielellä hyvin vaikea ilmaista. Voimme ilmaista merkin tasolla, mitä kyseinen merkki tarkoittaa – Suomen lippu = Suomen valtio - mutta symbolisella, tunnetasolla ilmaiseminen osoittautuu jo huomattavasti vaikeammaksi. Symbolin todellisen merkityksen voi ilmaista vain symbolin avulla. Juuri tästä symbolien monimerkityksellisyydestä, emotionaalisesta puolesta ja vaikeasti kielellä ilmaistavuudesta johtuen symbolisen järjestelmän oppimisesta ja hyväksymisestä seuraa, että siitä tulee väistämättä osa identiteettiämme. Emme voi mennä johonkin sisään tunteittemme kautta ilman, että se koskettaa meitä. (Mach 1993, 32-33.)

Durkheim (1980, 204) kuvaa kiinnostavasti, kuinka symbolit latautuvat emotionaalisesti. Hänen mukaansa kyseessä on assosiativisesta tunnesiirtymästä. Abstraktin idean herättämät tunteet assosioituvat idean symboliin. Erityisen kiinnostavaa on Durkheimin havainto, että mitä monimutkaisemmasta, sekavammasta ja abstraktimmasta ideasta on kyse, sitä vaikeampi on yksilön ylläpitää mielessään idean herättämiä tunteita. Tällöin tarvitaan riittävän yksinkertainen symboli, johon nämä tunteet voivat kiinnittyä olematta kuitenkaan varsinaisesti peräisin itse symbolista vaan sen symboloimasta ideasta. Pekosen (1991) mukaan oleellista on, että yksilöllä on jokin kokemus symbolista. Merkki saa symbolisen arvon vasta kokemuksen myötä. Symboli siis saa merkityksensä "osallistuessaan konkreettiseen tilanteeseen". (Pekonen 1991, 30.) Tällainen konkreettinen tilanne voi olla muun muassa usein

toistuva rituaali. Rituaalien kautta emootiot assosioituvat symboleihin, jotka näin muuttuvat osaksi yksityistä kokemusmaailmaa. Ryhmätasolla symboleista voi tulla siten myös yhteenkuuluvuuden tunteen välittäjiä. Mutta näin vain siksi, että se on ollut osana ryhmän yhteistä toimintaa. (Rosa ym. 1998, 109.)

Yksilön kokemus ei kuitenkaan ole ainut tekijä, mikä vaikuttaa symbolin sisältöön. Keskeistä on ketkä näitä kokemuksia tuottavat, keillä on valta määrittää symbolin sisältö ja keiden symbolista tulee kaikkien symboli. Valta on niillä yhteiskunnallisilla vaikuttajilla, joilla on ollut mahdollista auktorisoida kyseinen symboli. Symboleiden sisältöjä ja merkityksiä muovaavat siis erilaiset traditionaaliset, historialliset, kielelliset ja yhteiskunnalliset tekijät. (Pekonen 1991, 33.) Edellisten tekijöiden lisäksi myös symbolilla itsellään vaikuttaa olevan itselähtöistä "valtaa", vaikkakin sen merkitykset luodaan alun perin muualla. Syntyprosessinsa jälkeen symbolit alkavat vaikuttaa todellisuuteen muokkaavasti. Niistä vaikutusvaltaisimmat hallitsevat luojaan. Tässä mielessä symboleita voidaan siis pitää eräänlaisina representaatioina, jotka elävät vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja yksilön välillä. (Edelman 1988, 11.)

Symbolit ja symbolinen toiminta, kuten erilaiset rituaalit ja juhlallisuudet, ovat keskeisiä sosiaalisen kontrollin välineitä. Tämä jo siksi, että niiden avulla on mahdollista legitimoida sosiaalinen ja normatiivinen järjestys ja toisaalta ohjata ihmisten tunteita ja aktivoida toimintaan. Symbolit muovaavat siten ryhmän identiteettiä ja määrittävät rajaa muihin ryhmiin. Siksi ne ovat keskeisessä asemassa sosiaalisessa identifikaatiossa ja siinä, miten muut ryhmät mielletään. (Mach 1993, 37-38.) ”Me ”näemme” ryhmät symboliensa kautta” (Cohen 1974, 30, Machin 1993, 39 mukaan).

Mitkä ovat sitten käytännön tasolla suomalaisia symboleita? Mitään yksiselitteistä listaa kansallisista symboleista on tuskin mahdollista esittää. Symbolithan elävät ajassa ja paikassa ja saavat merkityksiä yksilön elämäntilanteiden ja yhteiskunnallisten tekijöiden kautta (Edelman 1988, 8). Klinge (1999) käsittelee kirjassaan Suomen sinivalkoiset värit erilaisia kansallisiksi miellettyjä symboleita ja niiden historiallisia juuria. Ensinnäkin voidaan todeta, että kansallisia symboleja on runsaasti. Kansallisiksi symboleiksi Klinge mainitsee muun muassa Suomen lipun, Maamme-laulun, Suomen leijonan, viralliset kunniamerkit, suurmiehiksi nostetut Runeberg, Snellman, Lönnrot, Kivi ja Mannerheim, Suomen värit, valtiopäämiehet, kansallisen kirjallisuuden kuten Kalevalan, Maamme-kirjan ja Pohjantähti-trilogian, viralliset juhlapäivät, kesälomakulttuurin, kansallinen korkeakulttuurin kuten

Sibeliuksen musiikin tai Edefeltin maalaukset, rakennustaiteen, kansallisen historian, museot, muistopatsaat, kansankulttuurin kuten kansallispuvut, pelimannimusiikin, hirsimökit ja saunomiskulttuurin, kansallismaiseman ”pouta-pilvi järviaiheinen” (296) yliopiston ja urheilun. Listaani voisi lisätä vaikkapa suomalaisen ruokakulttuurin ruisleipineen ja miksi ei vaikka Nokian.

Kun listaa tarkastellaan, huomataan, että listassa mainitut symbolit on mahdollista luokitella kansa-käsitteen määrittelyssä käytettyjen ulottuvuuksien mukaan, joita ovat: kulttuuri, syntyperä, valtio ja territorio. Kansalliset symbolit ovat kansa-käsitteen ulottuvuuksien sisältöjä. On hyvä pitää kuitenkin mielessä, etteivät mainitut symbolit ole toisiinsa nähden samassa asemassa, vaan osalla on keskeisempi merkitys jo pelkästään lainsäädännön kautta. Suomen lippua, vaakunaa ja virallisia kunniamerkkejä suojaa lainsäädäntö hävitykseltä ja väärinkäytöltä. (Klinge 1999, 277 -278.) Tällaisen listan esittäminen edellyttää sen ymmärtämistä historiallisen prosessin tuloksena. Niinkin vakiintunut symboli kuin esimerkiksi Siniristilippu nykyään on, ei sen asema aina ole ollut yhtä kiistaton (Klinge 1999, 7-43). Kansalliseen identiteettiin liittyvä moniulotteisuus ja kiistanalaisuus näkyvät hyvin kansallisten symbolien yhteydessä.

Yhteenvetona totean, että edellä olen yrittänyt valottaa symboleiden merkitystä ja toimintaa niin yksilön kuin yhteiskunnan ja ryhmienkin tasolla. Symboleiden funktiot voidaan kiteyttää neljään osa-alueeseen: ilmaisu, kommunikaatio, tieto ja kontrolli (Firth 1973, 77). Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisinta on symbolien merkitys identifikaatio-objekteina, jotka latautuvat tunteilla ja merkityksillä ja joiden kautta voidaan vaikuttaa yksilöiden toimintaan ja maailmankuvaan. Listasin myös joukon suomalaisiksi miellettyjä symboleita

8. SYMBOLIT, MUISTI JA TUNNE SEKÄ TUTKIMUSKYSYMYKSET

Davisin (1999, 42) mukaan sosiaalipsykologisen kansallisen identiteetin tutkimuksen keskeinen tehtävä on yrittää ymmärtää, mitä ovat keskeiset sidokset yksilön ja hänen kansakuntansa välillä. Edellisissä luvuissa olen teoreettisen kirjallisuuden kautta yrittänyt osoittaa, kuinka keskeisessä asemassa yksilön kansallisessa identifioitumisessa ovat tunteet, muisti ja symbolit. Tutkimukseni peruslähtökohtana on, että kansalliset symbolit toimivat siltana

yksilön ja hänen kansakuntansa välillä. Kansallista identiteettiä on sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa lähestytty ennen kaikkea muistiin sitoutuneiden sosiaalisten representaatioiden ja stereotyyppien näkökulmasta. (Anttila 1993; Condor 1996; Reicher & Hopkins 1999.) Jotta ymmärtäisi sidosta, joka vallitsee yksilön ja hänen kansansa välillä, ei riitä mielestäni, että tutkitaan yksinomaan suomalaisuuden sisältöjä tai kuvauksia. Yhtä perusteltua on yrittää ymmärtää niitä henkilökohtaisia muistoja ja tunteita, joita symbolit herättävät. Näin päästään lähemmäksi kansallisen identiteetin kokemuksellisempaa ja henkilökohtaisempaa puolta, kansallista identiteettiä elämäntapana, kuten Billig (1995) käsitteen määrittelee.

Koska tapani lähestyä kansallisen identiteetin tutkimusta on ilmeisesti melko ainutlaatuinen⁶, ei minulla ole ollut käytössäni valmista teoriaa, johon tutkimuksessani vedota. Olen joutunut kokoamaan useiden eri tutkijoiden näkemyksistä oman mallini. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997, 136) mukaan mallia ei tule samaistaa teoriaan. Heidän mukaansa: ”Malli voidaan määritellä kuvitelmaksi tai abstraktioksi todellisuudesta; sen tarkoituksena on yksinkertaistaa näkemystämme tuosta kokonaisuudesta tuomalla esiin sen olennaisia piirteitä” (136). Seuraavaksi esitän tutkimukseni mallin ja johdan sen jälkeen tutkimuskysymykset.

Symboli siis saa merkityksensä ”osallistuessaan konkreettiseen tilanteeseen”. (Pekonen 1991, 30.) Tällainen konkreettinen tilanne voi olla muun muassa usein toistuva rituaali. Rituaalien kautta emootiot assosioituvat symboleihin, jotka näin muuttuvat osaksi yksityistä kokemusmaailmaa. Ryhmätasolla symboleista voi tulla siten myös yhteenkuuluvuuden tunteen välittäjiä. Mutta näin vain siksi, että ne ovat olleet osana ryhmän yhteistä toimintaa. (Rosa ym. 1998, 109.)

Tutkimukseni perustuu seuraavanlaiselle oletukselle. Keskeiset sidokset yksilön ja kansakunnan välille muodostuvat seuraavista tekijöistä: a) yksilön omaksumat yhteisesti jaetut kansalliset kuvaukset, sisällöt, puhutavat ja kollektiiviset muistot b) ne oman eletyn elämän vaiheet, jotka syystä tai toisesta ovat assosioituneet kan-

---

⁶ Lähinnä tämän kaltaista tutkimusta on Devine-Wrightin ja Lyonsin (1997) tutkimus, jossa he selvittivät kysymyslomakkeen avulla, millaisia tunteita on assosioitunut neljään keskeiseen irkantilaiseen rakennukseen. Tunnesanat oli annettu valmiiksi. Tutkimus ei kuitenkaan perustunut kuviin eikä siinä kyselyt yksilöiden henkilökohtaisia kokemuksia, jotka liittyivät rakennuksiin.

sallisiin symboleihin, yleensä rituaalien välityksellä c) ne tunteet, jotka on opittu liittämään suoraan kansaan, tosin yleensä kansallisten symbolien välityksellä ja d) ne tunteet tai tunnesiteet, jotka liittyvät niihin elämän hetkiin, jotka ovat assosioituneet, usein rituaalien kautta, kansallisiin symboleihin.⁷ Oletan myös, että erityisesti kansallisiin symboleihin ja tätä kautta kansaan liitetyt tunteet ja henkilökohtaiset muistot eivät välttämättä ole tiedostettuja mutta kansallisen symbolin näkeminen aktivoi niitä ja tuo ne ainakin osittain ilmaistavaan muotoon.⁸ Tämän mallin pohjalta esitän tutkimuskysymykseni:

A. Millaisiksi nuoret kuvailevat ne symbolit, jotka mahdollisesti herättävät heissä tunteita ja muistoja ja miten ne liittyvät Suomeen? Tällä kysymyksellä haluan tarkastella nouseeko nuorten mieliin kansallisia kuvauksia ja sisältöjä. Anttilan (1999, 1-3) mukaan yksilön identifoituminen omaan kansaansa tapahtuu omaksumalla kansallisiin symboleihin liitetyt kollektiiviset kuvaukset ja puhutavat osaksi hänen kansallista identiteettiään. Tästä voidaan tehdä oletus, että sisäistetyt kansalliset sisällöt ja kuvaukset ovat eräs keskeinen sidos yksilön ja hänen kansakuntansa välillä.

B. Liittyykö nuorilla henkilökohtaisia muistoja symboleihin? Jos liittyy, niin millaisia muistoja? Tällä kysymyksellä haluan selvittää myös, millaisia ihmisiä muistoihin liittyy, missä muistot ovat syntyneet ja minkä ikäisiä muistelijat olivat tuolloin. Ajatukseni taustalla on oletus, että symboleihin mahdollisesti assosioitunut muisto omasta elämästä ja läheisistä ihmisistä on tärkeä sidos yksilön ja hänen kansakuntansa välillä. Erityisesti perhesuhteiden assosioitumisesta laajempaan kansalliseen yhteyteen ovat kirjoittaneet ainakin Rose (1985) ja Stern (1995). Rose (1985) on verrannut kvantitatiivisesti koetun kansallisen ylpeyden yhteyttä siihen, kuinka tyytyväinen henkilö on perhe-elämäänsä. Tässä tutkimuksessa Rose toteaa, että perheen sisäisillä positiivisilla suhteilla ja kansallisella ylpeydellä on positiivinen yhteys. Tämän havainnon pohjalta Rose esittää, että perheen sisäisillä suhteilla on vaikutusta yksilön kansalliseen identiteettiin ja että nämä suhteet toimisivat siteenä yksilön ja kansan välillä. Vastaavan ajatuksen perheen sisäisten tunnesiteiden assosioitumisesta kansakuntaan on esittänyt myös Stern (1995). Dekker ym. (2003) puolestaan korostavat kansallista identi-

---

⁷ Rosa ym. (1998) mukaan emootiot assosioituvat symboleihin konkreettisten tilanteiden kautta.

⁸ Bem (1970, Dekker ym. 2003, 350 mukan) on esittänyt ajatuksen, että sen jälkeen, kun tunteet ovat linkkiytyneet objektiin, ne palautuvat yksilön mieleen, kun hän näkee objektin. Tämä voisi olla Bemien mukaan mahdollista jopa silloin kun yksilö ajattelee objektia.

teettiä sosiaalisaation tuloksena, jossa oleellista ovat ne tilanteet, joissa lapsi osallistuu kansalliseen rituaaliin. Keskeisimmiksi lapsuuden ja nuoruuden sosiaalisaatioagenteiksi tutkijat nimeävät muun muassa perheen, median, ikätoverit ja koulun.

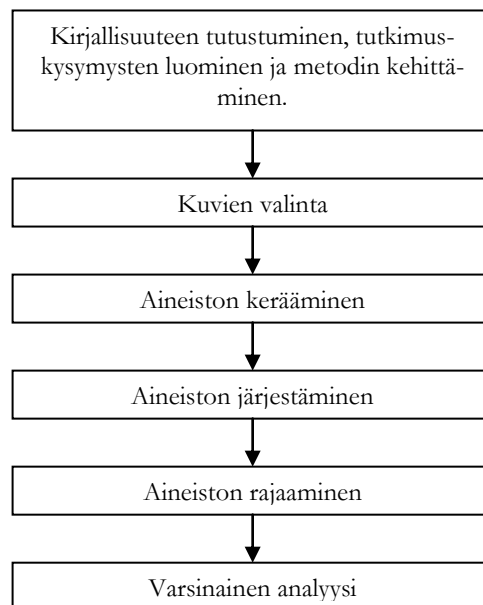
C. Herättääkö symboli ja siihen mahdollisesti liittyvät muistot tunteita nuorissa? Jos herättää, niin millaisia? Tällä kysymyksellä haluan selvittää millaisia tunteita symboleihin liittyy. Oletan, että tunteet olisi mahdollista eritellä sen mukaan liittyvätkö ne suoraan symboliin vai välittyneesti muiston kautta. Muun muassa Dekker ym (2003) ovat korostaneet tunteiden keskeistä merkitystä kansallisten asenteiden syntymisessä.

Lopuksi haluan painottaa kahta asiaa. Ensinnäkin, vaikka olen kiinnostunut yksilöiden muistoista, ajatuksista, tunteista ja heidän käyttämästään kielestä, lähestyn näitä kaikkia osaluokkia kansallisesta symbolista käsin. Tutkimuksessani en siis ole kiinnostunut yksittäisen yksilön kansallisesta identiteetistä, sen voimakkuudesta tai tunnesävyistä. Olen kiinnostunut siitä, mitä asioita kansallinen symboli nostaa yksilön kansallisesta identiteetistä esiin. Toiseksi haluan korostaa, että tässä tutkimuksessa liikutaan ruohonjuuritasolla, suomalaisten nuorten parissa. En huomioi analyysissäni kansallisen identiteetin yhteiskunnallista tai poliittista ulottuvuutta, jonka olemassaolosta ja merkityksestä olen toki hyvin tietoinen.

OSA 2

9. TUTKIMUSPROSESSIN ETENEMINEN

Kuvaillen tässä luvussa tutkimukseni eri vaiheita. En kuitenkaan tee sitä kronologisesti. Ensiksi olen varannut pari sanaa laadullisen tutkimusotteen yleisluontoiselle tarkastelulle. Tämän jälkeen kerron keitä tutkin. Sitten siirryn kuvailemaan tutkimusasetelmaa ja aineiston keruuta. Kun lukija on päässyt selville, mistä tutkimuksessani on kyse, siirryn kuvailemaan miten ja millä perusteilla valitsin kuvat, joita käytin tutkimustilanteessa. Tämän jälkeen esittelen laadullisen aineiston sekä ne kriteerit, joilla sitä loppujen lopuksi päädyin rajaamaan. Lopuksi esittelen rajatun aineiston. Varsinaisen analyysin esittelylle ja tutkimustuloksille olen varannut omat lukunsa. Kuviossa 1 olen esittänyt tutkimuksen etenemisen suora-
viivaisena prosessina havainnollistaakseni tutkimuksen eri vaiheita. Käytännössä tutkimukseni on kuitenkin edennyt laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tihentyvänä spiraalina (Alasuutari 1994), jossa olen tutkimuksen edetessä useassa eri vaiheessa palannut kehittämään teoriaa ja tarkentamaan tutkimuskysymyksiäni.

Kuvio 1. *Tutkimuksen eteneminen*

9.1 Laadullinen tutkimus

Tässä luvussa kuvailen yleisellä tasolla, mitä ovat laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet, ja miksi valitsin laadullisen lähestymisotteen.

Valittuani tutkimusaiheeni, totesin, että erityisesti henkilökohtaisten muistojen tutkimuksessa laadullinen tutkimusote on määrällistä toimivampi. Koska muistossa on kyse merkityksenantoprosessista ja tulkintojen tekemisestä, niin tällaisten asioiden tutkimiseen Alasuutarin (1994) mukaan laadulliset metodit sopivat hyvin. Laadullinen tutkimus on luova ja toisaalta kurinalainen prosessi, jossa pyritään pääsemään ilmiöiden taakse. Siinä ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmiset tulkitsevat ja kokevat maailmaa ja mitä merkityksiä he antavat asioille tai ilmiöille. Aineiston pohjalta, joka on koottu mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja rikkaasti, tutkija pyrkii luomaan sosiaalisia selityksiä tai ratkaisemaan arvoituksia. Pelkkä ilmiön kuvailu ei ole riittävää. Viime kädessä merkityksellisen laadullisesta tutkimuksesta tekee se, että tutkimuksen selitysvoimaa voidaan laajentaa tutkittua yksittäistapausta pitemmälle ja suhteuttaa se laajempaan kokonaisuuteen. Oleellista on että, laadullisessa tutkimuksessa pyritään absoluuttisuuteen eli selitykseen, joka kattaa kaikki tapaukset. Laadullisessa tutkimuksessa ei operoida todennäköisyyksien kanssa. (Alasuutari 1994.)

Laadullinen tutkimus muodostuu kahdesta vaiheesta. Ensiksi pyritään muodostamaan raakahavainnoista pelkistettyjä havaintoja yhdistämällä raakahavainnot mahdollisimman suppeaksi havaintojen joukoksi. Toisessa vaiheessa pyritään tuotetuista havainnoista tekemään merkitystulkintaa eli ratkaisemaan niin sanottu arvoitus. Tässä arvoituksen ratkaisemisen vaiheessa tutkimukseen otetaan mukaan muita tutkimuksia ja kirjallisuutta, joiden avulla pyritään yleistettävyyteen. Alasuutari kuvaakin laadullista tutkimusprosessia tiimalasiksi. Tutkimusprosessi ei ole kuitenkaan yksisuuntainen vaan usein arvoituksen ratkaisemisvaiheessa syntyy uusia kysymyksiä, jotka pakottavat tutkijan palaamaan raaka-aineistoonsa. Tällöin tutkimus muotoutuu spiraalimaiseksi. Alasuutari korostaa, että laadullisen tutkimusprosessin osat eivät seuraa toisiaan selvärajaisina kokonaisuuksina vaan ne lomittuvat toisiinsa ja vuorottelevat. (Alasuutari 1994.)

9.2 Keiden kirjoituksia tutkin?

Tässä luvussa selvitän keiden kirjoituksia tutkimuksessa analysoin ja miksi valitsin juuri kyseisen kohderyhmän.

Tutkimukseni kohdehenkilöt ovat lukion toisluokkalaisia viidestä eri koulusta. Koulut ovat Helsingistä, Vantaalta ja pääkaupunkiseudun kehäkunnista. Yhtä lukuun ottamatta lukiot ovat tavallisia peruslukioita. Yksi lukio on erikoislukio. Yhteensä vastanneita on 153 mutta viiden vastaajan vastauksia en voinut käyttää niiden epätäydellisyyden takia. Käytettävissä oleva näyte on siis 148 nuoren vastaukset. Tyttöjä vastaajista on 78 ja poikia 68. Kaksi nuorta ei ilmoittanut sukupuoltaan.

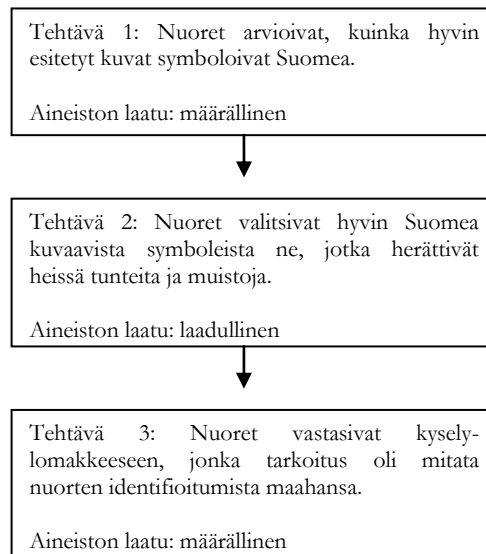
Valitsin tämän ikäluokan tutkimukseni kohdejoukoksi kahdesta syystä. Ensinnäkin melko laajan kirjallisen aineiston kerääminen koululuokasta on suhteellisen helppoa. Toiseksi oletin, että koska nuoret joutuivat juuri niihin aikoihin ottamaan kantaa haluavatko he puolustamaan isänmaataan, isänmaallisuus ja kansallinen identiteetti olisivat asioita, jotka olivat ehkä aktiivisemmin nuorten mielessä kuin vanhemman sukupolven. Oletin myös, että aineistonkeruun ajankohta vuoden 2002 tammi-helmikuussa toimisi hyvänä pohjustajana. Eurot oli juuri otettu käyttöön ja kansalliset symbolit, erityisesti Suomen markka, olivat olleet yhteiskunnassa keskeinen keskustelun aihe. Nuoret elivät mielenkiintoisessa ja sangen kaksijakoisessa elämäntilanteessa. Tuolloin heille hyvin konkreettisesti osoitettiin, kuinka eräs tärkeä kansallinen symboli oli mahdollista heittää historian romukoppaan samalla, kun heidän oletettiin astuvan palvelemaan maataan armeijan harmaisiin.

9.3 Tutkimusasetelma ja aineiston keruu

Tässä luvussa kuvailen millainen on tutkimusasetelmani. Tämän jälkeen selitän, miksi päädyin tällaiseen moniportaiseen asetelmaan ja lopuksi millainen oli itse tutkimustilanne.

9.3.1 Tutkimusasetelma

Aineiston keruu koostuu kolmesta osasta: kuvallisesta osuudesta, lyhyehköistä esseistä ja identiteettimittarista. Asetelma on tiivistetysti esitetty kuviossa 2.

Kuvio 2. *Tutkimusasetelma*

Tehtävän 1 toteutus: Ensiksi pyysin tutkittavia arvioimaan 50 diasta kuinka hyvin esitetyt kuvat symboloivat Suomea asteikolla *hyvin, jonkin verran, vähän, ei lainkaan, en osaa sanoa* (liite 1). (Sitä, millaisia diakuvia olin aineistonkeruuta varten valinnut, kuvailen luvussa 9.4.) Kutakin diaa näytettiin 10 sekunnin ajan, jonka aikana päätös oli tehtävä. Lisäsin vielä suullisesti, että jos nuori ei tunnistanut kuvassa oleva henkilöä tai asiaa, hänen tulisi valita kohta *en osaa sanoa*. Tehtävä vaikutti olevan mieluinen ja kutakin kuvaa kohden varattu 10 sekunnin aika oli riittävä. Tehtävän tähän osuuteen meni noin 8 minuuttia.

Tehtävän 2 toteutus: Tutkimuksen ensimmäisen osan jälkeen jaoin kullekin nuorelle neljä liuskaa, joihin oli kopioitu pienennettynä samat kuvat samassa järjestyksessä kuin nuoret olivat juuri nähneet. Kustannussyistä kopiot olivat mustavalkoisia. Tämän lisäksi ripustin luokan eteen liitutaululle noin 14X10 cm kokoiset valkoiselle paperille liimatut väriprintit

samoista kuvista. Näin oppilailla oli halutessaan mahdollisuus nähdä kuvat myös värillisinä. Näitä värillisiä kuvia ei ollut käytössä kahdessa ryhmässä luokkatilan asettamien rajoitusten takia. En kuitenkaan näe tätä ongelmana, koska yksikään nuori ei kehoituksistani huolimatta noussut niitä tarkastelemaan.

Kuvien lisäksi jaoin oppilaille uuden tehtävänannon (liite 2). Tehtävänannossa pyysin oppilaita toimimaan seuraavasti: 1) Merkitsemään kuvakopioihin ne kuvat, jotka nuoret olivat arvioineet symboloivan hyvin Suomea. 2) Valitsemaan kuvista kaksi tai kolme, jotka herättävät muistoja. 3) Kirjoittamaan esseet valituista kuvista, joissa he perustelevat: Miten symboli liittyy Suomeen? Mitä muistoja se herättää? Mitä tunteita symboli ja symboliin liittynyt muisto herättävät?⁹

Tehtävän 3 toteutus: Lopuksi pyysin oppilaita vastaamaan mittariin, jonka tarkoituksena oli kartoittaa heidän kansallista identiteettiään. Kyselykaavakkeen olin kääntänyt englannin kielestä suomen kieleen kansainvälisestä International Social Survey Programme (ISSP) 1995 -kyselystä. Kysely on tehty muunneltuna useissa maissa, mutta ei tietääkseni Suomessa. Kyselyä on käyttänyt tutkimuksissaan ainakin Hjerm (1998, 2003).

Koska tutkimusaineistostani tuli hyvin laaja, tässä tutkimuksessa käytän vain kirjallista aineistoa. Rajaussyistä molemmat määrälliset aineistot jääkööt seuraaviin tutkimuksiin. Tämän takia tarkastelen tästä eteenpäin tutkimuksen etenemistä ja aineiston käsittelyä vain kirjallisen aineiston näkökulmasta. Kuvien valintaperusteita ja valintaprosessia käsitelen kuitenkin perusteellisesti, koska valittavana olleet kuvat ovat tiukasti kytköksissä nuorten teksteihin.

9.3.2 Miksi tällainen tutkimusasetelma?

Päädyin yllä kuvailtuun moniportaiseen tutkimusasetelmaan, koska pyrin hankkimaan mahdollisimman rikasta aineistoa, joka valottaisi kansallisen identiteetin problematiikkaa useasta eri näkökulmasta. Saukkonen (1999, 59) on todennut, että kansalliseen identiteettiin liittyvän yhteenkuuluvuuden tunteen tutkiminen empiirisesti on ongelmallista. Ihmisillä on useita sosiaalisia identiteettejä ja niiden aktivoituminen osaksi tietoisuutta ja toimintaa

---

⁹ Kysymysten tarkka muotoilu löytyy liitteestä 2.

edellyttää tiettyjä olosuhteita. Minun oli siis löydettävä keino, jolla pohjustaa aineistonkeruuta tavalla, joka aktivoisi tutkittavien kansallisen identiteetin ja siihen mahdollisesti liittyvät tunteet ja muistot. Tähän tarkoitukseen kansallisuuteen liittyvien kuvien näyttäminen tuntui sopivalta.

Toiseksi, tehtyäni päätöksen käyttää kuvia kansallisista symboleista, ongelmani oli se, miten määritellä kansallinen symboli. Ratkaisin asian luomalla eräänlaisen kansanäänestyksen. Ne kuvat, joiden mielletään kuvaavan hyvin Suomea, ovat nuorten mielestä kansallisia symboleita. Tämä peruste riitti mielestäni määrittelemään tässä tutkimuksessa kansallisen symbolin.

Mutta minulla oli myös kolmas syy, miksi halusin käyttää kuvia osana tutkimusmetodiani. Koska minulla on taustalla visuaalisen alan koulutus, kuvat ovat olleet pitkään keskeinen osa elämääni. Tämän takia minua on häirinnyt se, että kaikki tutkimus tuntuu keskittyvän niin voimakkaasti kieleen, ja ihminen nähdään yksinomaan kielellisenä olentona — ikään kuin meillä ei olisi silmiä päässä. Tämän takia halusin linkittää tutkimukseni jollain lailla myös visuaaliseen maailmaan. Tämä kiinnostus vaikutti siihen, kuinka aloin kehittämään metodiani.

9.3.3 Tutkimustilanteesta

Keräsin aineiston tammi-helmikuussa 2002. Syksyllä 2001 olin ottanut yhteyttä koulujen rehtoreihin. Heidän kauttansa sain yhteyden opettajiin, jotka halusivat ottaa minut luokkaansa. Vastaanotto oli yleensä myönteinen. Olin pyytänyt opettajilta käyttöni kaksoistunnin, jotta nuorilla olisi riittävästi aikaa kirjoittamiseen. Käytännössä käytössäni oleva aika kuitenkin vaihteli, koska lähes kaikkien tuntien alkuun sattui aloittamista lykkäviä tekijöitä kuten oppilaiden myöhästymisiä, aamunavaus tai valitettava informaatiokatkos. Tämän takia käytettävissä oleva kirjoitusaika vaihteli ryhmittäin 30 -50 minuuttia. Tällä ei, yllättävää kyllä, ollut vaikutusta tekstien pituuteen. Käytännössä nuorten kirjoittamiseen käyttämä aika vaihteli vielä yllä mainittua enemmän, koska osa nuorista käytti kirjoittamiseen 10 minuuttia, osa koko käytettävissä olevan ajan.

Vastaamistilanteet olivat melko rauhallisia. Hankalin tekijä aineiston validiteetin kannalta oli luokkatilojen pienuus. Nuoret joutuivat istumaan melko lähekkäin. Vaikka yritin kiinnittää

asiaan huomiota, on mahdollista, että nuoret näkivät toistensa papereita. Aineistoa analysoidessani minun oli kuitenkin mahdollista havaita räikeimmät kopioinnit, jos sellaista oli tapahtunut. Nuorille jaetuissa papereissa oli juokseva numerointi ja siten pystyin jäljittämään ainakin osan vierustovereista. Joitakin selkeitä pareja on aineistossa nähtävissäkin. Tällaiset tapaukset jäävät kuitenkin yksittäisiksi.

Sitä, mikä vaikutus aineiston muotoutumiseen oli omalla läsnäolollani ja sitä, että aineisto kerättiin koulussa, minun on vaikea arvioida. Aineiston rikkaudesta ja henkilökohtaisuudesta päätellen, nuoret ovat kokeneet olleensa anonymiteetin suojassa. Uskon, että aineiston kerääminen kirjoittamalla edesauttoi tätä. Varmasti tieto siitä, että joku toinen tulisi lukemaan kirjoituksen vaikutti osalla rajoittavasti. Eräät muukalaisvihamieliset kommentit kuitenkin puhuvat sen puolesta, että ainakin osa nuorista uskalsi kuvailla ajatuksiaan, joiden ilmaiseminen ei ole yleisesti hyväksyttyä.

Oppilaat suhtautuivat pääasiassa hyvin positiivisesti tutkimukseen ja ottivat sen vakavasti. Tekstit ovat monesti hämmästyttävän henkilökohtaisia eikä anonymiteetti houkutelut asiattomuuksiin kahta vastaajaa lukuunottamatta. Oletettavasti kansallinen identiteetti ja Suomi koettiin tärkeäksi asiaksi.

9.4 Mitä kuvia tutkimuksessa käytän ja kuvien valinta

Koska nuorten kirjoittamat tekstit ovat läheisessä suhteessa tutkimuksen kuvamateriaaliin, esittelen tässä luvussa, miten valitsin tutkimuksen kuvat ja kuinka valintaprosessi eteni.

Kuvien valinta oli moniportainen ja työläs vaihe. Koska en halunnut perustaa valintaani yksinomaan intuitiooni, minun oli ensimmäisenä luotava ne kriteerit, joiden pohjalta suorittaisin valinnan. Saukkosen (1999) jako kansa-käsitteen ulottuvuuksista johdettuihin kansallisen identiteetin ulottuvuuksiin osoittautui tässä yhteydessä hyväksi työvälineeksi. Saukkosen (1999) mukaan näihin eri ulottuvuuksiin liitettyjä sisältöjä ilmennetään yhteiskunnassa erilaisina teksteinä, kuvina ja muina kulttuurituotteina ja ne Saukkosen (1999) sanoin ”tarjoavat käsityksiä kansallisvaltion olemassaolosta ja erityispiirteistä ” (282). Näitä tekstejä, kuvia ja kulttuurituotteita voidaan mielestäni kutsua myös kansallisiksi symboleiksi.

Etenin symbolien valinnassa seuraavasti. Listasin erilaisia symboleita, jotka sopivat Saukkosen (1999) kansallisen identiteetin ulottuvuuksiin: **valtiollinen identiteetti, maa-alue identiteetti, genealoginen yhteisöidentiteetti ja kulttuuriyhteisön identiteetti**. Käytin hyväkseni sekä kirjallisuutta, erityisesti Klingen (1999) teosta Suomen sinivalkoiset värit, että intuitiotani. Kun olin listannut joukon symboleita, katsoin millaisiin alaluokkiin ne asettuivat. Näitä alaluokkia olivat muun muassa uskonto, luonto, politiikka, urheilu ja kulttuuri.

En halunnut täysin rajata symboleja. Halusin myös antaa nuorten itsensä voida vaikuttaa siihen, mitä he mieltävät kansallisiksi symboleiksi. Tämä edellytti, että valintatilanteessa kuvia olisi oltava riittävän paljon. Sen lisäksi niiden olisi oltava riittävän erilaisia, jotta eroja arvioimisessa pääsisi syntymään. Tämän takia täydensin alaluokkia kuvilla, jotka eivät itsestään selvästi kuulu kansalliseen kuvastoon mutta, jotka aihepiiriltään sopivat alaluokkiin. Esimerkiksi valitsin Sibeliuksen rinnalle kuvan Darudesta ja Anssi Kelasta ja järvimaiseman rinnalle kuvan saaristosta. Pyrin näin luomaan eräänlaisia "visuaalisia kysymyksiä". Luokat ja niiden sisällöt elivät koko kuvien keruuvaiheen. Kaikista alun perin listaamistani symboleista en löytänyt sopivaa kuvaa tai saatoin kohdata kuvan, jota en ollut tullut ajatelleeksi mutta joka sopi hyvin sarjaani. Loppujen lopuksi päädyin 50 kuvaan. Yhteen diakampaan mahtuu juuri sen verran dioja. Kuvat on esitetty alaluokittain taulukossa 1. Kuvien lopullinen esitysjärjestys on nähtävissä liitteessä 3.

Kansallisen identiteetin tutkimuksessa kuvia on käytetty harvoin aineistonkeruun apuvälineinä. Tietääkseni vain Condor (1996) ja Gordon (2002) ovat käyttäneet yksittäisissä tutkimuksissa kuvia. Näissä tutkimuksissa ei kuitenkaan eksplikoida käytettävän metodin etuja tai ongelmia. Tämän takia, suunnitellessani kuvametodia, pyrin huomioimaan Heikkisen (1983) kokemukset kuvien käytön vaikeuksista. Heikkinen (1983) tutki etnisen identiteetin suhdetta esineistöön näyttämällä kuvia vanhoista esineistä ja pyytämällä ihmisiä muistelevaan niitä. Hän koki kuvametodin käytön ongelmallisena muun muassa siksi, että haastateltavien kuvien katselutavat poikkesivat toisistaan. Haastateltavat kiinnittivät huomionsa kuvissa eri asioihin ja joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta eivät osanneet erottaa toisistaan kuvaa ja sen kohdetta. Tutkittaville oli siis epäselvää, mistä heidän oletettiin puhuvan. Kuvien valinnassa keskeisessä asemassa on siis kuvien yksiselitteisyys. Muita keskeisiä asioita ovat kuvien tekninen laatu ja esteettiset ominaisuudet. Kuvien täytyy olla myös keskenään vertailukelpoisia. Vertailtavuudelle keskeistä on mielestäni se, että kuvat ovat

samalla tekniikalla tuotettuja. Pyrin siihen, että kaikki kuvat olisivat värivalokuvia. Valitettavasti joitakin kertoja jouduin tinkimään periaatteestani.

Taulukko 1: *Tutkimuksessa käytettävien kuvien nimet alaluokittain sijoiteltuna Saukkosen (1999) esittämiin kansallisen identiteetin ulottuvuuksiin*

Valtiollinen identiteetti: <ul style="list-style-type: none">
• Valtiolliset symbolit: <i>Suomen lippu, Suomen vaakuna, Suomi-neito, Suomen kartta, Suomen marka, Eu:n-lippu, eurot.</i>
• Poliitikot/poliittinen eliitti: <i>Tarja Halonen, Paavo Lipponen, Sauli Niinistö, C. G. Mannerheim, eduskuntasali.</i>
Maa-alue identiteetti: <ul style="list-style-type: none">
• Luonto: <i>Järvimaisema, talvinen metsä, tunturimaisema, saaristomaisema.</i>
Genealoginen yhteisöidentiteetti: <ul style="list-style-type: none">
• Etniset ryhmät: <i>Kansallisasu, "suomalainen äijä", romani, hunnutettu nainen, Lucia, lapinmies.</i>
Kulttuuriyhteisön identiteetti: <ul style="list-style-type: none">
• Historia: <i>Sissipartio talvisodassa, Talvisota-elokuva.</i>
• Kulttuuri: <i>J. Sibelius, J. V. Snellman, Bomfunk Mc's, Darude, Anssi Kela, Joulupukki, Kalevala.</i>
• Rituaalit/Tapahtumat: <i>Vanha mies saunoo, perhe saunassa, sotilasvala, sotilasparaati, sankarihauta, MM-kisat 95, itsenäisyyspäivä, juhannus, avantouimarit</i>
• Urheilu: <i>Jääkiekko, jalkapallo, formula-kisat, Mika Häkkinen, hiihto</i>
• Uskonto: <i>Risti, Tuomiokirkko, moskeija, Uspenski 1, Uspenski 2</i>

Keräsin kuvat selaamalla läpi suuren määrän kirjoja ja sanomalehtiä. Erityisesti hyödynsin Suomea käsitteleviä valokuvakirjoja ja matkaoppaita. Joidenkin kuvien kanssa jouduin näkemään paljon vaivaa, kuten etsiessäni muotokuvaa tummaihoisesta, hunnutetusta naisesta. Osan kuvista päätin ottaa itse, koska en löytänyt sopivaa. Tällaisia olivat kuvat kirkoista, sankarihaudasta jouluaattona ja itsenäisyyspäivän kynttilöistä.

Tallensin kuvat kirjoista kahdella eri tekniikalla. Reprokuvasin kuvat diafilmille ja skannasin ne. Jälkimmäiseen tekniikkaan päädyin, koska minun oli pienennettävä ja tulostettava kuvat paperille. Minun oli jaettava oppilaille "muistilaput", joissa kuvat olivat nähtävinä pienennettyinä. Halusin myös värilliset kopiot kuvista luokan eteen laitettavaksi. Pienensin kuvat ja

käsittelin kuvien värejä kuvankäsittelyohjelmalla. Kahdesta kuvasta (Suomen lippu ja Eu:n-lippu) poistin tekstiä kuvan päältä.

Ennen kuin saatoin esittää diakuvat, minun oli päätettävä, missä järjestyksessä ne esitän. Päätös ei ollut täysin yhdenmukainen. Väistämättä yksi kuva vaikuttaa siihen, miten seuraava nähdään. Päädyin harkinnan jälkeen osittaiseen arvottuun järjestykseen. Jos kuvien järjestys olisi ollut täysin arvottu, en olisi voinut mitenkään kontrolloida mielle yhtymiä ja kuvien keskinäistä vertailua¹⁰.

9.5 Aineiston yleisluonnehdintaa

Tässä luvussa kerron, kuinka aloitin kirjalliseen aineistoon tutustumisen ja kuvailen yleisluontoisesti kerättyä aineistoa. Koska tässä tutkimuksessani käytän vain kirjallista aineistoa, rajaan määrällisten aineistojen käsittelyn tämän tarkastelun ulkopuolelle.¹¹

Saatuani aineiston kopioin tekstit kopiokoneella ja leikkaa-liimaa -tekniikalla jaoin ne kuva-kohtaisesti omiin pinoihinsa. Vasta myöhemmin kirjasin tekstit koneelle. Tutustuin vähitellen kirjoitettuun aineistoon suorittaen pienimuotoisia analyyskejä kirjaten ylös, millaisia tunne-sanoja teksteissä oli käytetty, millaisia muistoja nuoret kuvailivat ja millaisia sisältöjä ja teemoja symbolit saivat. Listasin käytettyjä tunnesanoja, muistoja ja teemoja ja yritin luoda kokonaiskuvaa aineistostani. Tässä vaiheessa totesin keskittyväni vain laadulliseen aineistoon, joka koostui 301 kirjoitelmasta.

---

¹⁰ Päätin esittää kuvat alaluokittain (taulukko 1). Kustakin alaluokasta sijoitin ensimmäiseksi kuvan, jonka oletin parhaiten symboloivan Suomea. Joissakin luokissa ensimmäisen kuvan lisäksi halusin vaikuttaa muuhunkin järjestykseen. Myös luokkien keskinäinen järjestys on osittain arvottu. Luokkia, joissa oletuskuvaa lukuun ottamatta järjestys oli täysin arvottu, olivat urheilu, kulttuuri, rituaalit/tapahtumat ja luonto. Etniset ryhmät-alaluokassa sijoitin kuvan ”suomalainen äijä” tietoisesti kansallispukuisen naisen perään samoin poliitikot, poliittinen eläinti-luokassa sijoitin silloisen pääministerin Paavo Lipposen, kuvan Tarja Halosen kuvan perään. Valtiollisista symboleista vain Suomen kartan, Suomi-neidon ja Suomen vaakunan paikka on arvottu. Uskonnot-luokassa kuvien järjestys on täysin minun arvioimani.

Ensimmäiseksi sijoitin tietoisesti valtiolliset symbolit ja poliitikkoja esittävät kuvat, jotta katsojat sisäistäisivät sen kontekstin, jossa tutkimuksessa liikutaan. Viimeiseksi sarjaksi sijoitin rituaalikuivat, koska ne olivat tyypiltään erilaisia kuin muut kuvat. Muiden luokkien keskinäinen järjestys on arvottu.

¹¹ Poikkeuksen tästä tekee alaluku 12. 5 *Luonto*, jossa yhdessä kohdissa vetoan tutkimukseni määrällisiin aineistoihin. Määrälliset aineistot siirsin spss-aineistoksi.

Tekstien pituus ja tarkkuus vaihtelevat vastaajasta riippuen runsaasti. Osa on vastannut parilla sanalla. Osa on käyttänyt lähes kokonaisen konseptiarkin välittäkseen tunteensa ja mielikuvansa. Vastausten keskimääräinen pituus on vähän alle sivun. Tytöt ovat selvästi kirjoittaneet vuolaammin kuin pojat. Heidän kielensä on myös rikkaampaa ja teksteissä tuodaan monipuolisemmin esiin tunteita. Vaikka tekstien pituus ja laatu vaihtelevat runsaasti sillä ei sinänsä ole välttämättä mitään yhteyttä vastaajien identiteetin voimakkuuteen. Kuten Condor toteaa (1996, 43) kansallinen identiteetti voi olla eri tavoin tiedostettua. Muita syitä joidenkin kirjoittajien harvasanaisuuteen voi olla motivaation puute tai vaikeus ilmaista itseään kirjallisesti. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että suuri enemmistö vastauksista on hämmästyttävän laadukkaita ja henkilökohtaisia.

Yhteensä 36 kuvasta syntyi kirjoituksia. Eniten kirjoitettiin jääkiekkokuvasta, toiseksi eniten Suomen lipusta ja kolmanneksi eniten Suomen markasta ja järvikuvasta. Taulukossa 2 on esitetty, kuinka monta esseetä symboleista on kirjoitettu. Numerosarakkeeseen on merkitty kuvan numerotunnus, joka on merkitty myös liitteessä 3 oleviin kuviin, mikä helpottaa nimien ja kuvien yhdistämistä. Kirjoitelmien yhteenlaskettu määrä on 314 eli eri kuin edellä mainitsemani 301. Tämä ero johtuu siitä, että useat kirjoittajat ovat viitanneet samassa kirjoituksessa moneen kuvaan. Esimerkiksi saunasta kirjoittanut on saattanut merkitä esseeseensä molempien saunakuvien tunnusnumerot. Pitää muistaa, että oppilaat saivat kirjoittaa vain niistä kuvista, joiden he olivat määrittelleet kuvaavan hyvin Suomea.

Taulukko 2: *Kuvista kirjoitettujen tekstien frekvenssit (n=314)*

nro.	aihe	f	nro.	aihe	f
15	Jääkiekko	44	20	Kalevala	5
1	Suomen lippu	36	43	Juhannus	5
4	Suomen markka	26	46	Sotilasvala	5
27	Järvimaisema	26	28	Tunturimaisema	4
50	Perhe saunassa	17	47	Itsenäisyyspäivä	4
5	Suomen kartta	15	7	Suomen vaakuna	3
13	Sissipartio talvisodassa	14	40	Tuomiokirkko	3
42	Vanha mies saunoo	13	12	C. G. Mannerheim	2
8	Tarja Halonen	11	29	Saaristomaisema	2
21	Joulupukki	11	18	Mika Häkkinen	2
6	Suomi-neito	9	30	Talvinen metsä	2
14	Talvisota-elokuva	9	37	Risti	2
24	J. Sibelius	8	10	Sauli Niinistö	1
48	Avantouimarit	7	11	Eduskunta	1
17	Hiihto	6	22	J.V. Snellman	1
19	Formula-kisat	6	34	Lapinmies	1
32	”Suomalainen äijä”	6	45	MM-kisat 95	1
16	Jalkapallo	5	49	Sotilasparaati	1

9.6 Symbolien rajaaminen analyysiä varten

Tämä luku eroaa edellisistä luvuista siinä mielessä, että se sisältää jo aineiston analyysiä ja siitä tehtyjä havaintoja. Esittelen rajaamisen vaiheet melko perusteellisesti, koska pidän tätä vaihetta tutkimukseni kannalta keskeisenä. Esittelen tämän tutkimusvaiheen hyvin myös siksi, että pidän tämän tutkimuksen yhtenä tuloksena niitä havaintoja, joita tässä yhteydessä tein: Suomen lipulla on keskeinen asema suhteessa muihin kansallisiin symboleihin ja luonto, sota ja itsenäisyys nousevat keskeisiksi sisällöiksi. Nämä havainnot vaikuttivat siihen, mitä kuvia valitsin tarkemman analyysin piiriin.

9.6.1 Miksi halusin rajata symbolit?

Kerättyäni aineiston keskeisin ongelmani oli, kuinka rajata aineistoni ja saattaa se helpommin käsiteltävään muotoon. Liian suurten aineistojen vaikeasta hallittavuudesta seuraa helposti analyysin epämääräisyyttä ja yleisvaikutelmaan nojautumista (Mäkelä 1991, 53).

Lyhennelmien tekeminen aineistosta oli tällainen yritys saattaa aineisto hallittavampaan muotoon. Toinen yritys oli taulukoida aineisto. Loin taulukon, jonka yläreunaan merkitsin omaan sarakkeeseensa sen symbolin nimen, josta oli kirjoitettu ja vasempaan laitaan nuorten numerotunnisteet. Tämän jälkeen merkitsin kaavioon numeron 1 sen symbolin kohdalle, josta nuori oli kirjoittanut. Tästä prosessista syntynyt analysointipohja osoittautui hyödylliseksi ja käytin samaa menetelmää myös myöhemmin tarkemmissa analyyseissä. Taulukon avulla tein useita eri analyysejä, joista tärkein oli tutkimuksen myöhempiä vaiheita ajatellen analyysi, jossa tarkastelin tunnesanojen käyttöä. Analysoin esimerkiksi ylpeys-sanan käyttöä, laittamalla merkin taulukkoon kunkin kirjoittajan kohdalle, joka oli sanaa kirjoituksessaan käyttänyt. Näin sain helposti laskettua käyttäneiden määrän.

Havaitsin, että tietyt tunnesanat painottuvat tietyille symboleille. Ongelmana kuitenkin oli, etten voinut tietää, mitä merkitystä näillä painotuksilla oli, koska symboleista kirjoitettujen kirjoitusten määrät vaihtelivat suuresti. Oliko merkityksellistä, että itsenäisyyspäivän kaksi kyntilää olivat herättäneet kahdessa nuoressa ylpeyden tunnetta kun taas jääkiekko-kuvan yhteydessä 11 ilmoitti tunteneensa ylpeyttä. Itsenäisyyspäiväkyntilöistä kirjoitti yhteensä 4 nuorta ja jääkiekosta 44 nuorta. Koska symboleista tehtyjen kirjoitusten määrät vaihtelivat niin paljon, minun oli vaikea vertailla havaintojani. Ensimmäinen syy, miksi päätin rajata symboleita, oli siis se, että halusin saattaa symboleihin liittyvät kirjoitusryhmät edes jotenkin samankokoisiksi. Nyt vaihteluväli oli yhdestä kirjoituksesta 44:ään. Toinen syy oli se, että halusin aineiston hallittavampaan muotoon. Aineiston rajaaminen oli mahdollista joko karsimalla symboleiden määrää tai luokittelemalla niitä suurempiin ryhmiin.

9.6.2 Suomen lipun erityisasema ja keskeiset sisällöt rajaamisen lähtökohdista

Olin jo melko varhaisessa vaiheessa huomannut Suomen lipun keskeisen aseman muihin symboleihin nähden. Olin kirjoittanut koneelle Suomen lipusta kirjoitetut tekstit ja kartoittanut, mitä teemoja ja luokkia kirjoituksista löytyy nuorten kuvaillessa, miten valittu symboli liittyy Suomeen ja mitä ajatuksia se herättää. En huomioinut kuvauksia henkilökohtaisista muistoista tai itse koetuista tunteista. Yli puolessa kirjoituksista todettiin, että Suomen lippu on Suomen tärkein tai yksi tärkeimmistä symboleista. *Suomen lippu kuvastaa mielestäni näistä kuvista parhaiten Suomea. Se on Suomen symboli. (95 t 1) tai Se on koko maan symboli. Se siis käsittää kaiken mitä Suomeen*

kuluu. (18 t 1)¹² Havaitsin myös, että Suomen lipun yhteydessä mainitaan useita teemoja, jotka ovat symboleita sellaisenaan muiden kuvien kohdalla. Näitä teemoja ovat luonto, sota, itsenäisyys ja urheilu (liite 4). Seuraavassa tyypillinen perustelu siihen, miksi Suomen lippu kuvaa hyvin Suomea: Suomen siniristilippu kuvastaa erittäin hyvin Suomen itsenäisyyttä ja kuinka me jouduimme taistelemaan siitä. Sininen risti keskellä kuvastaa sinisiä järviämme ja valkoinen tausta valkoista taivasta. (9 t 1)

Lähtiessäni rajaamaan aineistoani otin lähtökohdakseni edellä kuvatut Suomen lipun erityisasemaan liittyvät havainnot. Katsoin missä muissa symboleissa toistuvat luonto-, sota-, itsenäisyys- ja urheilu-teemat. Tietenkin kyseiset teemat esiintyvät symboleissa, joihin ne suoraan viittaavat. Luonto-teema luontoon liittyvissä neljässä kuvassa, sota-teema talvisotaan liittyvissä kuvissa, urheilu-teema lukuisissa urheiluun liittyvissä kuvissa ja itsenäisyys-teema itsenäisyyspäivä-kuvassa. Mutta luonto-, sota- ja itsenäisyys-teemat toistuvat myös useiden muiden symboleiden kohdalla. Sota-teemaa esiintyy satunnaisesti Suomen markkaa, Suomen karttaa, Suomi-neitoa, eduskuntaa, Mannerheimia, jääkiekkoa ja sotilasvalaa käsittelevissä kirjoituksissa. Jos huomioidaan henkilökohtaiset muistot, listaan voidaan lisätä vielä Sibelius- ja itsenäisyyspäivä-kuvat. Alla henkilökohtainen muisto, jossa esiintyy sota-teema.

Olin laulamassa kuorossa itsenäisyyspäivänjuhlassa ja lauloimme Finlandiaa. Jo [alkumusiikista, (Oma arvaus: käsinkirjoitettu sana hyvin epäselvä.)] kyynleet kobosivat silmin, sillä olin niin ylpeä suomalaisuudestani. Olin 14-vuotias ja tämä tapahtui Suomessa. Olin hyvin ylpeä suomalaisista juuristani ja synkeästä Sibeliuksen musiikista, joka ei ole niin kertykenkäistä kuin ranskalainen. Lopussa lautaset melkein särkivät korvat, mutta muistan ajatelleeni, että kestäen kivun helposti, sillä olemme selvinneet sorrosta ja sodasta suurmabtia vastaan! (128 t 24)

Myös luonto-teemaa esiintyy useissa symboleissa. Näitä symboleita ovat luontokuvien lisäksi Suomen markka, Suomen kartta, Suomi-neito, Sibelius, lapinmies, juhannus ja avantouinti. Itsenäisyys-teema puolestaan esiintyy Suomen markkaa, Suomen karttaa, Suomi-neitoa, Tarja Halosta, Mannerheimia, Sibliusta ja sotilasvalaa käsittelevien kirjoitusten yhteydessä.

---

¹² Suluissa oleva informaatio luetaan seuraavasti: numero 18=vastaaajan henkilökohtainen numerotunnus, t=tyttö, p=poika, ?=ei ole ilmoittanut sukupuoltaan, numero 1=kuvasympolin tunnusnumero eli tässä tapauksessa Suomen lipun numero. Kuvien numerointi löytyy liitteestä 3.

Näiden havaintojen pohjalta saatoin todeta, että tietyt symbolit ovat merkityksellisempiä kuin toiset sisältäen tiettyjä perusaineksia, joita toistetaan muiden symboleiden yhteydessä. Luonto, sota ja itsenäisyys ovat tällaisia perusteemoja, kuten alla olevasta Suomineitoa kuvaavasta tekstistä hyvin tulee esiin.

Valitsin selkeän, mielestäni hyvin Suomea kuvaavan aiheen. Suomi -aihe on monella tavalla kuvassa mukana. Esim. Suomineito, joka symboloi myös valtiomme muotoa, oma lippumme, joka kertoo itsenäisyydestä ja isänmaallisuudesta ja taustalla levittäytyvät maisemat tuhansien järvien maasta, jossa myös kasvavat puut kertovat kauniista luonnostamme. Maamme on ollut vielä vain vähän aikaan itsenäisenä verrattuna toisiin. Silti kuva kertoo hyvin suomalaisten vahvasta isänmaallisuudesta ja uskosta omaan pikkuvaltioon. Se nousi monien vaikeuksien takaa itsenäisyyteen ja Suomineito kannatteleeekin nyt uljaana oman maansa lippua. Kuva on sen verran iäkäs ja luultavasti maalattu pian itsenäistymisen jälkeen joten olemassaoloani ei vielä edes ollut. Kuitenkin oma ukkini oli samanikäinen kuin Suomi itsenäistyttyään ja hän soti jatkosodassa Suomen puolesta. (20 t 6)

9.6.3 Valitut symbolit ja valintaperusteet

Suomen lipun valinta yhdeksi keskeiseksi symboliksi oli selvä. Siihen kulminoituu useita eri teemoja, se mielletään tärkeäksi Suomea kuvaavaksi symboliksi ja siitä on kirjoitettu runsaasti. Myös **sota- ja luonto-kuvista** on kirjoitettu paljon, jos yksittäiset, samaan teemaan viittaavat kuvat niputetaan yhteen. Sota ja luonto ovat myös keskeinen osa Suomea kuvaavaa symbolimaailmaa, kuten yllä olen yrittänyt osoittaa. Sotaa tai armeijaa käsittelevistä kuvista päätin keskittyä vain talvisotaan liittyviin kuviin, koska kirjoituksissa sota-teemalla viitataan Suomen 1900-luvulla käytyihin sotiin, ei yleiseen asepalvelukseen tai armeijaan yleensä. Sotilasvala-kuvasta tehdyissä kirjoituksissa kuvaillaan veljen tai poikaystävän asepalvelukseen astumista ja otetaan kantaa yleiseen asevelvollisuuteen. Ainoassa sotilasparaatikuvassa kritisoidaan Suomen armeijan kokoa.

Kun sovelsin määrällisiä kriteereitä laajemmin, valikoituivat mukaan myös **jääkiekkokuvasta ja sauna-kuvista** kirjoitetut tekstit. Jääkiekko-kuvasta on kirjoitettu eniten, mikä puolsi sen valintaa. Valitsin sen myös edustamaan urheilua yleensä, joka on keskeinen aihe monessa kuvassa ja johon myös Suomen lipun yhteydessä viitataan. Myös sauna-kuvista on kirjoitettu runsaasti. Ne myös muodostavat mielenkiintoisen oman kokonaisuutensa, jossa korostetaan muista kirjoituksista poiketen suomalaista kulttuuria ja sen ikaikaisia juuria.

Itsenäisyys-teema oli kaikista edellä mainituista teemoista ongelmallisin. Abstraktina käsitteenä sillä ei ole yhtä selkeätä visuaalista esitysmuotoa, toisin kuin esimerkiksi luonnolla

tai saunalla on. Olin ajatellut, että ikkunalaudalla olevat kaksi itsenäisyyspäivän kynttilää symboloisivat itsenäisyyttä viittamatta muualle kuten kaksi muuta keskeistä itsenäisyyden symbolia Suomen lippu ja markka tekevät. Ottamani kuva ikkunalaudalla olevasta kahdesta kynttilästä ei kuitenkaan toiminut sellaisena symbolina. Yllätyksekseni siitä kirjoitti vain neljä. Kuitenkin, koska itsenäisyys on niin keskeinen teema kirjoituksissa ja Suomen lipun yhteydessä syntyi monta kirjoitusta itsenäisyyspäivästä, ei vähäinen suosio voi viitata itsenäisyyspäivän heikkoon asemaan sinäänsä, vaan enemmänkin siihen, että käytössäni ollut kuva ei herättänyt toivottuja mielle yhtymiä. On hyvin mahdollista, ettei kuva toiminut, koska olin kuvanut sen sisältä käsin.

Muistoni kahdesta kynttilästä liittyvät vahvimmin viime itsenäisyyspäivään, jolloin olin 16-vuotias. Olimme olleet perheeni kanssa sukulaisten luona syömässä, ja autossa matkalla kotiin katselin ohittamiemme kerrostalojen ikkunoita. Oli ihanaa huomata, että ihmiset todella pitävät yllä kahden kynttilän tapaa. Kotona meillä paloi kaksi kynttilää useilla ikkunoilla, mutta efekti ei ole niin vahva, kun on itse sisällä huoneessa ja näkee vain omat kynttilänsä. (118 t 47)

Edellä lainatussa kirjoituksessa tyttö viittaa siihen, että itsenäisyyspäivän kahden kynttilän perinteessä oleellisessa asemassa ovat muiden kynttilät ja niiden näkeminen. Tätä kautta kahden kynttilän perinne on mahdollista tulkita rituaaliksi, jonka avulla liitytään yhteisöön ja tunnistetaan muut samaan yhteisöön kuuluvat. Se on siis eräänlainen viesti muille. Ehkä siksi kaksi kynttilää omalla ikkunalla sisältäpäin katsottuna ei synnytä mielikuvia. Tämä ehkä selittää itsenäisyyspäivä-kuvan heikon menestymisen. Koska kirjoituksia itsenäisyyspäiväkuvasta on niin vähän, en valinnut kuvaa tarkempaan analyysiin.

Toinen symboli, johon itsenäisyys vahvasti assosioituu useissa kirjoituksissa, on **Suomen markka**. Lähes puolet kirjoittajista pitää Suomen markkaa itsenäisyyden symbolina. Suomen markasta on myös kirjoitettu runsaasti, ja tutkimuksen ensimmäisessä osassa se sijoittuu aivan kärkipäähän Suomea hyvin kuvailevien symboleiden joukkoon. Koska tutkimukseni päätehtävänä on analysoida nuorten esittämiä tunteita ja muistoja, Suomen markasta kirjoitetut tekstit ovat kuitenkin luonteeltaan ongelmallisia. Useat kirjoituksista ovat laadultaan mielipidekirjoituksia, joissa otetaan kantaa euron tuloon. Henkilökohtaisia muistoja kirjoituksissa on hieman alle puolella kirjoittajista. Tunteita Suomen markka herättää sitäkin harvemmallalla. Tämän takia katsoin parhaaksi jättää Suomen markan pois valittavien kuvien joukosta. Se ei tuonut mitään lisäinformaatiota. Alla on esimerkki tyypillisestä tekstistä.

Suomen oma rahayksikkö markka, joka on nyt mennyttä, on tavallaan myös kansan symboli. Markka on tärkeä osa Suomen historiaa. Seteleissä olevat henkilöt ovat merkittäviä historiallisesti. Suomen markka oli jokapäiväinen asia ja siksi se oli hyvin tärkeä. Siksi mielestäni olisin mieluummin säilyttänyt markan Suomen valuuttana kuin ottanut sen tilalle euron. On euro tietysti hyödyllinen, kun matkustellaan Euroopassa ja se on varmasti vakaampi valuutta kuin markka. (60 p 4)

Päädyin loppujen lopuksi sekä karsimaan että ryhmittelemään kuvia. Kriteerini olivat sekä laadullisia että määrällisiä. **Valitsin tarkempaan analyysiin seuraavat kuvat: Suomen lippu** (kuva 1), **talvisotaan liittyvät molemmat kuvat** (kuvat 13 ja 14), **kaikki neljä luontoon viittaavaa kuvaa** (kuvat 27, 28, 29 ja 30), **jääkiekkoon liityvä kuva** (kuva 15) ja **molemmat saunakuvat** (kuvat 42 ja 50). (Katso liite 3.) Tästä eteenpäin en erottele toisistaan sota, luontoa ja saunaa käsitteleviä kuvia vaan ryhmittelen ne seuraavien nimikkeiden alle: sota, luonto ja sauna.

9.7 Valittujen kirjoitusten määrällistä tarkastelua

Tässä luvussa tarkastelen lyhyesti, miten paljon valituista kuvista on kirjoitettu ja kuinka paljon kuvista on syntynyt muistoja.

Yhteensä valituista kuvista on kirjoittanut 119 henkeä eli käyttämäni metodi rajasi vastaajat 80 %:iin alkuperäisestä vastaajamäärästä. Taulukosta 3 näkyy kirjoittajien sukupuolijakauma. Sarakkeeseen *ei tietoa* on merkitty ne, jotka eivät ole ilmoittaneet omaa sukupuoltansa. Taulukossa 3 on myös esitetty, kuinka moni on kuvaillut kirjoituksen yhteydessä vähintään yhden henkilökohtaisen muiston. Taulukossa on siis ilmoitettu, kuinka moni henkilö on muistellut. Ei sitä, kuinka monta erillistä muistoa on ollut mahdollista laskea. Sama henkilö on samasta kuvasta voinut kirjoittaa useamman erillisen muiston. Tämän takia muistojen määrät eivät täsmää liitteissä 9-13 esitettyjen lukujen kanssa. Prosenttiluvut on laskettu siitä, että kuinka moni esimerkiksi Suomen lipusta kirjoittaneista työistä on kirjoittanut henkilökohtaisen muiston. Kirjoitusten määrän metodi karsi 301:stä 163:een eli tutkimukseni näyte sisältää 54 % kaikista kirjoituksista.

Taulukko 3. Valittujen kuvien frekvenssit sukupuolten mukaan sekä näistä kuvista esitettyjen muistojen frekvenssit ja prosenttiosuudet sukupuolen mukaan (n=163)

kuvat	tytöt	pojat	ei tietoa	yht.	muistoja		muistoja		muistoja		muistoja	
	f	f	f	f	f	%	f	%	f	%	f	%
Suomen lippu	20	15	1	36	14	70	9	60	1	100	24	67
sota	7	15		22	5	71	8	53			13	59
jääkiekko	21	22	1	44	20	95	20	90	1	100	41	93
luonto	20	14 ¹³		34	19	95	13	93			32	94
sauna	13	14		27	11	85	10	71			21	78
yhteensä	81	80	2	163	69	85	60	75	2	100	131	80

Eniten kirjoituksia keräsi jääkiekko-kuva, sitten Suomen lippu-kuva, luonto-kuvat, sauna-kuvat ja vähiten sota-kuvat. Sukupuolierot ovat pienimmät jääkiekko-kuvan ja saunakuvien kohdalla. Luonto-kuvista ja Suomen lippu-kuvasta tytöt ovat kirjoittaneet poikia enemmän. Sen sijaan sota-kuvista pojat ovat olleet tyttöjä innokkaampia kirjoittajia.

Muistojen määrät vaihtelevat eri symboleiden välillä. Muistoksi tässä tutkimuksessa määritellään henkilökohtainen omaan elämään liittyvä muisto. Määritelmä on melko väljä ja esimerkiksi maininta isoisän kertomuksesta määritellään henkilökohtaiseksi muistoksi. Prosentuaalisesti kaikkein eniten muistoja herättävät jääkiekko-kuva, luonto- ja sauna-kuvat. Tosin sauna-kuvien yhteydessä on joidenkin kirjoitusten kohdalla hyvin tulkinnanvaraista, lasketaanko nuoren kertomus muistoksi vai ei. Myös sota-kuvien ja jääkiekko-kuvan yhteydessä on muistojen erottelu toisinaan hankalaa. Käsittelen tätä ongelmaa ja sitä, mitä määrittelen tutkimuksessa henkilökohtaiseksi muistoksi tarkemmin luvussa 11 Symboleihin liittyvät muistot. Mutta miksi useissa kirjoituksissa ei pyynnöstä huolimatta kirjoitettu henkilökohtaista muistoa?

¹³ Yksi poika on tehnyt kirjoitelmat kahdesta eri luonto-kuvasta, joten kirjoittajia on siis todellisuudessa 13.

Selityksiä voidaan esittää useita. Yhdeksi keskeiseksi syyksi voidaan tietenkin nimetä se, että omasta henkilökohtaisesta elämästä kertominen on voinut olla monelle vaikeaa tai nuori ei ole kokenut riittävästi motivaatiota siihen. Joissakin tapauksissa tämä on ollut varmasti tottakin. Aineisto kuitenkin antaa viitteitä siihen, ettei tilanne ole näin yksinkertainen. Ilmeisesti kansallisten symboleiden ja tapojen jokapäiväisyys on eräs syy siihen, ettei muistoja esiinny kaikilla kirjoittajilla. Sauna-kuvien ja Suomen lipun yhteydessä tällainen banaali nationalismi Billigin (1995) termiä lainaten ilmenee selvimmin. *Asiaan* [Suomen lippuun] *ei liity mitään tarkasti muistettavissa olevia muistoja tai mielikuvia*. Kuitenkin kirjoittaja lopuksi toteaa: *Niin isänmaallinen en kuitenkaan ole, että laittaisin perheeni kanssa joka aamu lippua salkoon tai muutenkaan ylistäisin sitä jatkuvasti. Vain silloin kun on jokin erityinen päivä esim. juhlapäivä. (9 t 1)* Symbolin tai tavan banaalius tulee vielä paremmin esiin seuraavissa sauna-kuvista kirjoitetuista teksteistä *Käyn saunassa noin kolme kertaa viikossa, joten ei sieltä mitään kaubean erikoisia muistoja ole jäänyt. (107 p 50)* tai *Kuva ei herätä erityisempiä tunteita, sillä saunominen on niin yleistä Suomessa. (11 p 50)*

Sota-kuvista on kirjoitettu vähiten muistoja. Eräs syy tähän on se, että ilmeisesti osa nuorista mielsi, ettei heillä voi olla muistoja tai tunteita talvisotaan liittyen, koska he eivät henkilökohtaisesti ole kokeneet sitä. *Mielestäni kuva symboloi suomalaista sisua mutta ei oikeastaan tuo mitään mieleen, koska jos kuva on talvisodasta niin en ole edes elänyt silloin niin on ehkä hieman vaikea vastata muihin kohtiin kuin A:han. (103 p 14)* Toisaalta niin sota-kuvista kuin jääkiekkokuvasta kirjoitetut tekstit viittaavat molemmat kollektiiviseen muistoon, josta on hyvin vaikea erotella yksilöä yhteisöstään. Tämän takia, erityisesti sota-kuvien ja jossain määrin jääkiekko-kuvan yhteydessä, aineiston luokittelu henkilökohtaisen muiston perusteella on hyvin tulkinnanvaraista.

Tyttöjen ja poikien muistelujen välillä on jonkun verran eroa. Tytöt ovat poikia jonkin verran aktiivisempia muistelijoina. Mielenkiintoista on, että nämä erot näkyvät vain joidenkin kuvien kohdalla. Niissä kuvissa, joissa muisteluprosentit ovat hyvin korkeat ei eroja tyttöjen ja poikien välillä ole. Jääkiekko-kuvan mieleen tuoma vuoden 1995 MM-voitto on ollut sykähdyttävää sukupuolesta riippumatta, samoin luontoon liittyvät voimakkaan henkilökohtaiset kokemukset eivät erottele sukupuolta. Sen sijaan sota-kuvien ja Suomen lipun yhteydessä ero on jo olemassa. Tosin otoskoko on niin pieni, että saattaa kyse olla puhtaasta sattumasta. Mahdollista on myös, että pojat mieltävät muistelemisen ahtaammin kuin tytöt tai heidän on hankalampi ilmaista henkilökohtaisia asioita kirjallisesti.

OSA 3

10. SYMBOLIT JA NIIDEN SISÄLLÖT

Tehtävänannossa pyysin nuoria vastaamaan (liite 2) kahdentasoiisiin kysymyksiin eli kysymyksiin siitä, miten symboli liittyy Suomeen ja miten se liittyy heidän aikaisempaan elämäänsä. Taustalla on ajatus kansallisesta identiteetistä yksilön ja yhteisön rajalla. Anttilan (1999, 1-3) esittämää ajatusta mukaillen kansallisten symbolien ja niihin identifioitumisen kautta yksilö omaksuu kollektiiviset kansalliset kuvaukset ja puhetavat osaksi kansallista identiteettiään. Kansallisia kuvauksia on tutkittu melko runsaasti muun muassa representatioiden näkökulmasta: Mitä on suomalaisuus, mitä kuvauksia ja määreitä siihen liitetään (mm. Anttila 1993, 1996). Jotta yksilön kansallinen identiteetti tulisi kunnolla ymmärretyksi, ei kansallisten kuvausten ja puhetapojen tutkimus ole minusta kuitenkaan riittävää. Tämä tutkimus lähteekin oletuksesta, että kansallinen identiteetti on ennen kaikkea elämäntapa (Billig 1995). Tällöin keskeiseen asemaan nousee yksilön eletty elämä ja ne ihmiset, jotka tähän elämään liittyvät. Tähän kokemukselliseen puoleen yksilön kansallisessa identiteetissä yritän paneutua niiden henkilökohtaisten muistojen ja tunteiden kautta, jotka liittyvät symboliin.

Tässä luvussa kuvailen analyysiä, joka koskee niitä kuvauksia ja puhetapoja, joista kollektiivinen kansallinen identiteetti rakentuu ja jotka yksilö on sisäistänyt osaksi kansallista identiteettiään. Olen operationalisoinut edellisen kysymysmuotoon **millaisiksi nuoret kuvailevat ne symbolit, jotka mahdollisesti herättävät heissä tunteita ja muistoja ja miten ne liittyvät Suomeen?** Käytännössä tämä tarkoittaa, että vastatakseni tähän kysymykseen, keräsin kirjoituksista ne lauseet, joissa vastataan nuorille jaetussa tehtävänannossa esitettyihin kohtiin a) miten valitsemassasi kuvassa oleva asia/ihminen/tapahtuma liittyy mielestäsi Suomeen ja b) millaisia tunteita ja ajatuksia kuvassa oleva asia/ihminen/tapahtuma sinussa herättää (liite 2). Kysymyksen b vastauksista huomioin ne lauseet, joissa kuvaillaan kuvan herättämiä ajatuksia ja joissa tunteet yleistetään koskemaan koko kansaa kuten seuraavassa esimerkissä: *Suomi tunnetaan urheiluhulluna maana, joka erityisesti rakastaa jääkiekkoa, — —. (11 p 15)* Lainauksessa kirjoittaja ei nimeä itseään tunteen kokijaksi — rakastan jääkiekkoa — vaan viittaa koko Suomen kansan jääkiekko-suhteeseen. Maininnat omista tunnekokemuksista rajasin pois, koska käsittelen niitä luvussa 12. Yleensä aineistosta oli helppo poimia lauseet,

koska nuoret olivat lähes aina merkinneet kysymysten kirjainkoodit vastauspapereihinsa. Joissakin teksteissä jouduin kuitenkin tekemään valintoja itse.

Laadullisen aineiston tulkinnassa on keskeistä kyetä määrittelemään analyysin analyysiyksiköt. (Mäkelä 1990, 57) Tämän tutkimuksen yhteydessä analyysiyksikkönä toimivat yksittäinen sana tai lause riippuen analyysin tasosta. Suoritin analyysin seuraavasti. Ensin kävin kuvakohtaisesti läpi sana sanalta kaikki valitsemani lauseet ja poimin sieltä yksittäiset sanat ja lauseen osat, joihin informaatio kiteytyi. Sain näin kahdenlaisia havaintoja. Osa havainnoista on hyvin yksiselitteistä. Käytyäni läpi koko aineiston minun oli mahdollista laskea esimerkiksi, kuinka monessa kirjoituksessa luontoa on kuvattu sanalla kaunis tai montako kertaa käytetään sanoja tuntee/tunnistaa. Esitän nämä havainnot liitteinä olevissa taulukoissa 4-8. Toisaalta sain havaintoja, joiden tekeminen vaati enemmän laadullista tulkintaa ja joissa analyysiyksikkönä on yleensä lause. Esimerkiksi lauseiden: *Saunassa käyminen on ollut iät ja ajat tärkeä osa suomalaisuutta. (132 t 50)* ja *Tätä kuvaa on katsottu monia monia kymmeniä vuosia. Isoisänisänisänisätkin ovat saunoneet. (54 t 42)* yhteiseksi nimittäjäksi nousee saunan leimautuminen kulttuurisen jatkuvuuden symboliksi.

Aineiston vertailu on keskeinen tutkimustapa. Vertailu voi olla yhtäläisyyksien kartoittamista tai erilaisuuksien havainnoimista. (Mäkelä 1990, 44-45.) Vertailin keskenään nuorten perusteluja sille, miksi kyseinen symboli kuvaa hyvin Suomea ja mitä mielikuvia se herättää. Poissuljin henkilökohtaiset muistot ja symboliin kohdistuvat tunteet. Vertailun pohjalta piirtyy seuraavanlainen kuva: toisaalta symbolien kesken on löydettävissä yhteisiä tekijöitä, toisaalta kukin symboli valottaa Suomea ja myös suomalaisuutta eri suunnista ja niillä on kullakin oma yksilöllinen identiteettinsä. Käsittelen symbolien välisiä eroja luvussa 10.1 Symboleiden omaleimaisuudet. Symboleiden välisiä yhtäläisyyksiä käsittelen luvussa 10.2 Me ja muut. Käytän analyysissä sekä sanaa symboli että sanaa kuva asiayhteydestä riippuen viitaten kuitenkin aina samaan kohteeseen eli tarkastelun alla olevaan kopioituun mustavalkoiseen kuvaan, jonka nuoret olivat myös nähneet värillisenä diakuvana 10 sekunnin ajan.

10.1 Erottavat tekijät – symbolien omaleimaisuus

Tässä luvussa tarkastelen sisältötasolla, miten symbolit eroavat toisistaan eli mitkä ovat niiden ominaispiirteet ja miten ne heijastelevat suomalaisen kansallisen identiteetin eri piirteitä. Aloitan tarkastelun luonto-kuvista. Tämän jälkeen siirryn sauna-, sota- ja jääkiekko-kuvien kautta Suomen lippuun, johon päätän tämän luvun.

Selkeimmän kokonaisuuden kirjoituksista muodostavat **luonto-kuvat** (liite 5). Kaikista kuvista luontoaiheesta kirjoitettiin kolmanneksi eniten. Luontokuvista lähes kaikki kirjoitukset ovat järvimaisema-kuvasta. Joitakin yksittäisiä kirjoituksia on metsäisestä talvi-kuvasta, saaristomaisemasta ja tunturimaisemasta. Kansallismaisema järvineen ja vaarointeen on ilmeisen vahva suomalaisen luonnon symboli nykynuorille.

Nuoret liittävät luonto-kuvat suomalaiseen luontoon ja toisaalta kesään. Luonto-kuvien assosioituminen kesään on yllättävää, koska vain saaristomaisema-kuvassa on vuodenaikana kesä. Järvimaisemassa ja tunturimaisemassa vuodenaikana on syksy ja metsä-kuvassa talvi. Kuitenkin puolet nuorista mainitsee kirjoituksessaan sanan kesä tai viittaa muuten kesään, joko kuvaillessaan kuvaa tai sen herättämää muistoa. Kesän assosioituminen kuviin on niin voimakasta, että se vaikuttaa jopa havaintoa vääristävästi. *Valitsemani kuva (27) kuvaa mielestäni hyvin suomalaista järvimaisemaa kesällä. (13 p 27)*. Myös Klinge (1999, 296) on havainnut kesän merkityksen suomalaisessa symboliikassa. Hän kutsuu sitä kesän ideologiaksi, viitteen kesämökkikulttuuriin, lomailuun ja veneilyyn.

Keskeinen piirre luonto-kuvia käsitelleissä kirjoituksissa on nuorten käyttämän kielen samankaltaisuus. Lowenthal (1994, 17) on todennut, että kansallislauluissa ylistetään yleensä luonnon kauneutta ja ainutlaatuisuutta (Reicher & Hopkins 2001, 111 mukaan). Myös tutkimuksen nuoret käyttävät sanaa kaunis kuvaillessaan suomalaista luontoa. Ainutlaatuisuuteen viittaavia sanontoja yleisemmin käytetään sen sijaan sanaa puhtaus. Niistä, jotka kuvailevat luontoa jollakin adjektiivilla, enemmistö siis käyttää sanoja kaunis tai puhdas. Puhetavan yhtenäisyyttä korostaa myös se, että useat nuoret käyttävät ilmaisua *Suomihan on tuhansien järvien maa — —. (77 t 27)* perustellessaan, miksi järvikuva symboloi hyvin Suomea. Luontoa kuvaillaan myös sanoin rauhallinen, levollinen ja koskematton.

Luonto-kuvien yhteydessä voidaan siis todeta, että nuorilla on käytössään hyvin valmis, yksittäisiä sanoja myöten yhtenäinen tapa kuvata suomalaista luontoa. Luonto-kuviin verrattuna **sauna-kuvien** (liite 6) yhteydessä käytetty kieli ei ole niin yhtenäinen ja valmis eikä saunaa kuvailla yhtä paljon. Tämä voi johtua saunan arkipäiväisyydestä tai siitä, ettei se ehkä ole ollut luonnon lailla niin selvästi kansallisen projektin keskiössä. Sauna määritellään kirjoituksissa paikaksi, jossa puhdistaudutaan, hiljennytään ja rentoudutaan. Yksittäisissä kirjoituksissa tuodaan esille myös saunan merkitys sosiaalisena, estoja poistavana ja sovinollisena paikkana. Eräs nuori käyttää sanaa *pyhä* kuvaillessaan saunaa, toinen sanontaa *äidin kohtu*.

Saunaa käsittelevien kirjoitusten yhteydessä tuodaan selvimmin esiin kansallisen identiteetin kulttuurinen ja etninen ulottuvuus, joka ilmenee muun muassa useissa maininnoissa saunan suhteesta suomalaisuuteen. *Sauna ja saunominen on tärkeä osa suomalaista kulttuuria. Sauna ei ole ainoastaan paikka, jossa on peseydytty, vaan paikka, jossa voi hiljentyä ja joka yhdistää suomalaisia kautta aikojen.* (126 t 42) Sauna-kuvien teksteissä esiintyykin ainoana käsitellyistä kuvista aikaulottuvuus, joka viittaa kansan kaukaiseen, rajoittamattomaan menneisyyteen - kautta aikojen. Saman havainnon saunan asemasta suomalaisuuden ikaikaisena symbolina on tehnyt myös Korhonen (1991, 96-97).

Tämä kauas menneisyyteen suuntautuva katse on tärkeä osa kansallisen identiteetin rakentumista (Reicher & Hopkins 2001, 17). Vaikka valtio on saanut itsenäisyyden vasta vähän aikaan sitten, kansa on ja on aina ollut ikuinen. *Sauna on ehdottomasti hyvin suomalainen asia. Onhan itse sana sauna lähtöisin Suomesta, eikä sitä ole muissa kielissä paitsi ruotsissa vastinetta. Saunassa käyminen on ollut iät ja ajat tärkeä osa suomalaisuutta* (132 t 50) Saunan ikaikaisuutta ja voimakasta liittymistä suomalaisuuteen vahvistavat vielä eräiden nuorten näkemykset siitä, että *Suomalaiset ovat keksineet saunan.* (106 p 42)

Sen lisäksi, että sauna on todiste kansan ikaikaisuudesta, sauna on sukupolvet yhdistävä traditio. *Suomalainen Erkki saunoo. Tätä kuvaa on katsottu monia monia kymmeniä vuosia. Isoisänisänisäisätkin ovat saunoneet.* (54 t 42) Reicherin ja Hopkinsin (2001, 17) mukaan kansan kautta olemme kontaktissa niihin, jotka ovat kuolleet ennen meitä ja tulevat meidän jälkeemme. Tässä mielessä sauna on keskeinen rituaali. Saunominen eli puhdistautuminen on symbolista toimintaa, jonka kautta yksilö liittyy sukupolvien ketjuun. Tätä taustaa vasten,

yksittäiset kommentit saunan pyhydestä tai saunasta äidin kohtuna, saavat konkreettisen sisällön.

Sota-kuvat (liite 7) eroavat luonto- ja sauna-kuvista muun muassa siten, että sota-kuvilla viitataan historialliseen tapahtumasarjaan. Kaikki kirjoittajat liittävät sota-kuvat talvi- ja jatkosodan taisteluihin. Osa kuvaa talvi- ja jatkosotaa tärkeäksi osaksi suomalaista historiaa. Osa kuvaa sitä taisteluksi ylivoimaista ja mahtavaa vihollista vastaan. Myös kansan yhdistyminen vihollisen edessä on kirjoituksissa usein toistuva teema. Havainto, jonka myös Ahonen (1998, 75) on tehnyt tutkiessaan nuorten puhetta talvi- ja jatkosodasta. Myös itsenäisyys ja sen säilyttäminen sekä vapaus toistuvat osassa kirjoituksia. Nuorten teksteissä talvi- ja jatkosota ei ole kuitenkaan vain historiallinen tapahtuma, vaan se nousee eräänlaiseksi suomalaisen mentaliteetin symboliksi.

Kuva ilmeisesti talvisodasta kuvaa myös mielestäni hyvin Suomea ja suomalaisuutta. Se kertoo sisusta ja päättävyydestä, jolla isovanhempamme ja heidän vanhempansa koko kansan voimin puolustivat kotimaatamme kunniaakkaasti ylivoimaista vihollista vastaan. Talvisota on erittäin hyvä esimerkki suomalaisesta sisusta ja voimasta, sekä valmiudesta uhrautua kodin ja isänmaan puolesta. (108 p 14)

Sana sisu mainitaankin lähes puolessa kirjoituksista. Yksittäisiä mainintoja on myös suomalaisten rohkeudesta, uhrivalmiudesta kuten yllä ja urheudesta. Myös Smart (1985, 24-25) on todennut talvisodan symbolisen merkityksen suomalaisen mentaliteetin kuvaajana. Hänen mukaansa talvisodan muistelun avulla suomalaiset voivat ikään kuin saada osan siitä voimasta ja rohkeudesta, jota talvisodassa taistelleilta, omasta kansallisesta identiteetistään hyvin tietoisilta sotilailta symbolisesti virtaa seuraaville sukupolville.

Mutta talvi- ja jatkosota eivät ole nuorille vain suomalaisen mentaliteetin symboli ja voiman lähde. Sen avulla Suomen kansa on lunastanut oikeuden olemassaoloonsa.

Suomi on yhtenäinen maa, joka ei ole jakautunut eri kansanryhmien kesken, vaan on meidän kaikkien [yhtenäinen] kotimme. Suomi onnistui Talvi- ja Jatkosodassa säilyttämään itsenäisyytensä, vaikka sodat olivatkin raskaita Suomelle. Itsenäisyypäivänä on Suomessa rauhallinen ja barras tunnelma useiden maiden karnevaalien sijaan. Tämä kertoo siitä miten vapautemme on meille tärkeä ja muisto kuinka lähellä sen menettäminen oli elää vielä monen veteraanin sydämessä. Suomi on tovereiden verellä ostettu [kotimme]! (131 p 14)

Näin talvi- ja jatkosota saa voimakkaan merkityksen peruskokemuksena, isovanhempien veriuhrina seuraaville sukupolville. *Suomen käymät sodat 1900-luvulla ovat tärkeä osa historiaam-*

me. Ilman niitä en istuisi tässä kirjoittamassa, mikä kuvastaa Suomea parhaiten. Olisimme osa Venäjää. Sen takia kuva, jossa on esitetty betki meille niin tärkeästä sodasta kuvastaa hyvin Suomea. (126 t 13) Eräät nuoret kokevatkin olevansa velkaa nykyisistä oloistaan isovanhempiensa sukupolvelle. Tämä velka kiteytyy joissakin kirjoituksissa velvollisuudentunnoksi osallistua maanpuolustukseen. Tämä moraalinen ulottuvuus, joka on keskeinen kansalliselle identiteetille, tulee vielä paremmin esiin, kun analysoin sotakuviin liittyviä tunneilmaisuja.

Toisesta menneisyyteen viittaavasta kuvasta, **jääkiekko-kuvasta** (liite 8), kirjoitettiin kaikkein eniten. Lukuunottamatta yhtä nuorta, kaikki kirjoittajat liittivät hämmästyttävällä tarkkuudella kuvan jääkiekon maailmanmestaruuskisojen loppuotteluun keväällä 1995. Nuoret perustelevat kuvan liittymistä Suomeen usealla eri tavalla. Yleisin perustelu on melko suoraviivainen. *Kuvassa olevat ihmiset liittyvät Suomeen, koska ne ovat suomalaisia jääkiekkoilijoita. (12 ? 15)* Tai *Kuva siis liittyy Suomeen, koska kyseiset henkilöt on valittu edustamaan Suomea kansainvälisessä arvoturnauksessa. (82 t 15)* Jääkiekon katsotaan liittyvän Suomeen myös siksi, että suomalaiset ovat penkkiurheilijoita tai jääkiekkokansaa. Jääkiekon katsominen mielletään näissä perusteluissa suomalaisille tyypilliseksi toiminnaksi, osaksi suomalaista kansallista identiteettiä. Samantyyppisiä perusteluita ovat myös maininnat jääkiekosta Suomen kansallislajina tai että suomalaisia kiinnostaa jääkiekko. Syyinä tähän lienee Suomen maajoukkueen menestyminen, mikä myös joissakin kirjoituksissa mainitaan. *Suomalaiset osaavat pelata jääkiekkoa. Kaikki suomalaiset rakastavat urheilua ja jääkiekkoa. (122 t 15)* Jääkiekkoa seurataan, koska suomalaiset ovat siinä hyviä.

Jääkiekko-kuva eroaa muista kuvista siinä mielessä, että se on ainoa kuva, jossa viitataan yksittäiseen, ajallisesti hyvin rajattuun tapahtumaan, joka ei ole millään lailla kokijan itsensä hallittavissa. Jääkiekko-ottelu etenee miten etenee eikä katsojalla ole muuta mahdollisuutta kuin heittäytyä mukaan tunnelmaan tai lakata seuraamasta ottelua. Tässä tapahtumassa on ilmeisesti tunteilla tärkeä osuus, koska ne nousevat teksteissä niin selvästi esiin. Ensinnäkin nuoret käyttävät tunnesanoja kuvaamaan suomalaisten suhdetta jääkiekkoon. *Suurin osa suomalaisista rakastaa seurata tätä urheilulajia. (66 t 15)* Sen lisäksi, että nuoret kuvaavat suomalaisten suhdetta jääkiekkoon voimakkailla kiintymystä osoittavilla sanoilla kuten rakastamisella, jääkiekon herättämillä tunteilla on myös itseisarvo. *Suomeen maailmanmestaruus liittyy suuren kansallistunteen muodossa. (109 p 15)* tai *Suomi on jääkiekkokansaa. Tahtovat jotain joka yhdistää. Saavat riemuja ja kirotta. Manata vastustajaa ja ylistää suomalaisia. (35 t 15).* Jääkiekko on jälkimmäisen lainauksen perusteella siis väline, jonka avulla on mahdollista kokea luetellut

tunneilmaisut. Suomalaiset ovat jääkiekkokansaa tai penkkiurheilijoita, koska he haluavat päästä osallisiksi näistä tunteista. Palaan tähän tunteiden merkitykseen jääkiekon yhteydessä vielä seuraavissa kappaleissa.

Kuten jo luvussa 9.6 totesin, **Suomen lipulla** (liite 4) on keskeinen asema muihin symboleihin nähden. Perustelin näkemystäni sillä, että yli puolet kirjoittajista määrittelee Suomen lipun Suomen symboliksi, tärkeimmäksi Suomen symboliksi tai liittyvän Suomeen kaikin puolin. Sen lisäksi totesin, että Suomen lipun alle on ryhmittynyt useita eri teemoja, jotka tässä tutkimuksessa mielletään omiksi symboleikseen. Nämä teemat ovat: itsenäisyys, sota, luonto ja urheilu. Muita Suomen lipun alle liitettyjä teemoja ja asioita ovat esimerkiksi historia, kansa, suomalaisuus, rauha, vapaus, Maamme-laulu, kristinusko, Suomen kartta, perhe ja koti. Tämän näytön pohjalta nimeän Suomen lipun sateenvarjosymboliksi, johon Suomen ja suomalaisuuden eräät ulottuvuudet kiteytyvät liitäen ne kaikkiin suomalaisiin – koko kansaan. Oletan myös, että Suomen lipun alle keskitetyt teemat – itsenäisyys, sota ja luonto – ovat erityisen keskeisessä sisällöllisessä asemassa Suomen ja suomalaisuuden kuvauksina. Urheilu on enemmänkin väline ja yhteys kuin sisältö sellaisenaan kuten alla olevasta lainauksessa ilmenee. *Siksi sitä [Suomen lippua] heilutetaan esim. urheilukisoissa, sillä kannustetaan ja tuetaan kisoissa olevia suomalaisia kilpailijoita. (95 t 1)*

Seuraavaksi käyn läpi, miten luonto-, sota- ja itsenäisyys-teemat ilmenevät nuorten teksteissä. Luonto-teema assosioituu lippuun Topeliuksen perintöä kunnioittaen. *Jo pelkästään värit, sininen ja valkoinen symboloivat hyvin Suomea ja herättävät mielikuvia lumisesta talvesta ja tubansista järivistämme. (133 t 1)* Useiden tämänkaltaisten kommenttien pohjalta voi todeta, että nuoret ovat sisäistäneet hyvin topeliaanisen kielenkäytön ja tässäkin yhteydessä tulee esiin, kuinka yhtenäinen tapa nuorilla on puhua luonnosta. Luontoa keskeisempi teema lipun yhteydessä on kuitenkin itsenäisyys ja sota. *Kuvassa oleva Suomen lippu symboloi joka tavalla Suomea. Se kuvaa Suomen vapautta, itsenäisyyttä ja kansaa. Se on suomalaisten ikuinen muisto siitä, että isovanhempamme eivät taistelleet sodissa turhaan. (61 p 1)* Sama tietoisuus isovanhempien uhrausten merkityksestä, joka ilmenee sota-kuvista kirjoitetuista teksteistä, nousee tässäkin yhteydessä esiin. Nyt se liitetään vain toiseen symboliin, Suomen lippuun. Sisältö on kuitenkin sama.

Vaikka Suomen lipun yhteydessä on kirjoituksia, joissa itsenäisyys mainitaan ilman yhteyttä sotaan, enemmistön ovat kuitenkin ne kirjoitukset, joissa itsenäisyys ja sota liittyvät toisiinsa. Myös sana vapaus liitetään joissakin kirjoituksissa tähän yhteyteen. *Suurta isänmaallisuutta,*

turvaa, rauhaa, Suomen itsenäisyyttä ja vapautta. Suomen lippu muistuttaa myös Suomen vapauden ja itsenäisyyden taisteluista Neuvostoliittoa vastaan. (92 p 1) Se, että Suomen lippu assosioituu niinkin monella nuorella sotaan tukee Ahosen (1998) näkemystä talvi- ja jatkosodan keskeisestä asemasta nuorten identiteetin määrittelyssä. Joissain suomenlipuissa esiintyy myös Suomileijona, joka kuvaa hyvin kansaamme eli taistelevaa kansaa.(47 p 1)

Mutta liitetään Suomen lippu myös muunlaisiin yhteyksiin. Erilaisten yksittäisten mainintojen kuten perheen, oman elämän, Suomen kartan, kotimaan ja Maamme-laulun lisäksi, Suomen lippu liitetään monissa yhteyksissä tunnistamiseen ja kommunikointiin. Joko valtioiden väliseen kuten *Lippu on valtiolle ikäänkuin koodi, jonka avulla maan nimen voi löytää ja sijainnin paikantaa ilman, että on mitään aiempaa tietoa maasta. (33 t 1)* tai kansakunnan sisäiseen kuten:

Jos joskus sattuu näkemään lipun olevan lipputangossa ylhäällä niin tietää, että kyseessä on jokin tärkeä päivä. Jos lippu taas on puolessa välissä, alkaa ajattelemaan mitä surullista on tapahtunut. Jokaisen maan lippu viestittää väreillään ja kuviollaan omalle kansalaiselle jotain, ainakin niin luulisin. (89 t 1)

Tunnistamisen ja kommunikoinnin välineenä, Suomen lippu toteuttaa keskeisiä symbolin funktioita. (ks. Firth, 1973.) Aineistossa on myös joitakin yksittäisiä kirjoituksia, joissa nähdään Suomen lipulla olevan tärkeä tehtävä erottautumisen välineenä.

Lopuksi voidaan kiteyttää, että samalla kun Suomen lippuun on ”tallentunut” keskeisiä kansallisia teemoja ja mielikuvia, sillä on siis myös puhtaasti käytännöllisiä tehtäviä. Voidaankin esittää oletus, että nämä käytännölliset tehtävät, johon erottautumisella, tunnistamisella ja kommunikoinnilla viitataan, on ryhmään kuulumattoman helppo oppia ja sisäistää. Mielikuvien assosioituminen lippuun edellyttää sen sijaan ryhmään kuulumista ja ne omakсутaan usein jo lapsuudessa kultuuriin ja tässä tapauksessa kansakuntaan kasvettaessa. Saman jaon lipun symbolisiin ja välineellisiin funktioihin on todennut myös Firth (1973).

Tässä luvussa olen siis tarkastellut, millaisia ominaispiirteitä kustakin symbolista on löydettävissä ja miten ne heijastelevat Suomea ja suomalaista kansallista identiteettiä. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan mitä yhtäläisyyksiä symboleiden väliltä on löydettävissä.

10.2 Yhdistävät tekijät – me ja muut

Kun kartoitin, mitä yhteisiä tekijöitä symbolien väliltä löytyy, keskeisimmäksi yhdistäväksi teemaksi nousee erillisuus ja yhteenkuuluvuus. Eli se, miten symboli luo rajaa sisä- ja ulkoryhmien välille ja millaisia tehtäviä ja rooleja ulkoryhmä saa. Me ja muut heijastelevat toisiinsa.

Eräs keskeinen tehtävä, jota ulkoryhmä kirjoituksissa toteuttaa, on määrittää, mikä on suomalaista. Sauna liittyy Suomeen, koska: *Siitä meidät tunnetaan.* (54 t 42). Urheilu liittyy Suomeen koska: *Urheilu tekee Suomen tunnetuksi maaksi maailmalla.* (12 ? 15) Tätä ilmaisumuotoa tunnetaan/tunnistetaan käytetään kaikissa muissa kuvissa paitsi sota-kuvissa. Suomalaista on siis jokin minkä muut määrittelevät. Ulkomaat ovat ikään kuin peili, jonka kautta suomalaisuus tulee näkyväksi. *Kuva kuvastaa täydellisesti Suomea. Suomihan on tunnetta saunakansaa.* (100 t 50) Myös Anttila (1996, 206-209) on todennut omassa tutkimuksessaan, että nuoret ilmentävät suomalaisuuttaan suhteessa muihin.

Mutta ulkoryhmät, ulkoryhmä tai yksittäinen ulkoryhmän jäsen saavat myös muunlaisia tehtäviä ja rooleja. Ulkoryhmän avulla tuodaan oma ryhmä näkyväksi ja määritellään ryhmän rajoja. Ulkoryhmään halutaan myös liittyä tai siltä haetaan arvontoa. Ulkoryhmän merkitys vaihtelee symbolikohtaisesti, mikä sopii tukemaan Reicherin ja Hopkinsin (2001) toteamusta, että oleellista on huomioida se konteksti, josta käsin ulkoryhmä määritellään. Symboli voi siis olla erottava, yhdistävä tai molempia.

Samalla, kun ulkoryhmä auttaa ryhmärajojen määrittelyssä sisäryhmälle tapahtuu jotain. Toinen keskeinen teema onkin ryhmän jäsenten yhteenkuuluvuus. Se ilmenee suhteessa omiin aikalaisiin, joihin viitataan sanalla me, suorina kommentteina yhteenkuuluvuudesta ja yhdessä olemisesta tai toteamuksina, että kaikki rakastavat jotain tai ovat ylpeitä jostain kansallisesti merkittävästä asiasta. Se ilmenee myös suhteessa menneisiin sukupolviin kuten sotakuvien yhteydessä kiittolisuudenvelkana tai saunomisen mieltämisenä sellaisena toimintana, jota kaikki suomalaiset ovat tehneet esi-isistä lähtien. Yhteenkuuluvuuden teemaa esiintyy kaikkien symboleiden kohdalla mutta aineisto antaa viitteitä siitä, että sillä on joidenkin symboleiden yhteydessä keskeisempi merkitys kuin toisten ja se saa eri sisältöjä.

Seuraavaksi lähden kuvailemaan tarkemmin, miten erillisuus ja yhteenkuuluvuus näkyvät eri symboleiden kohdalla. Voimakkain viholliskuva on **sota-kuvissa**. Nuoret käyttävät muun muassa sanoja: vihollinen, suuri ja ylivoimainen valta, itäinen "naapuri" ja ryssä. Kahta kirjoitusta lukuun ottamatta jako on täysin dualistinen.¹⁴ Toinen ei ole joku muu kuin me vaan meidän vastakohta. Tätä vastakkainasettelua korostaa se, että kirjoituksista puuttuvat huomautukset, että talvi- ja jatkosodista Suomi tunnetaan. Voidaan ajatella, että talvi- ja jatkosota kokemuksena on niin todellinen ja myös kipeä, ettei se tarvitse ulkopuolisia todistajia olemassaolostaan. Myös Veivo ja Huttunen (1999, 140) ovat todenneet, että jos talvisotaa lähestytään puhtaasti ”tekstinä”, sen eräs funktio on toimia kulttuurisena realisaationa, joka korostaa jakoa meihin ja muihin.

Mielestäni kuvassa oleva tapahtuma liittyy oleellisesti Suomeen, sillä talvisodassa Suomi ja suomalaiset taistelivat niin loistavasti yhdessä venäjää vastaan. Mielestäni kuva ja sen henkilöt kuvastavat hyvin Suomea. Henkilöt toimivat yhdessä hyvän asian puolesta, he puolustavat sisukkaasti ja rohkeasti omaa isänmaataan (79 t 13)

Oli suoranaainen ihme, että selviydimme (kts .kuvaa) talvisodasta ja sen koettelemuksista. Onhan suomalaiset aina räbinöineet keskenään, mutta joutuessaan ulkoisen hyökkäyksen kohteeksi kansa yhdistyi. Miehet ja naiset, nuoret ja vanhat kantoivat oman kortensa kekoon pyrkiessään säilyttämään vapauttaan ja omaa suomalaista identiteettiään. (73 p 14)

Samalla kun jako meihin ja muihin korostuu, sisäryhmä tiivistyy. Yhteenkuuluvuuden teema onkin keskeinen sota-kuvissa. Se esiintyy niin mainintoina kuinka kansakunta yhdistyi sotien aikana kuin velvollisuutena puolustaa omaa isänmaataan tai velkana sota-ajan sukupolville. Veivo ja Huttunen (1999, 140) ovat esittäneet, että 1990-luvun alun lamakauden Suomessa talvisodan muisto palveli kollektiivisen rakentamisen tarvetta. ”Talvisodan henki” nostettiin uuteen yhteyteen erilaisin kulttuurituottein kuten elokuvin, jotka puolestaan muokkasivat yhteisön muistia. Kyseessä on ajanjakso, jolloin tutkimuksen nuoret ovat olleet ala-asteella.

Myös **sauna-kuvissa** ulkoryhmä erotetaan vahvasti suomalaisuudesta vaikkakaan vastaavaa viholliskuvaa ei esiinny eikä jako ole niin voimakas.

---

¹⁴ Lainaukset, joissa ulkoryhmät eivät esiinny vihollisena tai vastakohtana: – – *meitä auttaneiden ulkomaalaisten muisto elää – – (137 t 13)* ja *Talvisota oli tapahtuma, jossa suomalaisten yhteinen henki ja vapautteen pyrkimys tuli esiille kansallisesti ja kansainvälisesti. (143 p 13)*

Kuvassa 42 on myös yksi sellaisista asioista, jonka lähes poikkeuksetta jokainen ulkomaalainen tuntee tai on kuullut Suomesta. – – Suomalainen sauna-kulttuuri on aivan omaa luokkaa eikä sellaista ole missään muualla. Suomalaisia saunoja pidetään muualla lähes bulluina ja varsinkin, jos saunassa on vielä mukana aito kunnan koivuvibta – – .(111 p 42)

Ulkoryhmä nähdään useissa kirjoituksissa jonakin, jonka kautta suomalaisuus määrittyy. Saunan erikoisuus tulee esiin ulkomaalaisten avulla. Sauna myös luo rajaa ryhmien välille. Raja syntyy siitä, että ensinnäkin saunomisen uskotaan olevan jotain, minkä kaikki suomalaiset ovat kokeneet ja toiseksi sen uskotaan olevan jotain mitä ulkopuoliset eivät voi ymmärtää. Samalla kun sauna on erottava tekijä, saunan kautta syntyy sisäryhmän jäsenille yhteinen kokemus, joka yhdistää tehokkaasti. *Sauna on erittäin oleellinen osa suomalaisuutta. Jokainen suomalainen käy saunassa. (34 p 50)*

Myös Anttonen (1993, 55-61) on todennut saunan merkityksen ryhmärajojen luomisessa. Hän liittää saunomiseen kuuluvan peseytymisen pyhän ja epäpyhän luokituksiin. ”Puhtaat” suomalaiset erottautuvat muista vähemmän ”puhtaista”. Toisaalta sauna ei ole niin voimakas vedenjakaja kuin talvisodan muisto, jonka yhteydessä ulkoryhmä nähtiin kahta kirjoitusta lukuun ottamatta vain vihollisena. Anttonen (1993, 55-61) mukaan saunaa voidaan pitää kansallisena rituaalina, jonka avulla ”vieras puhdistetaan” ja pyhitetään seurustelukelpoiseksi. Saunan kautta ulkomaalainen voi siis ikään kuin päästä osalliseksi suomalaisuudesta.

Niin **jääkiekko-** kuin **Suomen lippu-kuvassa** ulkoryhmien asema vaihtelee edellä käsitellyjä kuvia enemmän ja ulkoryhmät saavat useampia ”rooleja”. **Suomen lipun** yhteydessä muut nähdään sekä positiivisessa että negatiivisessa valossa. Lauseissa, joissa ulkoryhmä nähdään positiivisessa valossa, korostuu näkemys lipusta välineenä, jonka avulla muut voivat tunnistaa suomalaiset. *Se [Suomen lippu] on Suomen tunnus, joka antaa muille maille jonkinlaisen kuvan siitä millaisia olemme. (47 p 1)* tai *Jokainen, joka näkee Suomen lipun, tietää keistä ja mistä silloin puhutaan. (54 t 1)* Lauseet sisältävät implisiittisen oletuksen siitä, kuten saunakuvienkin kohdalla, että on tärkeätä tulla tunnistetuksi. Sisäryhmän jäsenet haluavat, että muut tietävät meistä jotain ja erottavat meidät muista. Ulkoryhmät nähdään tällöin merkityksellisinä ja heidän huomionsa tärkeänä.

Toisaalta Suomen lipun yhteyteen liitetty sotateema viestittää aivan toisenlaisesta suhteesta ulkoryhmään. Muut nähdään meidän vastakohtana. Suomen lipun yhteydessä kirjoitetut

kaksi vihamielistä kommenttia ”loisijoita”¹⁵ kohtaan, joilla ei ole mitään käsitystä suomalaisuudesta. (61 p 1) viestittävät myös vahvasta erottelusta, jossa ulkoryhmä nähdään kaikkea muuta kuin positiivisessa sävyssä ryhmärajojen selkeyttäjinä.¹⁶

Myös **jääkiekko-kuvassa** ulkoryhmä saa erilaisia merkityksiä. Eräissä nuorten kirjoituksissa asetelma perustuu voimakkaaseen vastakkainasetteluun liittäen sodan ja urheilun toisiinsa.

Vaikka jääkiekko ei olekaan edes Suomen kansallisurheilulaji, nostattaa se silti useiden isänmaallisia tunteja pintaan, kun kyseessä on maailmanmestaruuskisat tai olympialaiset. Tätä lisää myös se, että huippuvastutajiin lukeutuvat mm. Ruotsi ja Venäjä. Jokainen ottelu tällaisia maita vastaan on kuin pieni sota, jossa näytetään olevansa parempia kuin naapurit. Tätä ei kukaan ääneen sano mutta kyllä suurin osa tämän tietää. (140 t 15)

Vastakkainasettelun lisäksi kirjoituksissa elää teema siitä, kuinka taitavana jääkiekkomaana Suomi saa tunnustusta muilta mailta ja jopa liittyy näiden maiden joukkoon. *Suomi on maailman parhaiden maiden joukossa jääkiekossa. (91 p 15)*

Suomen lipun yhteydessä olevat pari vihamielistä kommenttia ulkomaalaisia kohtaan on mahdollista selittää kuvauksena yksilön asenteista.¹⁷ Tällainen individualistinen selitysmalli ei kuitenkaan pysty selittämään kaikkia niitä erilaisia rooleja ja tehtäviä, joita ulkoryhmä saa jääkiekko-kuvaan ja myös Suomen lippuun liittyvissä kirjoituksissa. Tämä johtuu siitä, että jääkiekkopeli ja Suomen lippu sellaisenaan sisältävät samanaikaisesti erilaisia suhtautumistapoja ulkoryhmiin nähden. *Suomi voitti koko kansa seuraaman jääkiekon maailman mestaruuden ja tuli mukaan jääkiekon suurmaiden joukkoon. (51 p 15)* Samalla, kun voitetaan vastustaja ottelussa, haetaan muilta tunnustusta. *Voitto tuntuu makealta vasta, kun muut sen huomaavat – pieni ja ”unohdettu” kansa näytti koko maailmalle voittonsa. (73 p 15)* Tämä vastakkainasettelun ja erottumisen ja toisaalta liittymisen ja hyväksynnän välinen kaksoisidos tulee hyvin esiin myös seuraavassa Suomen lipusta kirjoitetussa lainauksessa. *Suomen lippu liittyy kaikin tavoin Suomeen, se on ainutlaatuinen ja jokaisella itsenäisellä valtiolla on sellainen. (107 p 1)* Kansakunnat luovat yksilöllisiä identiteettejään symbolein, jotka ovat universaaleja.

---

¹⁵ Kontekstin perusteella päätellen, että ”loisijoilla” tarkoitetaan mahdollisesti maahanmuuttajia.

¹⁶ Nämä vihamieliset kommentit kuuluvat itse asiassa lauseisiin, jotka kuvailevat nuorten tunteita ja muistoja ja kuuluisivat tämän analyysin ulkopuolelle. Ne kuitenkin valottavat hyvin käsiteltävää asiaa.

¹⁷ Tämä on oletus, joka edellyttää jatkotutkimusta. Rajaan sen tarkatun tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Tämä universaalien ja partikulaaristen yhteen nivoutuminen on eräs kansallisuusaatteen piirre. Kansallisuusaatteessa me ja muut muodostavat tiukan vyyhdin, jossa universaali ja partikulaari yhdistyvät. Kansallisuusaate on universaaliaate, jossa kansat haluavat liittyä kansaksi kansakuntien joukkoon. Samalla kansallisuusaate korostaa paikallisuutta ja erottumista. Ollakseen jotain erityistä kansakunnan on oltava osa kansakuntien maailmanjärjestystä. Tässä mielessä kansallisuuden mieltäminen edellyttää kansainvälisyyden mieltämistä. (Billig 1995, 83.) Käytännön tasolla tämä näkyy muun muassa siinä, että kansalliset symbolit kuten liput tai valtiollisen vallan rituaalit ovat samankaltaiset maasta toiseen. Mutta kyse ei ole vain yhteisen symbolikielen käytöstä. Oleellista on saada tunnustusta muilta, mikä näkyy muun muassa siinä miten eri kansojen jäsenet ovat valmiit ottelemaan toisiaan vastaan urheilussa samojen sääntöjen alla. (Anttila 1996, 206-207)

Sekä Suomen lipun että jääkiekkokuvien yhteydessä yhteenkuuluvuuden teema on voimakkaasti läsnä. Tämä yhteenkuuluvuus ilmenee molempien kuvien yhteydessä suorina mainintoina kuten – – *se yhdistää, koska se on meidän merkki (93 p 1)* tai – – *voitto yhdisti suomalaiset juhlimaan – –. (23 t 15)* Suomen lipun yhteydessä yhteenkuuluvuus ilmenee erityisesti myös nuorten muistoissa erilaisista rituaaleista ja tapahtumista, joissa Suomen lippu on ollut läsnä. Palaan tähän käsitellessäni muistoja seuraavassa luvussa. Jääkiekkokuvan yhteydessä yhteenkuuluvuuden teema ilmaistaan erilaisten yhteisesti koettujen tunneilmaisujen kuten yhdessä koetun ylpeyden tai ilon kautta. Mutta kyse ei ole vain yhteenkuuluvuudesta. Kyse on myös, kuten sotakuvien yhteydessä, Suomen kansan yhtenäisyydestä.

Toiseksikin, jääkiekko kertoo ehkä kaikkein tärkeimmän asian Suomen kansasta; olemme yhtä, samaa joukkuetta. Ketään ei jätetä yksin ja jokaista tuetaan ja rohkaistaan vaikeuksissa. Yhden ihmisen onni koskettaa myös muita ja onnistuminen tuntuu mahtavalta, kun olemme tavallaan ”yhdessä” kokonaisuena kansana päässeet tavoitteeseemme. (7 t 15)

Luonto-kuvat muodostavat kiinnostavan poikkeuksen nuorten teksteissä, kun niitä tarkastellaan erottumisen ja yhteenliittymisen näkökulmasta. Tämän kuvan kirjoitusten kohdalla ero ulko- ja sisäryhmän välillä on matalin ja niissä harvoissa kirjoituksissa, joissa ulkoryhmä mainitaan sävy on positiivinen ja kutsuva.

Suomalainen järvimaaisema on mielestäni jotain mitä ei kaikkialta löydy. Ruuhkaisia kaupunkia ja peltomaaisemaa löytyy lähes tulkoon kaikkialta, mutta puhtaat metsät ja kirkekaat järvet ovat se osa Suomea, mitä tänne kannattaa tulla katsomaan. (119 t 27)

Näissä lainauksissa ulkoryhmää ei nähdä ymmärtämättömänä kuten saunakuvien kohdalla eikä millään lailla sisäryhmälle vastakkaisena. Ulkoryhmän jäsenet ovat lämpimästi tervetulleita ihailemaan Suomea. Tämä sävyero voi johtua monesta syystä. Syynä voi olla Anttilan (1996) esittämä ajatus siitä kuinka kansalliset symbolit, erityisesti luonto on alistettu turismille. *Suomen lappi on ihana paikka, joten en ihmettele miksi se täytyy turisteista varsinkin joulun aikaan.* (70 t 27) Toisaalta eräs syy voi olla siinä, että luonto on itsessään toinen. Luonnon ihailu enemmänkin yhdistää kuin erottaa ihmisiä. Tällöin merkitykselliseksi kategoriaksi nouseekin enemmän ihmisyyys kuin kansalaisuus. Tämä tulkinta saa vahvistusta, kun analysoin nuorten luontoon liittyviä muistoja.

Nähdäkseni, koska luonto-kuvien yhteydessä ihmisyyys nousee merkittävimmäksi kategoriaksi, erilaiset muihin suomalaisiin liittyvät yhteenkuuluvuuden ilmaukset puuttuvat lähes kokonaan. Joitakin ilmauksia siitä kuinka luonto – *antaa mielestäni jokaiselle suomalaiselle aihetta ylpeyteen* – (6 t 27) esiintyy, mutta maininnat ovat yksittäisiä. Vaikuttaakin siltä, että luontokuva ei samalla lailla korosta ryhmää kuin muut käsitellyt kuvat. Tätä puoltaa se, että nuorten kuvailemat henkilökohtaiset muistot ovat laadultaan muista kuvista nousseita muistoja individualisempia sisältäen kuvauksista yksin tehdyistä vaelluksista tai voimakkaista luontokokemuksista. Tämän lisäksi nuorten muistoissa kuvailemat yhteenkuuluvuuden kokemukset eivät kohdistu ryhmään, vaan yksittäisiin ihmisiin tai luontoon.

10.3 Yhteenveto

Edellä olen yrittänyt hahmottaa millaisia ovat ne kollektiiviset kansalliset kuvaukset ja puhettavat, jotka yksilö on sisäistänyt osaksi kansallista identiteettiään. Olen operationalisoinut edellisen kysymysmuotoon: millaisiksi nuoret kuvailevat ne symbolit, jotka mahdollisesti herättävät heissä tunteita ja muistoja ja miten ne liittyvät Suomeen? Suoritin analyysin etsien teemoja, jotka erottavat symbolit toisistaan ja toisaalta teemoja, jotka ovat symboleille yhteisiä.

Havaitsin, että kullekin symbolille piirtyi omanlaisensa identiteetti. Tämä tukee Reicherin ja Hopkinsin (2001) toteamusta siitä, kuinka kansallinen identiteetti ei ole monoliitti vaan muodostuu useista erilaisista keskenään risteävistä identiteeteistä. Seuraavaksi esitän tiivistäen keskeiset ominaispiirteet.

Luonto-kuvien yhteydessä keskeisin havainto oli, että nuorten käyttämä kuvaileva kieli on yksittäisiä sanoja myöten symboleista kaikkein yhtenäisin. Nuoret käyttävät pitkälle jopa samoja sanoja kuvaamaan suomalaista luontoa. Nuorten näkemys siitä, mikä on suomalaisen luonnon symboli, on myös yhtenäinen. Suuri enemmistö kirjoituksista on laadittu järvimaisemasta ja siten nuoret ovat tiukasti kytköksissä runebergiläiseen perintöön. Kirjoitusten perusteella kesä nousee tärkeäksi suomalaisuuteen ja luontoon liittyväksi vuodenaikaksi.

Sauna piirtyy tekstien perusteella suomalaisen kulttuurin symboliksi ja sitä kautta se saa voimakkaan etnisen latauksen. Tällaista ulottuvuutta ei esiinny muissa symboleissa. Tätä etnisyyttä korostaa vielä se, että ainoana symbolina saunakirjoitusten yhteydessä käytetty aikakäsitys suuntaa kauas menneisyyteen ja sauna nähdäänkin ikaikaisena ja perisuomalaisena traditiona - siteenä eri sukupolvien välillä.

Sota-kuvat yhdistetään kaikissa kirjoituksissa talvi- ja jatkosotaan. Sodat nähdään tärkeänä osana Suomen historiaa, jossa kansa yhdistyi suuren vihollisen edessä. Mutta sodat ovat nuorten kirjoituksissa myös osana tätä päivää. Useat mieltävät sodat suomalaisen mentaliteetin symboliksi, erityisesti suomalaisen sisun. Sen lisäksi, että sotilaat nousevat suomalaisen sisun ilmentymäksi, nuoret kokevat olevansa velkaa sotien sukupolvelle. Tämän kautta moraalinen ulottuvuus nousee tärkeään asemaan sotakuvien yhteydessä.

Jääkiekko-kuva yhdistetään lähes kaikissa kirjoituksissa vuoden 1995 maailmanmestaruuteen Tukholmassa. Jääkiekon nähdään kuvaavan Suomea, koska se on tärkeä osa suomalaista identiteettiä. Suomalaiset ovat penkkiurheilijakansaa. Rungas tunnesanojen käyttö on ominaista jääkiekko-kuvasta kirjoitetuille teksteille. Tunnesanoja käytetään kuvaamaan suhdetta jääkiekkoon tai sitä kuinka jääkiekon avulla on mahdollista kokea voimakkaita tunteita. Keskeisimpänä havaintona pidänkin sitä, kuinka jääkiekon seuraaminen on keino kokea voimakkaita tunteita. Näillä tunteilla on merkitystä ryhmän sisäisen yhteenkuuluvuuden kokemuksessa.

Suomen lippu mielletään keskeiseksi Suomen symboliksi. Sen nähdään kuvaavan kaikin puolin Suomea. Suomen lippuun liitetään toisaalta erilaisia sisältöjä, toisaalta sillä on tärkeitä tunnistamiseen ja kommunikaatioon liittyviä tehtäviä. Keskeisiä Suomen lippuun liitettviä sisältöjä ovat luonto, sota ja itsenäisyys teemat. Suomen lippu onkin kansallisten symbolien

den joukossa eräänlainen sateenvarjosymboli, johon yhdistyvät eräät keskeiset suomalaisuuden sisällöt.

Kirjoituksista on myös mahdollista löytää kaikille symboleille yhteisiä teemoja. Tällaisiksi nousevat analyysissäni erottautumisen ja liittymisen teemat. Nämä teemat ilmenevät siinä, miten kirjoituksissa mielletään ulkoryhmät ja miten nuoret käsittelevät yhteenkuuluvuutta. Tämän analyysin pohjalta olen tehnyt seuraavanlaiset havainnot:

- 1) Ulkoryhmä, ulkoryhmät tai ulkoryhmän jäsen saavat kirjoituksissa erilaisia tehtäviä ja rooleja. Ulkoryhmän keskeisin tehtävä on tuoda oma ryhmä näkyväksi ja auttaa määrittämään ryhmän rajoja. Ulkoryhmään saatetaan haluta myös liittyä tai siltä haetaan arvontoa ja tukea omalle identiteetille.
- 2) Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että ulkoryhmä saa erilaisia rooleja tai tehtäviä sen mukaan, mistä symbolista on kyse. Tämä sopii Reicherin ja Hopkinsin (2001) väitteeseen, että se miten ulkoryhmä määritellään, on kontekstiin sitoutunutta.
- 3) Tämän aineiston pohjalta ei ole mahdollista vetää tiukkoja johtopäätöksiä, mutta aineisto antaa viitteitä siitä, että vahva erottautuminen ulkoryhmästä ja toisaalta ryhmän sisäinen yhteenkuuluvuus liittyisivät toisiinsa. Tästä antaa viitteitä se, että luonto-kuvassa, jonka yhteydessä esiintyy vähiten vastakkainasettelua ryhmien välillä, esiintyy myös vähän mainintoja yhteenkuuluvuudesta. Sen sijaan sota-kuvassa, jossa on voimakas vastakkainasettelu ryhmien välillä, on myös runsaasti mainintoja yhteenkuuluvuudesta.
- 4) Aineisto antaa viitteitä siitä, että kun analysoidaan ryhmien välisiä suhteita, on huomioitava se vallitseva ideologinen konteksti, jossa liikutaan. Suomen lipun ja jääkiekkokuvien yhteydessä suhde ulkoryhmiin on ambivalentein. Näiden symbolien yhteydessä näkyikin parhaiten nationalistiseen ideologiaan liittyvä jännite universaalien ja partikuläärien välillä. Toisaalta halutaan olla osa kansallisvaltioiden suurta perhettä ja haetaan projektille tunnustusta, toisaalta halutaan olla ainutlaatuisia ja erottautua muista.

Edellä tehdyt havaintoni voidaan kiteyttää kahteen kohtaan. Ensimmäinen rajaa ja suhdetta ulkoryhmiin ei tulisi ymmärtää yksilulotteisesti vain poissulkevana vaan myös sen kautta millainen asema toisilla ryhmillä on siinä ideologisessa viitekehyksessä, jossa liikutaan.

Toiseksi symboleilla on selkeästi funktiona määrittää ryhmän suhdetta muihin vertaisryhmiin ja toisaalta luoda ryhmän sisäistä koheesiota. Havainto, joka tukee Machin (1993) väitettä symboleista ryhmärajojen luoja.

Lopuksi teen yhteenvedon koko luvusta 10. Symboleista ja niiden sisällöistä tekemiäni havaintojen pohjalta voidaan todeta seuraavaa: Symbolit heijastelevat erilaisia puolia Suomesta ja suomalaisuudesta. Tämän lisäksi ne rakentavat kukin omalla tavallaan rajaa meihin ja muihin sisältäen erilaisia suhteutumisasenteita ulkoryhmiä kohtaan. Vaikuttaa myös siltä, että kansalliset symbolit vastaavat Breakwellin (1986) mainitsemiin identifikaatioprosesseja motivoiviin tarpeisiin, erityisesti tarpeeseen erottautua ja kokea jatkuvuutta, mutta myös tarpeeseen ylläpitää positiivista itsetuntoa. Tämä selittää osaltaan niiden suurta emotionaalista voimaa. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan millaisia muistoja kansalliset symbolit nostattavat nuorten mieleen.

11 SYMBOLEIHIN LIITTYVÄT MUISTOT

Davisin (1999, 42) mukaan, jotta kansallinen identiteetti tulisi kunnolla ymmäreyksi, tutkimuksen tulisi kiinnittää huomiota enemmän yksittäisen ihmisen subjektiivisiin kokemuksiin. Tutkimukseni tämä ja seuraava, tunteisiin tarkemmin paneutuva osuus, yrittävät vastata Davisin haasteeseen. Oletukseni on, että kuvan katsominen aktivoi nuoren mielessä siihen liittyneitä aikaisemmin tapahtuneita kokemuksia. Oletan on, että nämä muistikuvat saattavat ohjata yksilön toimintaa ja valintoja.

Lähestyn haastetta etsimällä vastausta kysymykseen: **Liittykö nuorilla henkilökohtaisia muistoja symboleihin? Jos liittyy, niin millaisia muistoja?** Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että etsin vastauksia seuraaviin alakysymyksiin: Mihin tapahtumaan muisto liittyy? Mihin paikkaan muisto liittyy? Ketä tai keitä muistossa esiintyy? Minkä ikäinen kertoja on tuolloin? Näihin kysymyksiin nuoret ovat vastanneet kysymyskaavakkeen osassa c. Jotkut nuoret ovat kuvailleet henkilökohtaisia muistoja jo osassa b ja d (ks. liite 2). Otin nämä muistot myös mukaan analyysiin. Analyysiyksikkönä tässä analyysissa oli ensiksi koko tarina. Koska eri kuvista kirjoitetut muistot vaihtelevat laadultaan, jouduin luokittelemaan muistot eri tavoilla. Luonto-kuviin ja Suomen lippu-kuvaan liittyneet muistot luokittelin sisällön perusteella esimerkiksi mökkitarinoiksi tai maisematarinoiksi sen mukaan, mikä oli

keskeisin kuvauskohde. Muiden kuvien muistojen kuvauskohde oli yleensä sama eikä erillisiä luokkia voinut luoda. Tämän jälkeen analysoin lause lauseelta, mitä tarinassa varsinaisesti tapahtui, kuten nostettiin lippu salkoon tai vietettiin juhannusta. Tämän analyysin kanssa samanaikaisesti loin taulukkoa (liitteet 9-13), johon merkitsin kunkin muiston kohdalle muiston tapahtumapaikan, paikalla olleet ihmiset, vastaajan silloisen iän ja symbolikohtaisesti keskeiset muistojen sisältöihin liittyneet kategoriat kuten lipunnosto tai juhannus¹⁸. Tämän jälkeen pyrin etsimään luokitellun aineiston sisältä symbolikohtaisia eroja ja yhtäläisyyksiä ja toisaalta suorittamaan symboleiden välistä vertailua. Saamani aineisto kuten edellisessä analyysissäkin on luonteeltaan sekä määrällistä että laadullista.

Tässä yhteydessä on tärkeätä määritellä, mikä on henkilökohtainen muisto. Määrittely oli hyvin hankalaa ja käytännössä aineiston luokittelu tällä perusteella on kuin veteen piirretty viiva. Erityisen hankalaa luokittelu oli sota ja jääkiekko-kuvien yhteydessä. Nämä muistot viittaavat historiallisesti rajoittuneisiin ajanjaksoihin, joita on yhteiskunnassa muisteltu tämän jälkeen usein. Nämä kaksi kuvaa osuvat mielestäni siten lähimmäksi Ahosen (1998) määritelmää kollektiivisesta muistosta yhteisön yhteisenä muistona. Ongelmat eivät kuitenkaan rajoitu vain sota ja jääkiekkokuvaan. Kuten Middleton ja Edwards (1990, 10) ovat todenneet, yhteisön muistissa elävät sosiaaliset käytännöt ovat se keskeinen tekijä, joka tekee yksilöstä ja hänen yhteisöstään erottamattoman. Henkilökohtaista muistoa ei pidäkään nähdä jonain vähemmän sosiaalisena kuin mitä ovat luvussa 10 käsitellyt symboliin liittyvät puhutavat ja kuvaukset. Yhtäläillä sosiaalinen todellisuus on läsnä lipunnostotilanteissa tai tavassa saunoa. Koska yksilöä ja sosiaalista on niin vaikea erottaa, selkeyden vuoksi, erotukseksi kansallisista puhutavoista tai kuvauksista, määrittelen henkilökohtaisen muiston tässä yhteydessä muistoksi, jossa nuori viittaa johonkin olemassa olevaan, fyysiseen ja konkreettiseen tilanteeseen, jonka hän on kokenut. Tähän määritelmään vedoten esimerkiksi tekstit, joissa mainitaan isoisän kertoneen sotajuttuja, luokitellaan henkilökohtaisiksi muistoiksi. Pelkät sotakuvaukset ilman viittauksia siitä, mistä tiedot on omaksuttu, eivät tässä yhteydes-

---

¹⁸ Liitteinä olevia analyysitaulukkoja voi kritisoida siitä, että Suomen lipun ja luonto-kuvien yhteydessä analyysin taso vaikuttaa olevan vähemmän pikkutarkka. Sauna-muistojen yhteydessä olen muun muassa mennyt niin yksityiskohtiin, että olen merkinnyt söikö henkilö saunottuaan. Suomen lipun yhteydessä olen tyytynyt luokittelemaan aineiston sen mukaan nostettiinko siinä lippua vai ei. Tämä ero analyysitasossa johtuu siitä, että esimerkiksi Suomen lipun yhteydessä muistojen väliset erot ovat suuremmat ja yhtä pikkutarkkaan analyysiin ei ollut tarvetta mennä kuin esimerkiksi sauna-muistojen yhteydessä. On myös pidettävä mielessä, että nyt esillä olevat taulukot on muokattu "lukukelpoisiksi", jotta niihin olisi helpompi perehtyä.

sä täytä henkilökohtaisen muiston kriteereitä, vähättelettä lainkaan niiden merkityksellisyttä ja oikeellisuutta henkilölle itselleen - puhumattakaan kollektiivisten muistojan kyvystä muokata todellisuutta.

Seuraavaksi siirryn kuvailemaan nuorten muistoja. En ole löytänyt tutkimuksia, joissa olisi tutkittu nuorten kokemuksia jääkiekosta, saunasta, luonnosta ja Suomen lipusta. Oletan, että kansanperinteen puolella on olemassa muistelututkimuksia esimerkiksi saunakokemuksista mutta en pidä sitä oleellisena. En ole kiinnostunut muistoista kansanperinteen näkökulmasta vaan siitä, millaisia muistoja kansalliset symbolit nuorissa herättävät. Tämän takia käytössäni oleva kirjallisuus on hyvin rajattua ja toisin kuin kappaleissa 12 ja 14 tarkastelen havaintojani muun kirjallisuuden valossa vasta yhteenvetoluvussa¹⁹.

11.1 Jääkiekko

Yhtä muistoa lukuun ottamatta, kaikki nuoret liittyvät jääkiekkokuvan vuoden 1995 maailmanmestaruuteen. *Kuvassa on Ville Peltonen ja Saku Koivu, jotka tod. näköisesti tuulettavat Suomen MM-kultamitalia, joka voitettiin Ruotsissa. Vastassa ollut Ruotsin "Tre Kronor" kaatui 4-1. (57 p 15)* Voitto ja siitä seurannut ilojuhla on ollut selvästi voimakas kokemus nuorille. Tämän puolesta puhuu, että lähes kaikki kirjoittajat tunnistavat, mistä ottelusta kuva on peräisin. Monet nuoret muistavat myös, mikä oli ottelun lopputilanne. Eräs poika muistaa jopa ottelun päivämäärän.

Enemmistö niistä, jotka mainitsevat paikan, olivat kotona, osa kaverilla tai sukulaisissa seuraamassa ottelua. Pari onnellista oli seuraamassa ottelua jopa paikan päällä. Niitäkin on, joita jännitti ottelu niin paljon, että he jättivät ottelun katsomatta ja olivat leikkimässä toisessa huoneessa tai pihalla. Kaikki eivät olleet ottelusta kiinnostuneita ja seurasivat sitä vain sivusilmällä. Yhdessä tarinassa kuvaillaan, kuinka perhe oli ajanut mökiltä kotiin seuraamaan ottelua ja toisessa, kuinka ottelupäivän aamuna oli juuri tultu matkalta.

Joissakin kirjoituksissa viitataan myös ottelun jälkeiseen aikaan. Eräs nuori oli ollut Kai-vopuistossa juhlimassa. Toisen nuoren koulussa oli vierailut Jere Lehtinen. Eräs nuori

---

¹⁹ Teen tästä poikkeuksen yhdessä kohtaan luonto-kuvien kohdalla. Joudun viittaamaan Saukkoseen (1999), jotta saan asiani esitettyä.

kuvailee, kuinka hän oli kulkenut seuraavana kesänä Ruotsissa paita päällä, jossa luki Den glider in ja 4-1. *Tuntui hienolta olla suomalainen. (82 t 15)* hän lopuksi toteaa.

Jääkiekko-kuvista kirjoitetuista muistoista nousee keskeiseen asemaan kolme havaintoa. **Ensimmäkin**, samoin kuin jääkiekko-kuvaan liittyneissä kuvauksissa, voimakkaiden tunteiden kokeminen ja ilmaiseminen on ollut monille keskeinen osa kokemusta. Pääosassa ovat ilon ja jännityksen purkautuminen sekä maininnat voiton jälkeisestä juhlinnasta. Seuraavassa lainauksessa on esimerkki ilon tunteiden ilmaisemisesta: *Perheen kanssa pompittiin olohuoneessa, kun voitto tuli. Kaikki vain huusivat yhteen ääneen. (23 t 15)* Jännitystä kuvaillaan muun muassa seuraavasti: *Olohuoneessa koko perhe keskittyneenä tv:n ympärille, kaikki aivan kuolemanhiljaista paitsi selostaja, jokainen kiristeli hampaitaan ja toivoi parastaan. Kunnes pelisumneri soi, kyllä! Suomi oli voittanut maailman mestaruuden. (73 p 15)* Kuten edellisistä lainauksista voi todeta, jääkiekon seuraaminen on ollut monille lähes hengästyttävä kokemus, jota kuvataan erilaisina fyysisinä suorituksina kuten pomppimisena sohvalta, ääneen huutamisena tai hampaiden kiristelynä. Näillä keinoin pyritään ilmaisemaan tilanteen voimakasta emotionaalista latausta ja sen purkautumista.

Toinen havainto on se, että tämä fyysinen puhetapa keskittyy muistelutarinoissa vain urheilun yhteyteen. Vastaavaa puhetapaa ei esiinny muiden teemojen yhteydessä. Havaintoa vahvistaa vielä se, että Suomen lipun yhteydessä olleissa yksittäisissä urheilu-muistoissa käytetään samanlaista toiminnallista puhetapaa. Ikään kuin urheilun seuraaminen olisi itsessään urheilusuoritus. *On hauska katsoa televisiosta Suomen maaotteluita (etenkin Ruotsia vastaan), kun selostajat karjuvat (etenkin, jos kyseessä on Antero Mertaranta) ja fanit katsomoissa huutavat, kiljuvat, itkevät ja nauravat mailat käsissään. (112 t 15)*

Kolmas keskeinen havainto on se, että kukaan ei mainitse katsoneensa ottelua yksin.²⁰ Ottelun katsominen on ollut vahvasti kollektiivinen tapahtuma, joka on kerännyt perheet, kaverit tai sukulaiset yhteen. Useimmin ottelua seurattiin kavereiden kanssa, toiseksi useimmin mainitaan isä ja perhe, kolmanneksi useimmin mainitaan sisarukset. Joitakin yksittäisluontoisia mainintoja on naapureista, äidistä, kaverin isästä, muista ihmisistä, serkuista tai Suomen kansasta. (ks. liite 9) Kaikki eivät personifioineet kumppaneitaan vaan

---

²⁰ Eräissä kirjoituksissa ei mainita kenen kanssa ottelua seurattiin. Enemmistö niistä oli informaatioarvoltaan muutenkin köyhiä.

viittaavat katsojaryhmään termillä me. Juuri tapahtuman kollektiivisuus on silmäänpistävin aineistossa.

Olin tapahtuman aikoibin 11-vuotias. Muistan tilanteen siksi hyvin, että me olimme koko perhe yhdessä television ääressä. Perheelläni on tapana katsoa AINA jääkiekon MM-kilpailut ja se onkin ainut urheilutapahtuma, mitä haluamme kaikki katsoa. Istuimme olohuoneessa iltaa ja hurrasimme Ville Peltosen hattutempulle ja tietenkin sille, että ainainen "vihollisemme" Ruotsi oli viimein päihitetty. Antero Mertaranta huusi, me kaikki huusimme ja muistan vielä, että pihallakin joku alkoi laulamaan "Ihanaa, Leijonat, Ihanaa" Jublahumuhan jatkui vielä monta viikkoa... Hienointa tietenkin tilanteesta teki tietenkin yhdessäolo ja se, että Suomi – pieni mutta sisukas kansa – oli saavuttanut jotain niin kertakaikkisen hienoa. (7 t 15)

Kyseessä oli yhteinen kokemus ja yhteiset tunteet, jotka jaettiin läsnäolijoiden kanssa tietoisena siitä, että television välityksellä käytännössä kaikilla suomalaisilla oli mahdollisuus osallistua tapahtumaan ja kokea samanlaisia tunteita. Vuoden 1995 maailmanmestaruuskisojen seuraaminen näyttääkin muisteluiden perusteella olleen hetki, jolloin katsojat ovat olleet hyvin tietoisia omasta suomalaisesta identiteetistään. Aineiston pohjalta voi myös todeta, että maajoukkue-tason jääkiekko-otteluiden seuraaminen on muodostunut osalle vastaajista kollektiiviseksi traditioksi, eräänlaiseksi itsenäisyyspäivän kaltaiseksi hetkeksi, jolloin yhdistytään yhdessä koetuin tuntein ja koko perheen voimin kannustamaan Suomea. Tuolloin on ikään kuin "lupa" ilmaista omaa kansallista identiteettiään.

En itse ole erityisen kiinnostunut jääkiekkoon, mutta joka kerta kun on kyseessä maaottelu, on minun pakko [hivuttautua²¹] television ääreen ja jännittäämään Suomea. En voisi ajatellakaan, että jättäisin ottelut väliin, varsinkaan loppuottelua. Sebän tuntuisi miltei [epäisänmaalliselta²²]! (74 t 15)

11.2 Sauna

Jääkiekko-kuvasta kirjoitettujen tekstien lailla myös sauna-kuvista kirjoitetut tekstit ovat keskenään melko samankaltaisia liittyen erilaisiin saunomiskokemuksiin. Noin kolmannes kirjoittajista ei kuvaile saunomiseen liittyvää omakohtaista kokemusta tai viittaa omakohtaiseen kokemukseen niin ylimalkaan, ettei teksti sisällä käytännössä mitään informaatioarvoa tai se on luonteltaan enemmän mielipidekirjoitus. Tässä esimerkki tekstistä, jonka informaatio-

---

²¹ Alkuperäisessä tekstissä lukee *hivuttauduttava*.

²² Alkuperäisessä tekstissä lukee *epäisämaalliselta*.

tioarvo on hyvin vähäinen. *Kuvassa perhe oli saunassa. Kuva tapahtui [saunanssa²³]. Ikääni en tiedä. Olen ollut saunassa monen ihmisen kanssa. (11 p 50)*

Enemmistö muistoista sisältää kuvauksia jostain mieleenpainuneesta saunakerrasta tai siitä, millaista saunassa käyminen tavallisesti on. Tapahtumapaikkana näissä tarinoissa on mummola, mökki tai koti (ks. liite 10). Tässä melko tyypillinen kirjoitus:

Yleisesti muistan yhteisistä saunakerroista sen, että me lapset istuttiin alalanteella ja äiti ja isä ylälanteella. Äiti pesi hiukset. Saunan jälkeen sai saunalimpparia taikka mehutetran (ne oli silloin sellaisia "kolmiokuitioita") ja ehkä jotain herkkuja. Oma sauna on aina ollut, mutta pienenä tuntuu, kuin olisi saunonnut vain kerran viikossa. Lauantaisin. Käytiin yhdessä koko perheen voimin saunassa siihen asti kun sisko oli noin 9 vuotias tai joitan. Itse olin siis 7-8 vuotias. (35t50)

Muunlaisia muistoja on kirjoituksista myös löydettävissä. Yksi kirjoittaja kuvailee valokuvaa, joka hänestä ja hänen sisaruksistaan on kuvattu. Toinen kuvailee, kuinka hän sai palovamman saunassa. Kolmas kuvailee serkkujensa saunakokemuksia. Neljäs kuvailee, kuinka hän oli leikkinyt oletettavasti kylmässä saunassa kaverinsa kanssa ja kastellut vaatteensa. Kahdessa kirjoituksessa on yhdistetty saunakuvat ja avantouintikuvat saman kirjoituksen alle siten, että niissä molemmissa kuvaillaan kokemuksia ulkomaalaisten suhtautumisesta toisessa avantouintiin ja toisessa saunaan.

Saunakirjoituksissa on kolme merkillepantavaa asiaa. **Ensinnäkin** kaikista symboleista saunaan liittyvät muistot ajoittuvat pisimmälle nuorten menneisyyteen.

Meillä ei ollut kotona omaa saunaa kun olin pieni, joten aina lauantaisin tehtiin reissu mummulaan saunomaan. Itse olin n. 5 vuotta pienimmät siskoni 1 ja 3 vuotta. Äiti pesi siskoni ja minä ja isä istuttiin pitkään lauteilla ja puhuttiin. Saunan jälkeen isä pisti minut istumaan ruskealle suihkujakkarakalle ja pesi varpaanvälit, joka mielestäni oli hauskaa sillä se kutitti. (95t 50)

Enemmistö muistoista on lapsuudesta ja nuoruusaikoihin kirjoittajat viittaavat lähinnä kuvatakseen nykyistä suhdettaan saunomiseen. Pari muistoista sijoittuu nykypäivään. *Jouluna saunomme usein perheen kanssa ja otamme saunaoluet – –. (17 p 50)*

---

²³ Alkuperäisestä tekstistä ei saa selvää – oma arvaus.

Toinen silmäänpistävä piirre kirjoituksissa on se, että saunominen tapahtuu perheenjäsen-
ten tai sukulaisten kesken. Yhdessä tarinassa mainitaan, kuinka leikittiin vaatteet päällä
ystävän kanssa saunassa. Toisessa tarinassa mainitaan espanjalainen ystävä, joka totesi että
"Saunassa on aivan liian kuuma" –. (138 t 42, 50). Kolmannessa tarinassa kuvaillaan, kuinka
ulkomaalaiset eivät ymmärtäneet avantouintia ja saunomista. Muuten muistoissa mainitut
henkilöt ovat perheenjäseniä tai sukulaisia.²⁴ *Mieleen tulee saunareissu yhdessä äidin, isän ja pik-
kuveljen kanssa. Otettiin löylykilpailuja ja juotiin limua. Isä ajoi parran. Olin silloin noin 8-vuotias. (34
p 50)*

Suuri osa muistoista on siis lämminhenkisiä tarinoita lapsuuden saunomiskokemuksista
yhdessä perheen kanssa. Miksi juuri lapsuus on keskeisessä asemassa saunakuvissa? Tähän
on mahdollista esittää vähintään kolme syytä. Ensinnäkin kuvassa 50 on lapsiperhe, joten se
on mahdollisesti assosioinut nuoret muistelemaan juuri lapsuuttaan. (Ks. liite 3.) Kun verraa-
taan kuvasta 50 kirjoitettuja tekstejä kuvasta 42 kirjoitettuihin, voidaan todeta, että myös
siitä on kirjoitettu lapsuusmuisteluita. Kuvassa 42 istuu vanha mies savusaunassa. Toinen
syy saattaa löytyä siitä, miten nuoret käsittävät muistelemisen. Muisto saatetaan mieltää
joksikin, joka on tapahtunut kauan aikaa sitten. Kuitenkin muista kuvista kirjoitetuista
muistoista lapsuuden, erityisesti varhaislapsuuden aikaisia muistoja on melko vähän. Kol-
mas syy saattaa olla se, että saunaan ja saunomiseen todella assosioituu voimakkaasta perhe
ja lapsuus. Lapsuudessa on saunottu paljon. Saunahetki on ollut perheen yhteinen hetki,
jolloin vanhemmat ovat voineet keskittyä lapsiinsa. Aineisto antaa tukea sille, että näin
todella on.

Edellisen pohjalta esitän seuraavanlainen tulkinnan. Perheen yhteisten saunomishetkien
kautta lapset sosiaalistetaan vallitsevaan kulttuuriin ja kansaan. Saunominen on siten mah-
dollista ymmärtää eräänlaisena sukupolvien välisenä rituaalina. Tämä antaa lisävahvistusta
luvussa 10.1 todettuun havaintoon nuorten käsityksestä saunasta jonain ikaikaisena, suku-
polvelta toiselle periytyvänä traditiona. Siinä missä saunominen tuo perheen jäsenet yhteen,
se yhdistää saunojat myös menneisiin suomalaisiin sukupolviin.

Kolmas havainto on se, että vaikka muistoissa kuvaillut saunomiskerrat ovat yksityisiä,
intiimejä perheen sisäisiä tapahtumia, ne ovat samankaltaisia kertojasta riippumatta. Sauno-
taan, hypätään mahdollisesti järveen, peseydytään ja lopuksi syödään tai juodaan jotain

---

²⁴ Kahdessa tarinassa ei määritellä keiden kanssa saunottiin vaan asia kuitataan sanalla ihmisiä.

hyvää. Näin nämä toistuvat saunomiskokemukset muodostavat nuorille voimakkaan kollektiivisen muiston, jota on helppo jakaa saman kulttuurin jäsenten kanssa.

Minä, 7-vuotias muksu, isi, äippä ja saunatarvikkeet. Pesusieni, saippua, shampoo ja pyyhkeet turkoosissa muovivadissa. Kaikilla kylpytakit päällä. Kesäilta, aurionlasku, muovinen sonyn mikkihiiriradio, "Laukussa leipää ja pümää vaan", "poppaloora, puhuva auto", korkea kynnys saunaan, irronnut kynsi pottuvarpaassa, pukuhuoneen punaiset seinät ja valkoiset saunapenkit, ensilyly. Hikikarpalot, kiuaskaide, liian himmeät lamput lukemiseen, pussi pikkuautoja, majorette, matchbox, Hotwheels. Saunan pikkuikkuna, lauteiden alla oleva tila ja sen pimeys. Suihkuhuoneen valkoturkoosit seinälaatat, punainen suihkumatto, yleensä pihalla pidettävät muoviset terassituolit, korkea kynnys suihkuhuoneesta pukuhuoneeseen, fajian arpi selässä autokolarista, sininen Aku Anka-pyyhe, ripustuskoukut ilmeisesti vain aikuisille, kilpa juoksu pihan läpi kotiin katsomaan kuumaa pöyryä TV:stä (30 p 50)

Saunassa yhdistyvät intiimi hetki, voimakkaat tunnesiteet, yhdessäolo ja turvallisuus kollektiiviseen kansalliseen ulottuvuuteen.

11.3 Sota

Kuten jo aikaisemmin olen todennut, sotakuviin liittyvät muistot ovat tutkimuksen kannalta hankalimpia. Siinä henkilökohtaisen muiston ja eri lähteistä omaksutun mielikuvan välinen ero on näennäisin. On täysin määrittelykysymys voidaanko katsoa voimakkaasti sisäistetty mielikuva sodasta henkilökohtaiseksi muistoksi.

Suomalaiset taistelivat. Jokainen antoi panoksensa yhteiseen toimeen. Sodan totaalisuus ilmensi itseään sen suurimmassa merkityksessä. Se kosketti kaikkia. Ihmisiä kuoli, ihmisiä selviytyi. Sotilaille jokainen päivä oli taistelua elämästä. Käskejä noudatettiin toisensa perään ja koko ajan vihollinen painoi päälle. Kaveria ei jätetty ja kuolleilta tupakat ja arvomerkit talteen! Kylmä oli mutta pakko oli jatkaa. Sisulla siitä selvittiin. (46 p 13 ja 14)

Sotakuviin liittyviä muistoja ei voi analysoida samalla lailla kuin muista kuvista kirjoitettuja muistoja. Kahta poikkeusta lukuun ottamatta kertomukset eivät ole sidottuja aikaan ja paikkaan. Muistot rajoittuvat lähinnä kuvailemaan mielikuvia sodasta, muistelemaan isovanhempia ja kuvailemaan erilaisia tunteita, joita ne herättävät. Näissä kuvissa tunteet, kuten jääkiekko-kuvassakin ovat keskeisessä osassa mutta ne eivät yhdisty samalla tavalla toimintaan. Edellisten sisältöjen lisäksi nuoret esittävät useassa kirjoituksessaan arvostuksensa isovanhempiensa uhrausten takia sekä ottavat kantaa maanpuolustukseen yleensä.

Kuva herättää minussakin eloo[n] isänmaalliset tunteet. Kovin syvälle ei tosin tarvitse siimpääni kaivautua, sillä kuulun uuteen patrioottiseen sukupolveen, joka nostaa päätään Suomessa, " sivarien ja kasvisyöjien " jälkeen. Olen niitä ihmisiä, jotka käyvät armeijan ja unelmoivat suuresta Suomesta. Kuvassa maata pölyttävä venäläisten raskaan kranaatinbeittimistön tuli suomalaisten aseisiin herättää minussa lähinnä vihaa ja katkeruutta. Mieleeni muistuu myös vanha sanonta siitä, että vihollinen tulee aina idästä. Muistoja tästä minulla ei tietenkään ole, mutta vaarini, aktiiviupseerin kertomukset herättivät minussa jo kymmenvuotiaana tunteiden palon. Kertomukset Summasta ja Viipurin takaisinvaltauksesta jatkosodan aikana ovat jääneet erityisesti mieleeni. Siitä ehkä mieltymys myös tähän kuvaan, onhan sekin ehkä Summan kuolettavista ja kylmistä juoksubaudoista.(125 p 14)

Ylipäänsä voidaan todeta, että nuorten kirjoitukset ovat intensiteetiltään voimakkaita ja omakohtaisia ja että enemmistö kirjoittajista samaistuu vahvasti isovanhempiensa sota-aikaiseen maailmaan. Talvi- ja jatkosota eivät ole nuorille osa kaukaista historiaa, jota opitaan koulunpenkillä vaan se on läsnä nykypäivässä ja tässä hetkessä. Sotien muisto – – *elää meissä suoraan tai epäsuoraan ja meistä riippumatta. (137 t 13)* Vain yksi kirjoittaja suhtautuu sotien muistoon sitä problematisoiden.

Mutta mistä lähteistä nuoret ovat omaksuneet nämä voimakkaat mielikuvat? Enemmistön eniten mainitsema tietolähde ovat nuorten isovanhemmat, erityisesti isosisät, jotka ovat kertoneet lastenlapsille kokemuksistaan (ks. liite 11). Nämä tarinat ovat selvästi tehneet nuoriin syvän vaikutuksen. Vain yhdessä tarinassa todetaan, että isoisät eivät olleet puhuneet asiasta mitään. Toinen tietolähde, joka kirjoituksissa mainitaan, ovat erilaiset kulttuurituotteet kuten Väinö Linnan Tuntematon sotilas ja Talvisota-elokuva. Koulu mainitaan vain kerran tietolähteenä. Maininnat mediasta puuttuvat kokonaan. Kahdessa tarinassa myös isät osallistuvat kollektiivisen muiston eteenpäinsiirtoon. Seuraavassa lainauksessa tulee hyvin esiin niin kulttuurituotteen, tässä tapauksessa elokuvan ja toisaalta läheisen ja rakkaan omaisen vaikutus lapsen kansallisen identiteetin rakentumiseen.

Heräsin kotona isäni katsoessa talvisota-elokuvaa, tv:n äänen ollessa kovalla kaikki räjähdysten ja tykkien laukausten äänet sekoittuivat ihmisten huutoihin. Ihmisäänet olivat täynnä vihaa ja epätoivoa, joillakin jopa pelkoa.

Sitä viisivuotiaana tattiaisenä jäin katselemaan, kysellessäni isältä mistä tämä elokuva kertoi kuului lyhyt ytimekäs vastaus. Katso poika, siinä suomalaiset taistelevat vapaudesta. Ilman heitä ei olisi tämänlaista Suomea, tätä rakennusta missä asomme eikä tv:tä mistä tätä elokuvaa katsomme.

- Ole ylpeä siitä, että olet suomalainen

Viiimeinen lause hukkuu uuteen räjähdykseen, jota siivitti konetuliaseiden papatus.

(73 p 19)

Muiston lopuksi poika toteaa: *Ylpeänä kannan suomalaisuuttani ja olisin valmis itsekin samankaltaiseen uhraukseen jos sitä pyydettäisiin.* Edellä esitetty lainaus tuo kiteytetysti esille sen, kuinka kollektiivinen ja yksityinen sekoittuvat tiiviiksi vyyhdiksi. Se kuvaa hyvin kuinka kollektiivista muistoa muokataan kulttuurin tuotteiden avulla ja kuinka tärkeässä asemassa läheiset ja rakkaat ihmiset ovat suodattaessaan kollektiivisia muistoja eteenpäin. Mikä voisi olla sen velvoittavampaa kuin isän vaatimus kantaa ylpeydellä suomalaisuutta. Ja kuinka kansalliseksi peruskokemukseksi sota määrittyy, kun todetaan, että ilman sotilaiden uhrauksia pojan kotia ei olisi olemassa.

Sotakuviin liittyneet tekstit muodostavat vahvasti emotionaalisesti latautuneen kokonaisuuden, joissa enemmistöllä yhdistyvät voimakkaat mielikuvat. Niiden pohjalta välittyy kuva talvi- ja jatkosodasta tärkeänä nuorten kansallista identiteettiä muovaavana muistona. Nuorten kuvaukset toimivat myös esimerkkinä siitä, kuinka kollektiivisilla muistoilla on suuri voima myös toiminnan tasolla, nuorten ottaessa kantaa siihen osallistuvatko he maanpuolustukseen.

11.4 Luonto

Luonto-kuviin liittyvien muistojen analysointi on sota-kuviin nähden mutkatonta. Teksteistä on helppo erottaa kollektiiviset kuvaukset ja puhettavat henkilökohtaisesta muistosta. Yhteistä kollektiivisille kuvauksille ja muistoille on kesä. Luonto assosioituu kesään ja kesäisiin muistoihin. Muistot sijoittuvat useisiin eri tapahtumaympäristöihin. Luokittelin muistot: **a) retkeilyyn, vaellukseen ja leireilyyn liittyviin muistoihin, b) mökkeilyyn ja mummolaan liittyviin muistoihin, c) maisemaan liittyviin muistoihin, d) lomamatkaan liittyviin muistoihin ja e) muistoihin, joissa kerrotaan oleskelusta metsässä ilman leiri- tai vaelluskontekstia. Yhdessä tarinassa on vielä kuvaus purjehtimisesta merellä (ks. liite 12).**

Samassa esseessä on saattanut olla usempia muistoja, jotka luokittelin kunkin erikseen. Osan muistoista luokittelin usempaan luokkaan. Tässä esimerkki tarinasta, jonka luokittelin sekä matkatarinaksi että maisematarinaksi. *Kaikki Suomen läpikulkeneet matkani tulevat mieleen. Se huikaisevan kaunis näky, joka avautuu joka puolella. (64 t 27)* Kahta muistoa lukuunottamatta, kaikki nuorten muistot sijoittuvat sisämaahan tai Lappiin.

Retki-, leiri- ja vaellus-muistoja sekä mökkeily- ja mummola-muistoja on nuorten kirjoituksissa eniten. Molempia on yhtä paljon. **Leiri-, retkeily- ja vaellus-muistoissa** viitataan yhtä muistoa lukuun ottamatta, yhteen ajallisesti rajattuun tapahtumaan ja toimintaan.

Olen pienestä pitäen rymynyt metsissä harrastukseni vuoksi, ja metsään ja talveen liittyy siis paljon muistoja. Kerran olin vartioni ja erään toisen vartion kanssa talviteltalla metsässä (talviteltta = kaminalla lämmitettävä puolijoukkueetelma), Olin silloin n. 12 vuotta. Meillä oli tosi kivaa ja me muun muassa laskimme pulkalla alas kalliolta. (pulkka hajosi...). Samantyyppisiä retkiä olen tehnyt useampiakin tässä vuosien varrella. Ja aina on ollut sairaa hauskaa! (31 t 30)

Puolet nuorten retki-, leiri- tai vaellus-muistoista liittyvät partioon. Yksittäisiä muistoja on myös leirikouluista ja rippikoululeireiltä. Kahdessa muistossa ei mainita partio-, leirikoulu- tai rippikoulukontekstia. Molemmat ovat vaelluksesta Lapissa. *Olin joskus vaeltamassa Lapissa ruska-aikaan. Olin noin 15-vuotias. (121 t 28)* Kaikki neljä muistoa, jotka on kirjoitettu tuntu-
rimaisema-kuvasta sisältävät vaellus-muiston.

Nuorten **mökki- ja mummola-muistot** sisältävät melko epäspesifejä ja lyhyitä tunnelman kuvauksia miellyttävistä lomahetkidistä, joita on ollut elämän aikana runsaasti. *Tulee mieleen kaikki mökillä vietetyt kesät järven rannalla. Vietän siellä yleensä aikaa perheeni kanssa. Kuinka ihanaa on vain istua laiturilla ja kuunnella, kuinka aallot hyövät kiviä vasten. Ottaa aurinkoa ja vibdoin pulahtaa viileään veteen. (77 t 27)* Enemmistön muistoista erottuva tarina on erään pojan kuvaus isänsä kuolemasta ja siitä kuinka mökki piti tuolloin myydä, toisen pojan kuvaus kalareissusta ja erään tytön pitkä kuvaus välienselvittelystä poikaystävänsä kanssa.

Kolmanneksi suurin ryhmä muistoja ovat erilaiset **maisemakuvaukset**. Tähän ryhmään on luokiteltu sekä tarinat, jotka sisältävät maininnan maiseman katsomisesta ilman sen enempää kuvailua että pitkätkin kuvaukset yksittäisistä maisemakokemuksista. Näitä jälkimmäisiä kuvauksia luonnehtii voimakas kokemuksellisuus ja lähes metafyyssinen itseyden liittyminen kauniiseen maisemaan.

Muistan hyvin hämärästi kun vaari vei minut ja veljeni — — katsomaan ilta-aurinkoa. Taisin olla silloin jotain 6 tai 7. Muistan kuinka kaunista silloin oli keskellä kesää katsoa illalla järven rannalla tyyntä järveä. Varmaan ensikertaa vaari sai meidät niin hiljaisiksi ja, vaikka olimme aika pieniä, jaksimme tuijottaa järvelle tuntikausia ja kun vaari vibdoin sanoi, että lähdetään nukkumaan, heräsimme yhtäkkiä kuin jostain toisesta maailmasta. (79 t 2)

Yhteensä tämänkaltaisia voimakkaita kokemuksia on kirjoituksissa neljä. Kaikista luontomuistoista nämä tarinat on kuvattu intensiivisimmin.

Oleskelu metsässä-luokka on hyvin pieni sisältäen kolme tarinaa, joissa kerrotaan kuinka käydään mustikassa tai vain kuvaillaan oleskelua luonnossa. Myös **matkakuvaukset** on suppea ryhmä. Yhtä muistoa lukuun ottamatta kaikki matkaryhmään luokitellut muistot sisältävät myös kuvauksen tai maininnan maiseman katsomisesta.

Ajanjaksoltaan nuorten tarinat sijoittuvat lähinnä varhaisnuoruuteen tai nuoruuteen. Vain neljässä muistossa viitataan selvästi lapsuuteen. Mökkimuistojen kohdalla on vähiten mainintoja tietystä iästä tai ajanjaksosta. Mökkeily on muistojen perusteella jotain iätöntä, jota tehdään joka vuosi. Lähes kaikki leiri- ja retkeily-muistot ovat varhaisnuoruus- ja nuoruusajoilta. Samoin ovat maisema-muistot. Tämä havainto vahvistaa sauna-kuvien yhteydessä tekemääni havaintoa, että lapsuus ja sauna vaikuttavat aineiston pohjalta liittyvän yhteen.

Luontokuvien yhteydessä mainitut ihmiset ovat pääasiassa joko nuorten ikätovereita kuten ystäviä ja koulu- tai partiokavereita tai perheenjäseniä ja sukulaisia. Kahta muistoa lukuun ottamatta²⁵ leiri-, retkeily- tai vaellus-muistoissa mainitut henkilöt ovat muita leiriläisiä tai partiokavereita. Pastori mainitaan kerran. Mökkeily-, matka-, metsässäoleilu- ja maisemamuistoissa mainitaan myös perheenjäseniä. Purjehdus-muistossa mainitaan perhe ja tuttavaperhe.

Luonto-kuvista nousee esiin kolme keskeistä havaintoa. **Ensimmäinen** havaintoni on se, että vaikka luontokuviiin liittyvissä muistoissa on enemmän vaihtelua kuin muissa edellä läpikäydyissä kuvissa, niin yhteistä niille kaikille on luonnosta nauttiminen ja sen ihailu. Lähes kaikille nuorille suhde luontoon on läheinen. Luonnon parissa puuhastellaan, nautitaan vain siinä olemisesta tai ihailaan sitä. Oleellista on luonnon rauha, rentoutuminen ja hyvä olo. Tila, jota monet kirjoittajat talven keskellä kertovat kaipaavansa. Samoin kuin sauna-muistojen kohdalla saatoin todeta, kaikessa yksityisyydessään, luontokokemukset luovat nuorille samanlaista kollektiivista kokemuspohjaa, jolle on helppo rakentaa kansallista identiteettiä.

Toinen ja kolmas havaintoni liittyvät siihen, miten nuoret kuvailevat suhdettaan muihin muistossa mainittuihin ihmisiin. Toinen havainto on se, että tapa, jolla kirjoituksissa kuvataan suhdetta muihin suomalaisiin ihmisiin, vaihtelee kirjoituksesta toiseen. Vaikka kyse ei ole määrällisesti suuresta joukosta kirjoituksia, merkittäväksi tämän havainnon tekee mielestäni se, että tällaista ihmissuhdekirjoa ei esiinny muiden käsiteltyjen kuvien kohdalla. Jääkiekko-, sauna- ja sota-muistoissa kuvatut suhteet muihin muistoissa mainittuihin ihmisiin ovat pääsääntöisesti positiivisia ja niitä leimaa yhteenkuuluvuus. Näin on myös Suomen lippuun liittyvien muistojen kohdalla.

Toki luontoon liittyvien muistojen yhteydessä on runsaasti muistoja mökeiltä, lomamatkoilta, vaelluksilta ja leireiltä, joissa yhdessä oleminen ja tekeminen ovat tärkeässä asemassa. Oma lukunsa ovat vielä ne intensiiviset kertomukset, joissa nuori ikään kuin sulautuu ympäröivän luonnon kauneuteen. Luonto-kuvissa yhteenkuuluvuus niin ihmisten kuin luonnonkin kanssa on kiistatta tärkeässä asemassa. *Eräänä iltana menin laiturille erään kaverini kanssa. Hänellä oli kitara mukanaan ja hän soitti itse tekemänsä kappaleen minulle. Siinä maatesani laiturilla kauniina kesäiltana kitaran soidessa tunsin hetken olevani maailman onnellisin ihminen. (119 t 27)*

Oleellista on kuitenkin se, että joukossa on joitakin muistoja, joissa muita muistoon liittyviä kanssaihmisia ei nähdä pelkästään positiivisessa tai neutraalissa valossa. Tällaisia muistoja on kuvaus riitelystä poikaystävänsä kanssa, sisaruksia kohtaan koettu viha, kun nämä möivät rakkaan kesämökin tai seuraava lainaus: *Olin juuri viime kesänä lapissa (ei ruska-aikaan) vaelluksella – – lippukunnan kanssa ja se oli todella hienoa. Sää oli kurja ja osa vaellusryhmästä kävi todella hermoille – – .(141 p 28)*

Kolmas keskeinen havainto on se, että kolmessa luontoon liittyvässä kirjoituksessa kertoja mainitsee olleensa yksin. Tällaisia mainintoja ei esiinny muiden symbolien yhteydessä.²⁶ Ja

---

²⁵ Näistä kahdesta muistosta toisessa kertoja mainitsee olleensa yksin ja toisessa käytetään sanaa ihmisiä.

²⁶ Toki kaikkien symbolien yhteydessä on muistoja, joissa ei mainita keiden kanssa henkilö on ollut kyseisessä tilanteessa tai kirjoittaja viittaa vain itseensä. *Käyn saunassa 3 kertaa viikossa (107 p 50)* Oleellinen ero luontokuvien eräisiin kirjoituksiin verrattuna on se, että muiden symbolien yhteydessä ei ole kirjoituksia, joissa kirjoittaja alleviivaten korostaisi eroaan muihin kanssaihmiin.

vaikka muistossa mainitaankin muita ihmisiä, niin monessa muistossa vähintään yhtä oleellista kuin olla muiden ihmisten kanssa, on olla yksin luonnon keskellä.

Vaikka mukana oli muitakin ihmisiä, tuntui siltä että saa olla tavallaan yksin, poissa ainuisesta ihmispaljoudesta. Matka oli uskomattoman rauhoittava, rentouttava ja virkistävä. Sai olla kaikessa rauhassa kauniin luonnon keskellä ilman mitään stressiä ja kiirettä ja abdistusta siitä mitä pitää tehdä ja mitä on vielä tekemättä. Oli hiljaista, ja saattoi keskittyä kuuntelemaan luonnon ääniä. Se oli upeaa. (121 t 28)

Tätä olemista itsensä kanssa luonnon keskellä korostaa myös luvussa 10.1 esitetty havainto, kuinka nuoret kuvailevat luontoa hiljaiseksi, rauhalliseksi ja levolliseksi paikaksi

Toisen ja kolmannen havainnon pohjalta teen seuraavanlaisen tulkinnan. Koska kyseessä on monimutkaisesta asiasta, uskallan varata sen esittämiseen runsaasti tilaa. Jo luvussa 10.2 totesin, että vaikuttaa siltä, että luontoon liittyvät mielikuvat eivät samalla lailla korosta ryhmää kuin muut käsitellyt kuvat. Merkitykselliseksi kategoriaksi nousee enemmän ihmisyyttä kuin kansalaisuus. Se, että nuorten muistoissa kirjoittaja toimii subjektina²⁷, joka reagoi vaihtelevalla tavalla läheisiin tai haluaa olla yksin, vahvistaa edellisiä tulkintoja. Vaikuttaakin siltä, että luontoon liittyvissä kirjoituksissa ryhmäidentiteetti ei ole samalla tavalla läsnä kuin muissa kuvissa. Hyvä esimerkki tästä on seuraava lainaus: *Muistan, että olin aivan häkeltynyt näkemästäni, kun taas luokkatovereitani se ei paljoa hetkauttanut. (86 t 27)*

Ilmeisesti se, miksi ryhmä ei ole niin keskeisessä asemassa näissä kuvissa, johtuu siitä, että ihmisten lisäksi muistoissa on läsnä luonto, johon nuoret myös luovat suhdetta. Tämä on se tekijä, joka erottaa mökki- ja mummola-muistot sauna-muistoista. Molemmissa perhe on läsnä. Sauna-muistoissa tapahtuma kiertyy perheen ympärille. Mökkeilyssä perheen rinnalla on myös luonto.

Olisi houkuttelevaa todeta, että luonto-kuvien yhteydessä nuorten kansallinen identiteetti ei ole samalla lailla esillä kuin erityisesti jääkiekko-, sota- ja Suomen lippu-muistojen yhteydessä²⁸. Tämä on mahdollista, mikä vahvistaisi Condorin (1996) esittämää ajatusta siitä, että

---

²⁷ Tällä en tarkoita sitä, etteivätkö kirjoittajat olisi myös muiden kuvien muistoissa oman toimintansa subjektina. Rajoitan subjektiivisuuden tarkastelun tässä yhteydessä vain niihin kuvauksiin, joissa tarkastellaan suhdetta muihin ihmisiin. Tällaista suhteiden problematisointia ei esiinny muissa kuvissa.

²⁸ Ero sauna-kuviin on hienovaraisempi. Rajaan näiden kuvien erojen syvemmän tarkastelun tämän esityksen ulkopuolelle.

kansallinen identiteetti saattaa olla hyvin kontekstiin sitoutunut identiteetin muoto. Tähän tulkintaan antavat tukea myös luvussa 10.2 esittämäni huomiot, että luonto kansallisena symbolina ei luo samalla lailla rajaa sisä- ja ulkoryhmien välille. Asia ei ole ilmeisesti kuitenkaan näin yksioikoinen.

Maaperä ja maisema on yksi keskeinen kansa-käsitteen ulottuvuus (Saukkonen 1999). Aineisto antaa viitteitä, että eräissä maisemanihailu-muistoissa nuoret kokevat voimakasta yhteenkuuluvuutta näkemänsä maiseman kanssa, joka vertautuu heille Suomeen.

Kuvasta tuli mieleen viime vuonna kesälomalla tehty matka Kolille. – – Kiipesimme erilaisille ja erinimisille tuntureille ja otimme toisistamme valokuvia ja katselimme maisemia ja alapuolella avautuvaa luontoa, josta jäi palanen sydämeeni pitkäksi aikaa, luultavasti koko loppuelämäkseni. Muistan tarkasti, kuinka olin erittäin rauhallinen ja rentoutunut ja tunsin olevani turvassa läheisten ihmisten vierellä ja ihanssa omassa kotimaassa. (6 t 27)

Tämän muiston yhteydessä nuori ilmaisee omaa kansallista identiteettiään. Kansallisen identifioitumisen kohde eivät ole nyt muut suomalaiset vaan Suomi. Tämä lainaus, eräiden muiden yksittäisten kirjoitusten kanssa, osoittaa sen, kuinka kansallisessa identiteetissä ei yksinomaan identifoiduta ryhmään. Identifioitumiskohde voi olla jokin muu ulkoinen objekti tai idea – metatason henki. Joku johon yksilön on mahdollista ikään kuin sulautua ja tulla siitä tätä kautta osalliseksi.

Tuntui kuin olisin ollut osa jotain erittäin kaunista ja pysyvää. Pieni osa sillä, maiseman laajuus ja avaruus saivat oloni tuntumaan pieneltä ja mitättömältä. Toisaalta ajattelen, että mikään tai kukaan ei voi olla mitätön, jos on syntynyt näinkin kauniiseen paikkaan. (96 t 27)

Haluan korostaa, että kyseessä on monimutkainen asia, johon aineistoni antaa viitteitä. Asia vaatii syvempää ja siihen keskittyntä jatkotutkimusta.

11.5 Suomen lippu

Enemmistö Suomen lippuun liittyvistä muistoista on erilaisia lipunnostorituualeihin liittyviä muistoja vaihtelevissa ympäristöissä. Luokittelin muistot kontekstin mukaan **a) leiri- muistoihin b) itsenäisyyspäiväjuhla-muistoihin, c) kotiin, d) mökille e) ulkomaille sijoituviiin muistoihin f) urheiluun liittyviin muistoihin (ks. liite 13).**

Suurin ryhmä muistoista ovat **leireille** sijoittuvat kuvaukset lipunnostoista. Yhtä lukuun ottamatta kaikki muistot ovat partio- ja rippikoululeireiltä. Muistojen pohjalta vaikuttaa siltä, että partioliike on tärkeä nuorten kansallinen sosiaalistaja. *Pienenä barrastin partiota ja siellä opetettiin kunnioittamaan lippua. Kun lippu nostettiin salkoon, lippua tervehditiin AINA nostamalla 2/3 sormea otsalle. (95 t 1)* Enemmistössä lipunnostokuvauksia tapahtuma kuvataan juhlavana. Leirimuistot eivät ole kuitenkaan yhtenäinen ryhmä. Joukkoon mahtuu myös humoristinen kertomus siitä, kuinka: *Kerran partioleirillä onnistuimme bilaamaan lipun salkoon niin hyvin, ettei sitä saatu enään alas. (71 t 1)* tai kriittinen kommentti rippikoululeiristä: *Kylmä, aikainen aamu; lippu ei saanut osua maahan. (36 t 1)* Minkä jälkeen kirjoittaja toteaa: *Ripari oli abdistava, naurettava, koominen, surkubupainen käännytys yritys.*

Kolmessa partioon ja rippikouluun liittyvässä muistossa näkyy, kuinka uskonto liitetään osaksi kansallista rituaalia. Tämä liittäminen tapahtuu muistoissa paikan kautta, itsenäisyyspäiväjuhlan viettäminen kirkossa, tai lipunnostorituaaliin liitetyn rukouksen tai uskonnollisen laulun kautta.

Myös seurakunnan leireillä (erityisesti rippileireillä) lipun nosto kuuluu asiaan. Samalla lauletaan ”voitto lippumme risti on ja Jeesus on kuninkaamme hän vie joukkonsa voittoihin ja hältä me kruunun saamme. Seuratkaamme häntä vain elämään ja kuolemaan kunniaksi Herran, kunniaksi Herran. ” Siinä on myös sitä yhteekuuluvaisuuden tunnetta. (119 t 1 b)

Tässä lainauksessa näkyy hyvin kuinka nuoren leirikokemus, kansalaisuus ja uskonto liitetään vahvasti toisiinsa rituaalin avulla. Uskonnon ja kansallisen identiteetin suhde on kiinnostava, mutta rajaussyistä joudun jättämään sen syvemmän tarkastelun tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Toiseksi suurin muistoryhmä ovat kuvaukset **koulun itsenäisyyspäiväjuhlista**. Osa muistoista on lyhyitä lauseen pituisia mainintoja. *Lipusta tulee mieleen ala-asteen itsenäisyyspäivät, jolloin koko koulu kerääntyi nostamaan lippua salkoon. (34 p 1)* Enemmistönä ovat kuitenkin pitemmät kuvailut siitä, mitä juhlissa tapahtui. *Koulussa oli suuri jublatilaisuus liikuntasalissa, joka oli koristelu Suomen lip[ui]lla ja vaakunoilla. Keskellä salia oli muodostettu pienistä suomenlipuista luku 80, joka oli erittäin hieno. Jubla huipentui lipunnostoon, jonka aikana minä soitin lippulaulua trumpettilla. (92 p 1)* Näiden tarinoiden kohdalla on myös vaihtelua siinä, miten tilaisuus koettiin. Eräs poika kuvailee tilaisuutta seuravasti. *Oli aika kylmä ja tylsää ja olisi halunut päästä*

sisään. (2 p 1) ja toinen kuvailee, kuinka Tilaisuudessa yhteenkuuluvuuden tunne oli huiman suuri, ” olimmehan kaikki samaa kansaa”. (92 p 1)

Kolmanneksi suurin ryhmä ovat **urheiluun** liittyvät muistot. Näissä muistoissa kuvataan urheilutilannetta ja sitä, kuinka Suomen lippua käytetään kannustamiseen tai voittajan juhlintaan. Kolme muistoa on jääkiekon maailmanmestaruusvoitosta vuodelta 1995. Kuten jo alaluvussa 11.1 totesin, Suomen lipun yhteydessä kuvailtujen urheiluun liittyvien muistojen ja jääkiekko-kuvien muistojen kieli on samanlaista. Näissä molemmissa ryhmissä tunteet ja niiden kuvailu fyysisenä toimintana nousevat keskeiseen asemaan urheilukokemuksessa.

Lätkän MM-kisoissa 97 tunne virtaus ja lataus oli koko katsomossa valtava. Kaikki huusi Suomen puolesta ja sitten kun pelikatkolla soitettiin J Karjalaisen Väinöä kaikki lauloi. Ja se näky kun tuhannet Suomen liput heiluivat maalin jälkeen katsomossa. Sitä tunnetta ei voi edes kuvailla. (42 p 1)

Pienimmät muisto-ryhmät muodostavat ne kirjoitukset, joissa kuvaillaan lipunnostoa **mökkillä** tai **kotona** sekä kuvaukset siitä, kuinka nuori oli nähnyt Suomen lipun **ulkomailla** ja kokenut siinä yhteydessä ylpeyden tunnetta. Mökkeily-muistoiksi olen laskenut myös eräät mummolassa vietetyt kesämuistot. Kaikissa mökkeily-muistoissa nostetaan lippua salkoon joko itsenäisyyspäivänä tai juhannuksena *Jokavuotinen lipunnosto juhannuksena mökkillä. Lauletaan siniristilippua samalla kun lippua nostetaan salkoon. Paikalla on mökkinaapureita ja omia sukulaisiani. Hetki tuntuu kotoisalta. Sauna myös lämmitetään. (93 p 1)*. Mahdollisesti rituaalin kotoisuudesta ja ehkä myös tuttuudesta puhuu se, että kotiin liittyneet lipunnostot kuitataan lähinnä lyhyillä maininnoilla.

Kun tarkastellaan millaisia ihmisiä muistoihin liittyy niin samoin kuin muiden symboleiden kohdalla keskeisimmät ryhmät ovat perhe ja sukulaiset sekä ikätoverit. Rehtori ja naapurit mainitaan kerran. Tämä vahvistaa muiden symbolien kohdalla tehtyä havaintoa siitä, että nuorten lähipiirillä on keskeinen asema kansallisiin symboleihin liittyvissä muistoissa. Koska nuorten muistoissaan mainitsema ikä ei tuo jo esitettyihin analyysihin mitään lisäinformaatiota, jätän iän tarkastelun tämän esityksen ulkopuolelle.

Suomen lipusta kirjoitetuista muistoista nostan esiin **yhden** keskeisen havainnon. Suomen lippua selvästikin käytetään "liittämään" nuorten kokemusmaailma kansalliseen ulottuvuuteen ja toisaalta aktivoimaan nuorten kansallista identiteettiä. Se, kuinka Suomen lipun

käyttö eri yhteyksissä assosioi eri kokemuksia ja asioita kansalliseen identiteettiin näkyy kaikkialla aineistossa erilaisissa rituaaleissa niin koulussa, leireillä kuin kotonakin tai tavassa miten television urheilulähetys on leikattu. *Matti Nykänen oli silloin huipulla ja hän voitti lähes kaikki kilpailut. Kilpailun jälkeen tuli maamme laulu ja samalla televisiosta [näytetään²⁹] vuorotellen Nykäsen Mattia ja Suomen lippua. (42 p 1)* Edellisessä muistossa näkyy hyvin konkreettisesti kuinka assosiaatioita luodaan. Nuorten muistoissa esiintyy runsaasti myös hienovaraisempia tapoja, joissa Suomen lippu on osa tavallista elämää.

Vietin neljävuotiaasta saakka kaikki lapsuuden kesät mummolassa, ja juhannuksena meillä oli mökillä jublat. Mummi teki hyvää ruokaa, pappa rakensi koivumajan ja minä tein mitä milloinkin. Yksi rituaaleista oli lipunnosto. Pappa kiinnitti lipun, jota minä pidin sylissä ja minä vedin lipun salkoon. Mummi otti kameralla kuvia. (33 t 1)

Suomen lippu liittyy mukavaan hetkeen isovanhempien kanssa. Voidaankin esittää oletus, että tällaisten hetkien kautta kansalliseen symboliin, tässä yhteydessä Suomen lippuun assosioituu niitä tunteita ja tunnelmia, joita itse tilanteessa on läsnä.

Aineisto antaa myös viitteitä siitä, että Suomen lipun näkeminen aktivoi kansallista identiteettiä ja siihen assosioituneita sisältöjä.³⁰ Tämä tulee esiin leiri- ja mökki-muistojen yhteydessä, jotka muodostavat eräänlaisen "parin" luonto-kuviin liittyvien muistojen kanssa. Siinä missä luontokuvien yhteydessä korostetaan kokemuksen henkilökohtaisuutta, yksinolemista, ystävyysuhteita tai perheen kanssa oleskelua niin lipputarinoissa samaan ympäristöön tulee vahva kansallinen ulottuvuus. *Oli tärkeää, että lippu nostettiin juhlallisoin menoin kaikkien seistessä arvokkaan näköisenä, suut supussa ja lippikset kädessä. Muistoon kuuluu myös kaunis järvimaisema, auringonpaiste ja hyvän ystävän käsi kädessäni. Kaikki niin suomalaista. (54 t 1)* Lainauksessa tulee hyvin esille, kuinka järvimaisema, auringonpaiste ja ystävä, joita ei yhdessäkään retkeilyyn tai mökkeilyyn liittyvässä muistossa eksplisiittisesti liitetä suomalaisuuteen, mieltään nyt joksikin hyvin suomalaiseksi. Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö luonto-kuvista kirjoittaneet pitäisi järvimaisemaa ja auringonpaistetta suomalaisena. Luvussa 10.1 pyrin osoittamaan, kuinka luonto ja Suomi liittyvät vahvasti toisiinsa ja luontoa pidetään keskeisenä Suomen symbolina. Oleellinen ero tässä yhteydessä on se, ettei nuorille tullut mieleen näiden muistojen yhteydessä tuoda esiin suomalaisuutta.

---

²⁹ Alkuperäisestä tekstistä lukee *näytetään*.

11.6 Yhteenveto

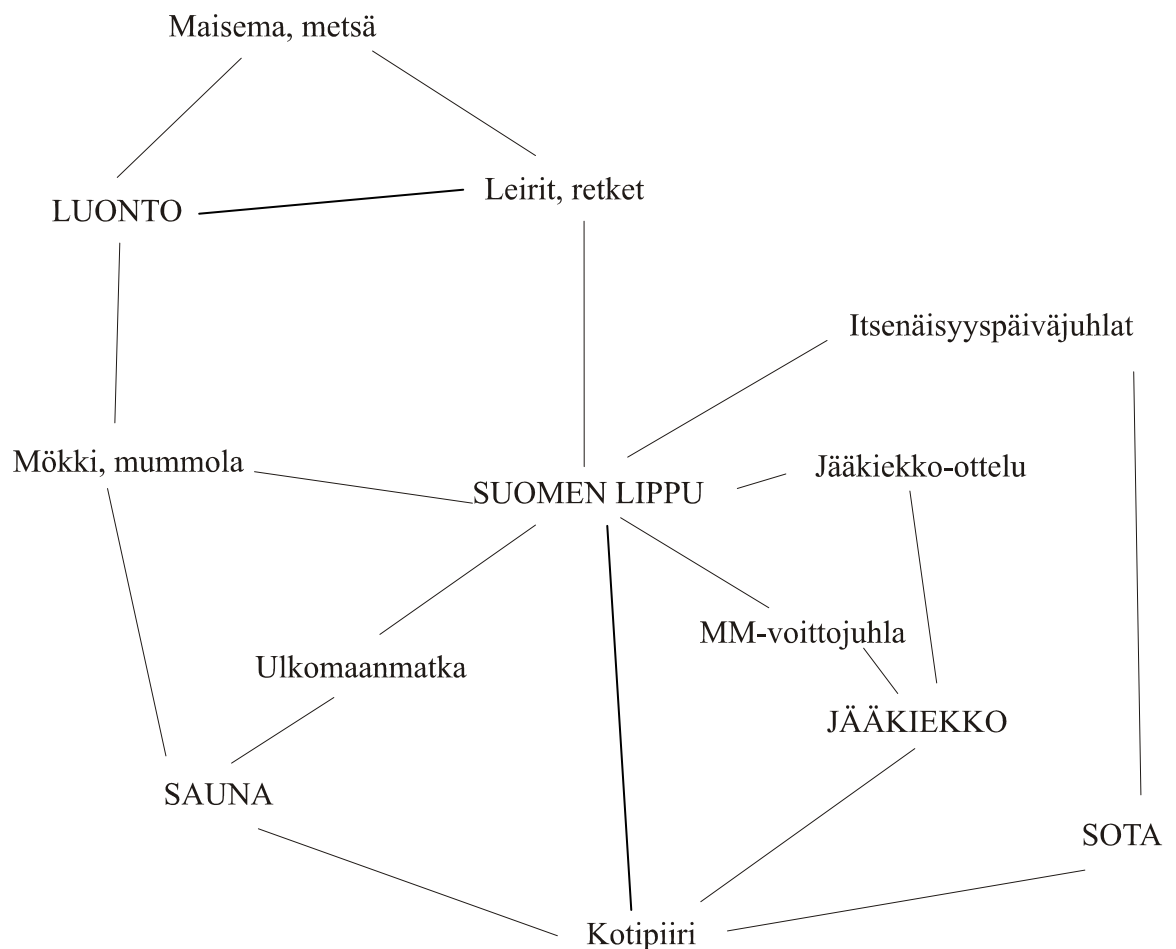
Edellisessä analyysissäni etsin vastausta kysymyksiin Liittyykö nuorilla symboleihin henkilökohtaisia muistoja? Jos liittyy, niin millaisia muistoja? Ensimmäiseen kysymykseen voin antaa aineiston perusteella melko yksiselitteisen vastauksen. **Suurella enemmistöllä symboleihin liittyy henkilökohtaisia muistoja.** Luvussa 9.7 taulukossa 3 näkyy, kuinka monta prosenttia vastaajista on kertonut symbolin kohdalla muiston. Tämän luvun yhteydessä pohdin, minkä takia kaikki nuoret eivät kuvailleet kirjoituksessaan muistoa. Näiden syiden arvelin olevan: a) haluttomuus tai motivaation puute kuvailla vieraille henkilölle hetkiä omasta elämästään, b) symboleihin liittyvien tapahtumien jokapäiväisyys niin, ettei niitä mielletä muistoksi ja c) sotakuvien kohdalla, ettei nuori ollut henkilökohtaisesti kokenut tilannetta. Tämän lisäksi on toki myös mahdollista, että osalle nuorista symbolit eivät herättäneet mitään muistoja. **Vaikka kaikki nuoret eivät kuvailleetkaan muistoa, aineisto antaa mielestäni kuitenkin riittävän vahvaa näyttöä sen puolesta, että kyseisiin symboleihin on assosioitunut nuorilla yksilökohtaisia kokemuksia, jotka jäävät muistiin ja palautuvat mieleen muun muassa niihin assosioituneiden symbolien yhteydessä.**

Laadultaan muistot vaihtelevat runsaasti kuvien välillä. Jääkiekko-kuvan yhteydessä nuoret keskittyvät kuvailemaan vuoden 1995 maailmanmestaruusottelun tunnelmia ja loppumaininkeja. Sauna-kuvien yhteydessä kuvaillaan pääasiassa lapsuuteen liittyviä saunomiskokemuksia. Sota-kuviin liittyvät tekstit peilaavat niitä sisäisiä mielikuvia, joita nuorille on isovanhempien, kirjallisuuden ja median kautta syntynyt talvi- ja jatkosodista. Luontokuvista kirjoitetaan erilaisia mökki-, leiri- ja retkikuvauksia, tunnelmallisia hetkiä maisemaa katsoessa sekä erilaisia muistoja matkoista ja vaeltelusta metsässä. Suomen lipun yhteydessä muistot liittyvät joko lipunnostoon eri yhteyksissä tai erilaisiin muihin tilanteisiin, joissa Suomen lippu on ollut mukana. Henkilökohtaiset muistot rakentavat lisäkuvaa siitä, mikä merkitys symboleilla on nuorille ja toisaalta vahvistavat osaltaan joitakin niitä havaintoja, joita tein luvussa 10 symbolien ominaislaadusta. Palaan tähän asiaan vielä luvun 12 yhteenvedossa.

---

³⁰ Tämän asian varmentaminen vaatisi erillisen tutkimuksen, jossa vertailtaisiin samojen ihmisten reaktioita eri kuviin. Tässä tutkimuksessa tällaiset väittämät jäävät lähinnä oletuksen tasolle, koska vertailtavien muistojen kirjoittajat eivät ole täysin samoja.

Symboleihin liittyvistä muistoista on löydettävissä myös yhteisiä tekijöitä. Näitä ovat muistoihin liittyvät paikat ja ihmiset. Ensiksi käsittelem muistoihin liittyviä paikkoja ja sen jälkeen muistoihin liittyviä ihmisiä. Nuorten kuvailemat muistot on mahdollista nähdä eräänlaisena verkostona, jossa välittävänä tekijöinä ovat ne **paikat**, joihin muisto liittyy. Alla on verkkomalli, jolla yhteenvedomaisesti esitän miten symbolit liittyvät toisiinsa muistoihin liittyvien paikkojen välityksellä.

Kuvio 3: Verkkomalli

Kuvasta voi todeta, että Suomen lippu toimii tässäkin yhteydessä eräänlaisena sateenvarjosymbolina kooteen yhteen ne paikat ja teemat, jotka toistuvat muiden kuvien yhteydessä. Siinä myös korostuu kodin ja mökin merkitys keskeisenä näyttämönä, jossa kansalliset symbolit kohtaavat. Tätä verkkomallia voikin tarkastella eräänlaisena visuaalisena esityksenä niistä keskeisistä ympäristöistä, joissa yksilö sosiaalistuu kansakuntaansa. Kiinnostavaa on, että koulun merkitys jää taka-alalle. Koulu mainitaan vain kaksi kertaa sota-kuvien yhtey-

dessä tietolähtenä. Kuvion 3 verkkomallissa kohta itsenäisyyspäiväjuhlat viittaavat samalla myös kouluun. Suomen lipun yhteydessä koulu esiintyy itsenäisyysjuhlien järjestäjänä. Myös Ahonen (1998) on todennut tutkiessaan nuorten puhetta talvi- ja jatkosodasta, että koulun merkitys tiedonvälittäjänä on pieni. Aineiston perusteella koulun rinnalle vähintäänkin yhtä merkittäväksi nousee nuorten vapaa-ajan toiminta partioliikkeen ja rippikouluinstituution kautta. Tämä asia on tärkeä, mutta rajaan sen tarkemman pohdinnan analyysini ulkopuolelle. Asian jatkotutkiminen olisi paikallaan.

Sen lisäksi, että symbolit asettuvat suhteessa toisiinsa tarinoiden kontekstin perusteella, myös muistoissa esiintyvät **henkilöt** liittävät ne toisiinsa. Perheen keskeisen aseman kansallisen asenteen kehittymisessä on todennut ainakin Csepeli 1989, 26 (Karhu & Kiiveri 1997, 27 mukaan). Hänen mukaansa perhe on lapselle kulttuurin välittäjä ja toisaalta historiallisen jatkuvuuden ruumiillistuma. Virrankoski (1991,36) tosin epäilee, että perheen merkitys kansallisuuteen sosiaalistajana olisi vähenemässä, kun kotikasvatuksen asema on yhteiskunnassa heikkenemässä. Aineisto ei tue tätä epäilyä. Perhe on muistoissa keskeisessä asemassa. Tosin kansallisuuteen kasvaminen ei aineiston perusteella ole niinkään tietoisien kotikasvatuksen tulosta, vaikka myös tällaisia muistoja esiintyy, vaan enemmänkin osallistumista vanhempien elämäntapaan.

Vaikka perhe mainitaankin useissa yhteyksissä, vanhemmat saavat muistojen perusteella erilaisen roolin. Muistoissa isän ja isoisan merkitys kansallisuuteen sosiaalistajana nousee keskeiseen asemaan, kun äidit loistavat poissaolollaan. Toki äiditkin mainitaan marjastamassa tai pesemässä lapsia mutta aineisto antaa viitteitä, että aikuinen toimija kansallisten symboleiden yhteydessä kirjoittajan sukupuolesta riippumatta on yleensä mies. Tämän havainto vahvistaa Gordonin (2002, 41) esittämää väittämää, että kansalliset representaatiot eivät suonaisille toimijuutta. Yhdessäkin tarinassa ei mainita äidin tai isoäidin nostavan lippua tai että erikseen olisi kuvailtu kuinka juuri äiti juhli jääkiekon maailmanmestaruutta. Ainut maininta äidistä jääkiekon yhteydessä liittyy tilanteeseen, jolloin tyttö saavuttuaan pitkältä matkalta, haluaa katsoa jääkiekon maailmanmestaruusottelun. *Muistan, että äitiäni hieman huvitti asia, isäni sen sijaan ei nähnyt sinä mitään outoa. (74 t 15)* Sen sijaan muistoja niin isistä kuin kavereiden tai naapureiden isistä nostamassa lippua tai juhlimassa jääkiekkoa on useissa kertomuksissa. Samalla nämä miehet antavat mallin siitä, kuinka kyseisessä tilanteessa tulisi toimia tai tuntea. *Joillekin ihmisille urheilu on tärkeämpi todiste suomalaisuudesta kuin mikään muu. En ajattele niin, mutta tuosta MM:stä olin ylpeä. Se voi tosin johtua siitä, että esim. isäni oli siitä*

niin ylpeä (149 t 15) Sen lisäksi, että isät ja isoisät ovat toimijoita suhteessa kansallisiin symboleihin tai toimivat malleina, he siirtävät aktiivisesti kansallista perintöä eteenpäin. Näin on erityisesti sotakuvien kohdalla, joissa isoisät³¹ kertovat lapsenlapsilleen tarinaansa. Mutta kahdessa sotamuistossa myös isät osallistuvat perinnön eteenpäin viemiseen. *Tulee mieleen kun isä on lukenut meille vaarin tarinaa sodasta. — — Pienenä se luettiin joka itsenäisyyspäivä. (58 p13)*

Myös kaverit ja ystävät esiintyvät useissa muistoissa. Nuoret sosiaalistavat toinen toisiaan. Tämä näkyy selvimmin partio- ja jääkiekko-muistojen kohdalla.

Silloin katsoimme [me=kaverit]matsia porukalla ja söimme jotain tacoja, sen muistan erittäin selkeästi. Aina, kun Suomi teki maalin, juhlimme, tietysti. En silloin oikein tajunnut, mitä se oikein merkitsi, koska en ollut niin suuri jääkiekkofani kuin nykyään, mutta kyllä sitä beikutettiin silloinkin, vaikei ebkä aivan toisissaan. (107 p 15)

Muistossa näkyy hyvin, kuinka lapset ymmärtävät, että kyseisessä tilanteessa on jotain tärkeitä ja seuraavat vanhempien esimerkkiä. Kansallinen identiteetti ei muistojen perusteella ole jotain, joka omaksuttaisiin pakolla vaan enemmänkin lasten ja nuorten aktiivisella ja innokkaalla osallistumisella. Vakiintuneessa kansallisvaltiossa, joka Suomi on, kansallinen identiteetti on vuorovaikutusprosessi yhteiskunnallisten voimien, yksilön ja tämän oman lähipiirin välillä. Kansallisen identiteetin lähdettä on vaikea osoittaa. Se on enemmänkin ”ilmaa, jota hengitetään”.

Muistoihin liittyvät ihmiset ja paikat muodostavat sen sosiaalisen kentän, jossa nuori ja lapsi elävät elämäänsä kansallisvaltion jäsenenä sisäistäen sen tavat ja tottumukset. Tämä kokemuspiiriin yhdenmukaisuus näkyy muistojen samankaltaisuutena symbolien sisällä ja on erityisesti sauna-, sota- ja jääkiekko-kuvien kohdalla ilmeinen. Muistot ovat samankaltaisia myös luonto- ja Suomen lippu-kuvien yhteydessä, mutta enemmän alaluokittain. Tämä samankaltaisuus on hämmentävää sen pohjalta, miten yksityisiä monet muistot ovat pitäen sisällään kuvauksia yhteisistä saunomishetkistä perheenjäsenten kesken tai herkästä hetkestä ystävän kanssa laiturilla.

Muistojen perusteella voidaan väittää, että nämä yksityiset kokemukset ja kohtaamiset muiden ihmisten kesken ikään kuin eletään verkostossa, jossa erilaisten, kaikille tuttujen

---

³¹ Poikkeuksen tästä tekee eräs muisto, jossa mainitaan myös mummon kertoneen sotamuistoja.

rituaalien avulla luodaan kansallista kokemuspohjaa ja joiden kautta yksityiset kokemukset muuttuvat osaksi kollektiivista tajuntaa. Oleellista ovat siis ne sosiaaliset käytänteet kuten lipunnosto, saunominen, mökkeily, jääkiekon tai sotaelokuvien yhteinen katsominen, joiden kautta yksilö ja hänen yksityinen maailmansa kohtaavat kansakunnan. Tätä kautta Billigin (1995) näkemys kansallisesta identiteetistä elämäntapana saa vahvistusta.

12. TUNTEET JA SYMBOLIT

Dekker ym. (2003, 349) on todennut, että opitut tunnereaktiot ovat keskeinen muuttuja pitkäkestoisuutensa ja pysyvyytensä takia, kun pyritään selittämään kansallisen identiteetin voimaa. Tässä viimeisessä luvussa vastaan tutkimuksen kysymykseen **herättävätkö symboli ja siihen mahdollisesti liittyvät muistot nuorissa tunteita? Jos herättävät, niin millaisia?** Olin pyytänyt nuoria kuvailemaan tunteitaan erillisillä kysymyksillä, mutta tämän analyysin kohdalla jouduin keskittymään koko kirjoitukseen, koska nuoret eivät keskittäneet tunteittensa kuvailua vain niitä koskevien kysymysten alle. Tunnesanaksi määrittelen sanat, joissa viitataan johonkin yleisesti tunnettuun tunnetilaan kuten iloon, suruun, vihaan tai ylpeyteen. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, en erottele toisistaan mielialaan tai yksittäiseen hetkelliseen emootioon viittaavia käsitteitä. Tunnesanaksi määrittelen myös käsitteet, joissa mainitaan sana tunne, ”fiilis” tai olo. Näin huomioin muun muassa käsitteet suomalaisuuden tunne tai kotoinen olo. Huomioin myös erilaiset fyysiset kuvaukset, joissa selkeästi viitataan tunteen kokemuksiin. Tällainen sanonta on muun muassa *tuli kyynel silmäkulmaan*. Koska rajaan tunteet näin laajasti, havaintoni sisältävät kuvauksia sekä tunnereaktioista *Kuva herättää erittäin positiivisia ja mukavia tunteita. Kuvasta tulee minulle isänmaallisia ja ylpeitä tunteuksia.* (62 p 15) että asenteista ja asennoitumisesta kansaan tai tilanteeseen *Ylpeänä kannan suomalaisuuttani – –.* (73 p 14) En erottele reaktion ja asenteen kuvauksia toisistaan kahdesta syystä: Ensinnäkin, koska tämän kaltaista tutkimusta siitä, millaisia tunneilmaisuja ihmiset liittävät kansallisiin symboleihin ja niihin liittyviin muistoihin, ei tietääkseni ole tehty, pidän tutkimusta kartoittavana. Toinen syy liittyy resurssien rajallisuuteen.

Keskityn vain tunnesilmaisuihin, joissa tunteen kokijana on selkeästi kirjoittaja. Huomioin tunneilmaisut, joissa tekijä ilmaistaan esimerkiksi muodossa *me suomalaiset koemme ylpeyttä*. En kuitenkaan huomioi esimerkiksi lausetta *tämä kansa ubkuu ylpeyttä*. Lauseesta ei selviä, kuinka hyvin tekijä on identifioinut itsensä kuvailemaansa tunneilmaisuuksiin. Tämä luetteloin-

titapa rajaa jonkin verran esimerkiksi isänmaallisuus-mainintoja. En huomioi myöskään adjektiiveja kuten lauseessa *Suomen lippu on jublava*. Sen sijaan huomioin luetteloinnissa maininnan *jublava olo*. Analyysitapaani voi pitää melko konservatiivisena mutta selkeyden vuoksi olen pyrkinyt pitäytymään vain rajoitetussa ilmaisuformaatissa. Nuorten käyttämät tunneilmaisut on esitetty taulukoissa liitteissä 14-18.

Vaikka olen analyysissäni keskittynyt poimimaan tekstistä erilaisia edellisin perustein määritettyjä tunneilmaisuja, ei analyysiä voi rajoittaa puhtaasti yksittäisten sanojen tarkasteluun. Parrott ja Harré (1996, 42) toteavat, että tunteiden ilmaisu ja varsinainen tunnekokemus eivät ole välttämättä suorassa suhteessa toisiinsa. Saman olen todennut myös omassa aineistossani. Esimerkiksi yhteenliittymisen ja yhteenkuuluvuuden tunteita eksplikoidaan hyvin vähän, vaikka kuten lukujen 10 ja 11 kohdalla olen osoittanut, niitä voidaan pitää keskeisinä tunteina kansallisen identiteetin yhteydessä.

Seuraavaksi käyn kuvakohtaisesti läpi erilaiset tunneilmaukset pyrkien kiteyttämään kuvan kannalta niistä oleellisimmat. Koska tässä yhteydessä tarkastelen tunnesanojen käyttöä suhteessa muuhun tutkimuksessa esitettyyn kokonaisuuteen, tarkasteluni tulee jäämään melko luettelonomaiseksi ja pinnalliseksi. Kunkin symbolin jälkeen esitän yhteenvedon symbolista tehdyistä havainnoista lukujen 10, 11 ja 12 pohjalta.

12.1 Jääkiekko

Kuten jo edellä on monta kertaa tullut ilmi, tunteiden voimakas ilmaiseminen ja kokeminen ovat keskeisessä osassa, kun tarkastellaan jääkiekkoon liittyviä tekstejä. Tunteet ovat keskeisessä osassa nuorten kuvaillessa, miten jääkiekko liittyy Suomeen *Kaikki suomalaiset rakastavat urheilua ja jääkiekkoa. (122 t 15)* kuin nuorten kuvaillessa maailmanmestaruuteen liittyviä muistojakin.

Nuorten kuvailemista tunne-sanoista enemmistö on erilaisia positiivisesti värittyneitä ilmauksia kuten **ylpeys, ilo, riemu** ja **onni**. *Olin mahdottoman ylpeä ja iloinen. Maamme-laulu ei ole ikinä kuulostanut niin kauniilta! (62 p 15)* Vaikka enemmistössä ovat tällaiset suorat ilmaukset, nuoret käyttävät runsaasti myös erilaisia metaforia kuvaamaan tunteiden voimaa. Tällaisia sanontoja ovat *tippa linsissä, kyynel silmäkulmassa, kylmiä väreitä, olin taivaissa* tai *tunteet nousivat*

kattoon. Tällaisia sanontoja ei esiinny muiden symbolien kohdalla. Tämä tukee luvussa 11.1 tehtyä havaintoa siitä, että jääkiekkoon ja ilmeisesti urheiluun yleensäkin liittyy aivan omanlainen tunnepitoinen kielensä. Tunteita ilmaistaan erilaisina fyysisinä tekoina kuten pomp-pimisena tai huutamisena ja/tai kuvaillaan fyysisinä reaktioina kuten kyynel silmäkulmassa. *Se oli aivan mahtava tunne, kun Suomi voitti, 60 minuuttia jännitystä ja lopulta se laukesi siihen, että huudettiin ja pompittiin ympäri taloa. Jos ihan oikein muistan taisi tippakin tulla linssiin... (24 t 15)* Koska nuorten puhetapa on näinkin yhtenäinen, olisi mielenkiintoista vertailla sitä median käyttämään kieleen. Oletan, että sieltä löytyy yhtäläisyyksiä. Tämä on kuitenkin erillisen tutkimuksen aihe.

Oma lukunsa on se, miksi nuorten ilon tunteet olivat niin voimakkaita? Esitän kaksi ehdotusta. Ensinnäkin voimakkaat ilon tunteet voidaan selittää sen kautta, että maailmanmestaruusvoiton yhteydessä oli mahdollista olla ylpeä omasta kansalaisuudestaan. Tämän myötä nuoret saattoivat kohottaa kansallista itsetuntoaan, mikä on sosiaalisen identiteetin teorian perusteella keskeinen identifikaatioprosessia ohjaava motivoiva voima. Suomalaisuus värittyi positiivisesti. *Tunteet olivat mahtavat! Paljon en siitä muista, mutta muistan että jublin ja tunne oli hieno. Ja olin erittäin ylpeä Suomen pelaajista sekä valmentajasta. Silloin oli hienoa olla suomalainen. (80 t 15)*

Toinen selitysehdotus perustuu Keltnerin ja Haidtin (2001, 179) tarkasteluun siitä, millaisia sosiaalisia funktioita tunteet palvelevat ryhmätasolla. Heidän mukaansa voimakkaat kollektiiviset ilon tunteet vahvistavat yhteisön identiteettiä. Rose (1985, 86) on puolestaan väittänyt, että yksilön kokemaa kansallista ylpeyttä olisi kansallisen yhteenkuuluvuuden perusta. Voimakkaat ilon ja ylpeyden tunteet eivät välttämättä liitykään yksilötason ilmiöön, yksilön itsetuntoon vaan enemmänkin voimakkaaseen yhteenkuuluvuuteen. *Sitä lähtien suomalaisia on joka kevät yhdistänyt jääkiekon MM-kisat. Kisojen aikaan suurin osa suomalaisista tuntee kuuluvansa vielä enemmän Suomeen ja meidän kulttuuriimme. Silloin "taistelemme" Suomen puolesta. (85t 15)* Tämä jälkimmäinen ehdotus saa tukea jo aikaisemmin luvuissa 10 ja 11 tehdyistä havainnoista, että jääkiekon katsomiseen liittyy voimakas yhteenkuuluvuus muiden tilannetta seuraavien kanssa. Tämä ei kuitenkaan poissulje sitä mahdollisuutta, etteikö maajoukkueen menestyminen vahvistaisi katsojien itsetuntoa. Asia, jonka selvittäminen vaatii oman lisätutkimuksensa.

Yhteenvetona kaikista kolmesta luvuissa 10, 11 ja 12, esitetystä analyysistä totean seuraavaa. Jääkiekko-kuvan yhteydessä keskeiseen asemaan nousevat yhteenkuuluvuus, voimakkaat tunteet ja jääkiekolle tyypillinen tapa ilmaista tunteita. Aineiston perusteella jääkiekkoa voidaankin pitää siinä mielessä ainutlaatuisena foorumina nykyisessä individualistisessa kulttuurissa, että sen yhteydessä yksilöillä on mahdollista ja sallittua sulautua ryhmään ja kokea voimakkaita kollektiivisia tunteita, joka muissa yhteyksissä on harvoin mahdollista.

12.2 Sota

Sotakuvien herättämät tunteet ovat intensiteetiltään voimakkaita mutta ylpeyttä ja kunnioitusta lukuunottamatta vastakkaisia jääkiekkokuvaan nähden. Niistä puuttuvat yhtä mainintaa lukuun ottamatta täysin erilaiset ilon ja onnen ilmaisut. Nuoret kuvailevat kokevansa muun muassa **pelon, vihan, katkeruuden, kauhun, säälin, surun** ja **järkytyksen** tunteita. Näitä ilmaisuja voidaan tulkita ainakin kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin voimakkaiden tunteiden kirjaaminen voi viestittää, kuinka omakohtaisesti nuoret kokevat talvisodan kollektiivisen muiston.

Ensimmäiseksi, kun näki kuvan teki mieli alkaa itkeä. Osittain siksi, että tuli todella ylpeä tunne ja osittain siksi, että alkoi pelottaa. Kuva herättää mielessäni kaubua ja silti samaan aikaan jonkun todella suuren ja hienon tunteen. Tulee mieleen, että kuinka moni meistä tekee elämänsä aikana jotain noin suurta ja hienoa isänmaansa puolesta? (79 t 13)

Toiseksi näitä tunteita voi tarkastella myös siitä näkökulmasta, mitä funktioita ne ryhmätasolla toimittavat. Kelterin ja Haidtin (2001, 179) mukaan viha, inho ja pelko ovat tunteita, jotka vahvistavat ryhmärajoja. Heidän näkemystään tukee luvussa 10 esitetty huomio, että sota-kuviin liittyy voimakas vastakkainasettelu sisä- ja ulkoryhmien välillä. Aineiston selvin esimerkki vihan tunteen rajaa luovasta vaikutuksesta on seuraava, itse asiassa Suomen lippu-kuvasta kirjoitettu lause: *Suuri yhteenkuuluvuuden tunne, suomalaisuuden tunne, jopa vihan tunne ulkomaalaisia kohtaa, jotka eivät ole Suomen kansalaisia. "Kansalliskiihkoa ja – uhoa". (92 p 1)* Vihan, pelon, kauhun ja muiden negatiivis-sävytteisten mutta hyvin voimakkaiden tunteiden tutkimus kansallisen identiteetin ja yleensäkin ryhmäidentiteettien yhteydessä olisi erittäin tarpeellista. Rajaussyistä en voi tarkastella asiaa tässä yhteydessä tarkemmin.

Pelon, kauhun ja muiden sävyiltään negatiivisten tunteiden lisäksi kuva nostattaa nuorissa esiin **kunnioituksen** ja **ylpeyden** tunteita. Ylpeys saa tässä yhteydessä kuitenkin eri sävyn

kuin mikä se on jääkiekkokuvan hillittömän riemun kanssa. *Tunsin ylpeyttä ymmärtäessäni, kuinka isovanhemmat ovat taistelleet meidänkin puolesta. Ylpeänä kannan suomalaisuuttani — —.* (73 p 14) Koska suomalaisen identiteetin olemassaolo on vaatinut suuria uhrauksia, sitä on seuraavien sukupolvien kannettava ylpeydellä. Tällöin ylpeys ja kunnioitus ovat lähellä toisiaan. Kunnioitus mainitaankin sotakuvien yhteydessä kaikista symboleista kirjoitetuista teksteistä yleisimmin. *Kuva herättää kunnioitusta kaikille niille, jotka taistelivat Suomen puolesta. He uskoivat, että Suomi ansaitsee tulla puolustetuksi.* (28 t 13) Keltnerin ja Haidtin (2001, 179) mukaan myös kollektiivinen kunnioitus vahvistaa ryhmärajoja.

Kunnioitus liittyy nuorten arvostukseen talvi- ja jatkosodan veteraaneja kohtaan. Tätä arvostusta korostavat ne luvussa 10 tehdyt huomiot siitä, miten nuoret kokevat olevansa ikään kuin velkaa nykyisistä hyvistä oloistaan aikaisemmalle sukupolvelle. Tämä yhdistettynä kunnioituksen ja velvollisuuden tunteisiin: *Kuva herättää nimussa tunteita siitä, että on jokaisen velvollisuus puolustaa kaikkea sitä mikä kerran saatiin ja myöhemmin taisteltiin pysyväksi* (46 p 17) nostaa esiin sen tunteisiin vetoavan moraalisen ulottuvuuden, joka on keskeinen kansallisesa identiteetissä. Parhaiten tämä näkyy juuri sota-kuvien yhteydessä. Vetoaminen velvollisuuteen puhuu myös sellaisen yhteenkuuluvuuden tunteen puolesta, joka ei rajoitu vain nykyisiin sukupolviin.

Yhteenvetona kaikista kolmesta luvuissa 10, 11 ja 12, esitetystä analyysistä totean seuraavaa. Kirjoituksista nousee esiin vahva jako sisä- ja ulkoryhmän välille, mikä näkyy myös nuorten ilmaisemien tunteiden tasolla. Rajan vedon lisäksi keskeisessä asemassa on yhteenkuuluvuus. Tämä teema näkyy toisaalta maininnoissa kansan yhdistymisestä ulkoisen uhan edessä ja toisaalta nuorten kokemana velkana menneille sukupolville. Myös nuorten voimakas eläytyminen isovanhempiensa maailmaan ja intensiiviset tunneilmaukset viestittävät yhteenkuuluvuudesta ja talvi- ja jatkosodan merkittävydestä kyseisestä kuvasta kirjoittaneiden nuorten kansallisen identiteetin eräänä keskeisenä sisältönä.

12.3 Sauna

Saunan herättämät tunnereaktiot ovat valjuja verrattaessa sota- ja jääkiekko-kuvien herättämiin tunnekuvauksiin. Suurimmalla osalla sauna tai saunominen ei herättänyt lainkaan tunteita tai he toteavat vain, että: *saunominen oli kivaa. (35 t 50)* Mahdollisesti tavan jokapäiväisyys vaikuttaa siihen, ettei kuva tai siihen liittyvä muisto herätä monilla tunteita. Ne, jotka tunteita mainitsevat käyttävät muun muassa sanoja **ilo, hyvänolon tunne, lämmän tunne** ja **ihanuuden tunne**. Näitä positiivisia tunteita kohdistetaan pääasiassa muistoihin. Yksittäisiä mainintoja on muun muassa myös **huumaantuneisuuden, jännityksen** ja **vapauden tunne, kaipuu** ja **haikeus**. Kun tekstejä tarkastellaan yksittäisiä lausumia yleisemmin, muistoista erottuu runsaasti positiivisesti latautuneita tilanteita, joita leimaavat perheen jäsenten väliset tunnesiteet, yhdessäolo perheen kanssa ja turvallisuuden tunne.

Tunnelma oli hilpeä ja turvallinen. Tiesi olevansa rakastettu silloin. Se on niitä tunteita, jonka muistaa läpi elämässä. Pikakutyttö mökillä (vanhemmat myös) lähimpien ja rakastetuimpien ihmisiensä ympäröimänä. Voisi sanoa, että se on pubdasta iloa, joka tuli suoraan sydäimestä. (100 t 50)

Sauna-muistoihin liittyneistä tunnesanoista ei nouse ilmaisua tai ilmaisutapaa, jonka käyttö ei jäisi yksittäisten mainintojen varaan. Sota-kuvien yhteydessä ylpeys ja kunnioitus erottuvat muista tunnesanoista ja jääkiekko-kuvien yhteydessä keskeisiksi nousevat maininnat ylpeys ja ilo sekä tapa kuvailla tunteita fyysisinä reaktioina. Ilmeisesti saunomiseen ei ole vakiintunut samanlaista tunnediskurssia kuin jääkiekkoon ja sotaan liittyen. Mahdollista on myös se, että jääkiekko- ja sota-kuvissa ryhmäidentiteetti on keskeisemmässä asemassa kuin saunakuvien kohdalla. Sanaa **ylpeys** käytetään sauna-kuvien kohdalla vai kaksi kertaa. Keltnerin ja Haidtin (2001, 179) ajatusta mukaillen voimakkailla tunteilla kiinteytetään ryhmää ja luodaan ryhmärajoja. Perheen piirissä tapahtuvan saunomiskokemuksen yhteydessä ei tällaisiin voimakkaisiin tunteisiin ole samalla lailla tarvetta.

Yhteenvetona kaikista kolmesta luvuissa 10, 11 ja 12 esitetystä analyysistä totean seuraavaa. Sauna-kuvasta kirjoitetut tekstit jakaantuvat kollektiivisiin kuvauksiin ja toisaalta muistoihin, joissa kuvaillaan saunomishetkiä perheen tai sukulaisten kanssa. Kollektiivisten kuvausten pohjalta sauna koskettaa kansallisen identiteetin kulttuurista ja etnistä ulottuvuutta. Saunominen muodostuu myös erääksi ryhmärajoja muodostavaksi rituaaliksi. Tämä käsitys vahvistuu muistojen pohjalta niiden korostaessa perheen merkitystä ja saunan rituaa-

linomaisuutta. Yhteistä näille molemmille lähestymistavalle on myös yhteenkuuluvuus – yhteenkuuluvuus muihin suomalaisiin, menneisiin sukupolviin ja perheenjäseniin nähden. Myös tunneilmaisuudet tukevat tätä havaintoa.

12.4 Suomen lippu

Suomen lippu toimii myös tunnetasolla "sateenvarjosymbolina". Kun verrataan Suomen lippun herättämässä muistoissa esiintyviä tunneilmaisuja muiden symbolien yhteydessä esiintyvien muistojen herättämiin tunneilmaisuihin, voidaan tarkentaa paremmin tunteiden kontekstia. Tällainen vertailu vahvistaa sitä, että jääkiekkoon ja ilmeisesti yleensäkin urheiluun liittyy omanlaisensa tapa kuvailla tunteita: *Varsinkin, jos itse on saavuttanut jonkin suuren voiton, että voi nähdä Suomen lipun nousevan ja kuulla kansallishymnin, ei riemulla ole rajoja (123 t 1)* Nuorten sekä sauna- että luonto-kuvien yhteydessä käyttämä sana haikeus, kaipaus/kaipuu tai ikävä toistuvat myös Suomen lipun yhteydessä liittyen yhdessä muistossa mukavaan muistoon kesästä ja toisessa kodista. Tällainen vertailu auttaa kirkastamaan kuvaa ja vahvistaa havaintoani tunneilmaisujen käytön kontekstisidonnaisuudesta. Tiettyssä kontekstissa käytetään tietynlaisia tapoja ilmaista tunteita. Tätä havaintoa vahvistaa myös tapa, jolla nuoret käyttävät ilmaisua isänmaalliset tunteet.

Suomen lipun yhteydessä käytetään eniten sanontoja **isänmaallisuuden tunne, patrioottisuuden tunne** ja **kansallisuustunne**. Isänmaallisuuden tunteita ei kuitenkaan ilmaista lipun herättämien muistojen yhteydessä, vaan ne liittyvät symboliin itseensä. *Kuva Suomen lipusta herättää ehdottomasti isänmaallisuuden tunteen. (54 t 1)* Nuoret kuvailevat kokevansa isänmaallisia tunteita katsoessaan kuvaa Suomen lipusta, mutta eivät esimerkiksi tilanteissa, joissa he ovat mukana nostamassa sitä. Isänmaallisten tunteiden liittäminen kuvaan vahvistuu, kun tarkastellaan, miten sanontoja käytetään muiden kuvien yhteydessä. Luonto- ja sota-kuvien yhteydessä sanonta isänmaalliset tunteet liitetään vain suoraan itse symboleihin. Sauna-kuvien kohdalla koko ilmaisutapaa ei esiinny lainkaan. Tämä havainto viittaa tiettyyn puhetapaan. Arvelen, että yksi syy tähän ilmiöön voi olla se, että näillä ilmaisulla viitataan siihen kontekstiin, isänmaallisuuteen, jossa vastaaja olettaa liikkuvansa. Tarkempaan tunteiden erotteluun on helpompi päästä käsiksi, kun muistellaan jotain yksittäistä tilaisuutta, johon lippu liittyy.

*Pelkkä lippu ei herätä muuta halua kuin tehdä kunniaa kuten joskus partiassa. Kerran partioteirillä onnistuimme hilaamaan lipun salkkoon niin hyvin ettei sitä saatu enään alas. –
– Aluksi olimme hyvin hartaita mutta lopuksi kikatimme kuten 13-vuotiailla on tapana.
(71 t 18)*

Tällaiset tulkinnat jäävät pitkälle arvailujen varaan ja ilmiö vaatiikin lisätutkimusta

Erilaiset vaihtelevat positiiviset tunteet kuten **ilo** ja **riemu** tai negatiiviset tunteet kuten **ärtymys** liittyivät puolestaan yksinomaan muistoihin. Tällainen tunne on myös **hartaus** tai tunne siitä, että on osa jotain itseään suurempaa *Olin todellä ylpeä itsestäni, että olin saanut nostaa itsenäisyyspäivänä lipun salkkoon. Katsoin lippuun ja tunsin olevani osa jotakin bienoa. (47 p 1)* Mainintoja hartaudesta tai liittymisestä itseään suurempaa ei ole monta. Mutta nämä yksittäiset maininnat ovat kiinnostavia, koska niiden yhteydessä on päästy kosketuksiin sellaisen ulottuvuuden kanssa, jonka sanallistaminen on hyvin vaikeaa. Tämä ilmiö näkyy myös muulla tavoin – tavassa, miten Suomen lippuun suhtaudutaan rituaaleissa. Tällaisia kuvauksia on aineistossa useita.

Ala-asteelta muistuu myös mieleen itsenäisyyspäiväjuhlut, joissa noustiin aina seisomaan kun lippu tuotiin sisällä jublasaliin. Suomen lippu tuntui olevan itsenäisyyspäiväjuhlissa kuin kunniavieras, jolle osoitettiin kunnioitusta. Eihän siinä mitään pahaa ole, koska Suomen lippu kertoo mielestäni tarinaa siitä kuinka Suomi sai itsenäisyyden. (89 t 1)

Nämä havainnot tukevat Pekosen (1991) väitettä, että symbolin avulla yksilö voi hetkeksi jättää yksilöllisyytensä ja saavuttaa osan siitä ylentävästä voimasta, jonka symboli sisältää. Muista symboleista lähimmäksi tätä on päästy maisema-muistoissa kuvailluissa kokemuksissa, joita käsittelin jo luvussa 11.4. Nämä kokemukset liittymisestä itseään suurempaan valottaa ehkä osaltaan kansallisen identiteetin voimaa. Kansalainen ei koe yhteenkuuluvuutta vain muiden kansaan kuuluvien kanssa, vaan myös metatason hengen kanssa, joka kiteytyy lipussa. *Tule mieleen ajatus siitä, kuinka miehet ovat taistelleet meidän itsenäisyytemme puolesta. Nyt voimme olla ylpeitä maastamme ja lipustamme. (80 t 1)*

Yhteenvetona kaikista kolmesta, luvuissa 10, 11 ja 12 esitetystä analyysistä totean seuraavaa: Suomen lippu toimii niin kollektiivisten kuvausten kuin muistojenkin tasolla sateenvarjosymbolina, johon liittyy useita eri sisältöjä, ja josta kirjoitetut muistot myös heijastavat näitä eri sisältöjä. Suomen lippuun liittyvien rituaalien kautta erilaiset elämän alueet assosioituvat Suomeen ja suomalaisuuteen. Sen lisäksi Suomen lippu edustaa kansan ja kansakun-

nan ideaa, henkistä ulottuvuutta. Yhteenkuuluvuus on keskeinen kaikista kolmasta analyysistä nouseva tekijä.

12.5 Luonto

Luonnon synnyttämät mielikuvat kuten kesä, mökkeily tai luonto sinänsä herättivät koki-joissaan paljon erilaisia positiivisia tuntemuksia kuten **mukavan olon** tai **hyvän mielen**. *Kaikki tunteet ovat hyvin positiivisia. Olen aina rakastanut luonnon rauhaa ja nauttinut siitä, että saa vain olla. (77 t 27)* Positiivisten ja leppoisten tunnelmien lisäksi kuva ja muisto herättivät kirjoittajissaan erilaisia **haikeuden** ja **kaipausten** tunteita. Tämä oli tyypillistä juuri luontokuvan kohdalla, mutta samanlaisia ilmauksia esiintyy myös sauna-kuvien kohdalla. Tilanne on ollut niin miellyttävä, että siihen halutaan takaisin tai kaivataan muistoon liittyneitä ihmisiä. *Kuva herättää minussa jonkinlaisen kaipauksen luontoon, keskelle "ei mitään", yksinäisyyteen, pois ihmisvilinästä ja kaikesta kiireestä ja melusta metsän hiljaisuuteen. (108 p 27)* Kaipauksen, erilaisten positiivisten tuntemusten ja rauhallisuuden tunteiden ohella kuva tai sen herättämät muistot herättävät nuorissa monia muitakin tunteita. Erityisen rikasta tunteiden kuvailua on leiri- ja retki- sekä maisema-muistojen yhteydessä. Leiri- ja retki-muistojen yhteydessä nuoret kuvaavat ilon ja muiden positiivisten tunteiden ohella muun muassa koti-ikävää, vaelluksen aiheuttamaa uupumusta ja voimakasta kiintymystä ystävään.

Luonto-kuvien yhteydessä **ylpeyden** tunteita ilmaistaan yhteensä vain kolmessa kirjoituksessa. Kuitenkin, kun nuorilta kysyttiin erikseen tutkimuksen viimeisessä, kansallista identiteettiä mittaavassa osuudessa, kuinka ylpeitä he ovat suomalaisesta luonnosta, niin 80 %³² kertoi olevansa erittäin ylpeä suomalaisesta luonnosta. Nuoret olivat ylpeämpiä luonnosta kuin suomalaisten urheilusaavutuksista, historiasta tai armeijasta. Kuitenkin, kun tarkastellaan kirjoituksia, sota- ja jääkiekko-kuvien yhteydessä ylpeys mainitaan useammin kuin luonto-kuvien kohdalla. Oman lisänsä ongelmaan tuo vielä se, että ne harvat kirjoitukset, joissa nuori kertoi kokevansa ylpeyttä Suomen luonnosta, olivat kirjoituksia, joiden muistoissa käsiteltiin maisemakokemusta. Miksi näin on?

Asiaa on mahdollista tarkastella seuraavasta näkökulmasta. Kuten luonto-kuvasta syntyneiden muistojen yhteydessä totesin, ilmeisesti näissä kirjoituksissa kansallinen identiteetti ei

ole niin keskeisessä asemassa kuin sota-, jääkiekko- ja Suomen lippu kuvien yhteydessä. Muistot liittyvät selvemmin nuorten yksityiseen maailmaan, jossa he toimivat yksilöinä, ei ryhmän jäseninä. Eräät maisema-muistot kuitenkin tekevät poikkeuksen. Niissäkään ei ryhmän jäsenyys ole pinnalla³³. Sen sijaan identifikaation kohde on Suomen maa. Yhdistettynä tämä havainto siihen, että tämän ryhmän muistojen yhteydessä käytetään ainoana ylpeys sanaa, esitän, että niillä saattaa olla jokin yhteys. *Toisaalta se herättää ylpeyttä ja isänmaallisuutta. Kun katson kuvaa, mieleeni tulee muutama vastaavanlainen näkymä, jotka olen joskus nähnyt. (86 t 27)* Tunne, muisto ja kansallinen identiteetti näyttäytyvät samanaikaisesti. Tämä havainto vahvistaa mahdollisuutta siitä, että luonto-kuvista kirjoitettaessa enemmistön kansallinen identiteetti ei ollut "aktiivinen". Silloin heille ei tullut myös mieleen olla ylpeä Suomesta tai suomalaisesta luonnosta. Kun asiaa kysyttiin heiltä erikseen, tilanne oli jo aivan toinen.

Yhteenvetona kaikista kolmesta, luvuissa 10, 11 ja 12 esitetystä analyysistä totean seuraavaa. Luontoa kuvailtiin kaikista symboleista yhtenäisimmin. Kuvailtujen muistojen pohjalta vaikuttaa kuitenkin siltä, että ryhmäidentiteetti ei ole näissä kirjoituksissa samalla lailla voimakkaasti läsnä kuin erityisesti sota-, jääkiekko- ja Suomen lippu-kuvien yhteydessä. Tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, etteikö joillakin identifikaation kohde voisi olla jokin toinen kansallisen identiteetin ulottuvuus, esimerkiksi maa. Luonto-kuvista tekemäni havainnot ovat monimutkaisia ja ne vaativat oman asiaan keskittyneen tutkimuksensa.

12.6 Yhteenveto

Olen tarkastellut tässä viimeisessä analyysissä millaisia tunnesanoja nuoret käyttävät kuvailemaan niitä tunteita, joita symboli ja muisto heissä herättävät. Tarkastelin tunnesanojen käyttöä suhteessa muuhun tutkimuksessa esitettyyn kokonaisuuteen. Välttyäkseni turhalta toistolta tämä yhteenvetoluku jää muita yhteenvetolukuja lyhyemmäksi.

Symbolit ovat latautuneet tunneskaalalla erilaisilla. Jääkiekkokuvassa korostuvat voimakkaat ilon ja onnen tunteet yhdistettyinä kansalliseen ylpeyteen. Sota-kuvissa keskeisiä

---

³² Tutkijan omassa hallussa oleva, julkaisematon aineisto.

³³ Poikkeuksen tekevät ne kaksi kirjoitajaa, jotka käyttävät sanontoja tuntemaan itsemme suomalaisiksi ja suomalainen olo.

tunteita ovat kunnioitus ja ylpeys. Sauna-kuvissa ilmaistaan melko vähän tunteita. Tunteet ovat positiivisia ja niistä paistaa läheisyys kanssaihmiin ja hyvä olo. Suomen lippuun symbolina liitetään muun muassa tunneilmaisu isänmaallinen tai kansallinen tunne. Muistoissa puolestaan käytetään ilmaisua hartaus ja kuvaillaan erilaisia perustunteita kuten ilo. Ylpeyttä käytettiin molemmissa yhteyksissä. Sekä luontoon että siihen liittyviin muistoihin liitetään runsaasti positiivisia onnellisuutta, rauhaa ja rentoutumista kuvaavia tunnesanoja.

Tämä havainto vahvistaa jääkiekko-kuvan yhteydessä moneen kertaan tehtyä havaintoa, että tapa, jolla tunteita ilmaistaan **on ilmeisesti kontekstisidonnaista**.

Edellisen lisäksi totesin, että tapa, jolla nuoret käyttävät tunnesanoja vahvistaa Kelterin ja Haidtin (2001, 179) funktionaalista tunneteoraa **tunteista ryhmän yhteenkuuluvuuden ja ryhmärajojen luoja**na.

13. LOPUKSI

Tässä tutkimuksessa lähdin liikkeelle vastatakseni eräiden tutkijoiden (Reicher & Hopkins, 2001; Davis, 1999) esittämään haasteeseen valottaa kansallista identiteettiä sosiaalipsykologian näkökulmasta. Davisin (1999, 42) mukaan sosiaalipsykologisen kansallisen identiteetin tutkimuksen keskeinen tehtävä on yrittää ymmärtää, mitä ovat keskeiset sidokset yksilön ja hänen kansakuntansa välillä. Oletin, että tutkimalla niitä kansallisia mielikuvia ja henkilökohtaisia muistoja, joita kansalliset symbolit herättävät katsojissaan, sekä näihin liittyviä tunnemainintoja minun oli mahdollista lähestyä tätä kysymystä.

Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: a) millaisiksi nuoret kuvailevat ne symbolit, jotka mahdollisesti herättävät heissä tunteita ja muistoja ja miten ne liittyvät Suomeen, b) liittyykö nuorilla henkilökohtaisia muistoja symboleihin? Jos liittyy, niin millaisia muistoja? c) herättävätkö symbolit ja siihen mahdollisesti liittyvät muistot nuorissa tunteita? Jos herättävät, niin millaisia?

Tutkimuskysymyksellä a) halusin tarkastella nouseeko nuorten mieliin kansallisia kuvauksia, sisältöjä ja puhetapoja. Aineiston pohjalta totean, että: 1) lähes kaikkien vastaajien kirjoituksissa käsitellään symboleihin liittyviä kansallisia kuvauksia Suomesta ja suomalaisis-

ta, 2) nuorten käyttämä kieli erityisesti luonto-kuvien yhteydessä on hyvin yhtenäinen, 3) kansallisiin symboleihin liitettyjen puhetaiposten ja kuvausten avulla luodaan rajaa oman ja ulkoryhmän välille. Siihen millaisiksi nuoret loppujen lopuksi mielsivät valitut kansalliset symbolit, en tässä enää palaa. Yhteenvedot näistä havainnoista on luettavissa luvusta 10.6. Myös Mach (1993, 37-38) on todennut symbolien muovaavan ryhmän identiteettiä ja määrittävän rajaa sisä- ja ulkoryhmiin.

Tutkimuskysymyksellä b) halusin selvittää assosioituuko kansallisiin symboleihin henkilökohtaisia muistoja — jos assosioituu, niin minkälaisia muistoja. Halusin kysymyksen avulla selvittää myös: millaisia ihmisiä muistoihin liittyy, missä muistot tapahtuvat ja minkä ikäisiä muistelijat olivat tuolloin. Aineistoni pohjalta tein kansallisiin symboleihin liittyvistä muisteluista seuraavanlaisia havaintoja: a) isolle osalle vastaajista symboli herättää muistoja, b) nämä muistot ovat melko samankaltaisia symbolien sisällä, c) muistoihin liittyy runsaasti ihmisiä, jotka ovat pääasiassa perheenjäseniä, sukulaisia tai ystäviä, d) muistoihin liittyvät keskeiset paikat ovat kotipiiri, mökki, metsä ja luonto yleensä ja koulu. Tulkitseen, että nämä havainnot vahvistavat Billigin (1995) määritelmää kansallisesta identiteetistä elämäntapana.

Tutkimuskysymyksellä c) halusin selvittää millaisia tunteita symboleihin liittyy. Oletin, että tunteet olisi mahdollista eritellä sen mukaan liittyvätkö ne suoraan symboliin ja toisaalta välittyneesti muiston kautta. Aineiston pohjalta tein seuraavanlaisia havaintoja: a) nuoret kuvailevat muistoihin ja suoraan symboliin liittyen tunteitaan, b) tapa, jolla tunteita kuvaillaan, vaikuttaa aineiston pohjalta olevan kontekstisidonnainen, c) tunteiden merkitys ryhmän rajojen määrittämisessä sai vahvistusta. Tulkitseen, että kun huomioidaan muistojen sisällöt, kansalliset kuvaukset ja käytetyt tunneilmaukset, keskeisimmäksi tunteeksi nousee yhteenkuuluvuus. Yhteenkuuluvuutta ei kuitenkaan yleensä ilmaista suoraan vaan välillisesti muiden tunnesanojen tai tilannekuvausten kautta. Yhteenkuuluvuuden tunteen keskeisen merkityksen kansallisen identiteetin pohjalla on todennut ainakin Saukkonen (1999).

Edellisten tulosten pohjalta esitän tutkimustani kokoavat tulokset. Ensimmäisessä kohdassa pohdin, herättääkö symbolin katsominen ja sen ajattelu tunteita ja mielikuvia. Toisessa kohdassa pohdin, kertovatko tehdyt havainnot jotain keskeisistä sidoksista yksilön ja kansakunnan välillä. Kolmannessa pohdin, mitä merkitsee se, että kullakin sym-

bolilla on aineiston pohjalta tehtyjen havaintojen perusteella oma yksilöllinen identiteettinsä.

1. Oletukseni siitä, että valittuihin kansallisiin symboleihin assosioituu kansallisia kuvauksia ja sisältöjä, muistoja henkilökohtaisesta elämästä ja tunteita, saa aineistosta tukea. Näyttö ei ole täysin yksiselitteinen, koska kaikki eivät kuvailleet muistoja tai tunteita.³⁴ Aineiston pohjalta voi todeta, että isolle osalle tutkimuksessa mukana olleista nuorista, symbolien katsominen tuo mieleen edellä mainittuja asioita. Tämä näkemys vahvistaa Bemin (1970, Dekker ym. 2003, 350 mukaan) käsitystä siitä, että kun tunne on assosioitunut symboliin, se nousee henkilön mieleen myöhemmissä tilanteissa, joissa symboli on mukana. Havaintoni eivät koske kuitenkaan vain tunteita vaan myös henkilökohtaisia muistoja ja kansallisia kuvauksia ja sisältöjä.

Tätä tutkimukseni tulosta voi kritisoida tutkimusasetelman pohjalta. Kun nuoret kirjoittivat symboleista, heitä oli ensin pyydetty valitsemaan 2-3 kuvaa, jotka herättävät heissä mielikuvia, muistoja ja mahdollisesti myös tunteita (liite 2). Tällöin ohjeistuksessa ja sitä seuranneissa tarkemmissa kysymyksissä jo valmiiksi oletettiin, että kuvat herättävät mielikuvia, muistoja ja tunteita. Kysymystapaa voi siis pitää johdattelevana. Nuorille esitetty kysymys olisi pitänyt esittää muodossa: herättääkö joku/jotkut esitetyistä kuvista sinussa mielikuvia, muistoja ja tunteita. Jos herättää, niin kirjoita – – . Mahdollisesti vapaa assosiaatio ilman minkäänlaista ohjeistusta olisi saattanut olla vielä parempi metodi.

En kuitenkaan näe, että tutkimusasetelmassani oleva johdattelevuus kumoaisi tulostani. Ensinnäkin kaikki nuoret eivät kuvailleet kirjoituksissaan muistoja tai tunteita, vaikka heiltä sitä pyydettiin. Kirjoittajilla oli siis myös mahdollisuus todeta, ettei heille tullut kuvista mitään mieleen. Toiseksi tulostani tukee se, että nuorten kirjoituksista nousee esiin runsaasti samankaltaisia asioita. Tämä samankaltaisuus vahvistaa sitä, että kuvailut kansalliset kuvaukset, muistot ja tunteet ovat todella symbolin herättämiä. Siitä, kuinka herkästi nämä asiat ovat tulleet nuorten mieliin eli kuinka automatisoitunut yhteys on, ei tutkimukseni johdatte-

---

³⁴ Luvuissa 9.7 ja 11.6 pohdin eri syitä, mistä johtuu, etteivät kaikki kirjoittaneet henkilökohtaista muistoa. Prosenttiosuuksia siitä, kuinka moni kuvaili tunteita kirjoituksissaan, en lähtenyt laskemaan, koska erillisten tunne-sanojen käyttäminen ei vielä kertoisi paljoa tunteiden kuvailusta. Monet kuvailivat tunteitaan osana muistoa epäsuoremmin tilannekuvausten kautta. Yksiselitteisen luokittelun tekeminen asteikolla kuvaa tunnetta/ei kuvaa tunnetta ei ole siten mielestäni mahdollista.

levuutensa takia kerro mitään. Kuvaustan, muistojen ja tunteiden assosioituminen kansallisiin symboleihin edellyttää siis lisätutkimusta eri menetelmillä.

2. Oletukseni siitä, että kollektiiviset kansalliset kuvaukset, sisällöt, puhettavat ja kollektiiviset muistot, kansallisiin symboleihin assosioituneet henkilökohtaiset muistot ja niihin liittyvät ihmiset sekä edellä lueteltuihin liittyvät tunteet olisivat keskeiset siteet yksilön ja kansakunnan välillä, saa aineistosta tukea. Oletusta tukevat seikat ovat muun muassa aineistosta löytyvät: kuvaukset symboleiden herättämistä voimakkaista tunteista, kertomukset läheisistä ihmisistä symbolin luomassa kontekstissa tai nuorten sisäistämät yhteiset puhettavat.

Tutkimukseni tulosta voi kritisoida ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin voidaan kritisoida henkilökohtaisen muiston korostumista siteenä yksilön ja kansakunnan välille. On hyvin oletettavaa, että elämämme historiaan kuuluu paljon asioita, joita emme pysty eksplikoiimaan. Näillä asioilla on kuitenkin vaikutusta meihin. Kysymällä nuorten muistoista pääsemme raapaisemaan pintaa mutta tuskin tavoitamme ydintä. Toiseksi voidaan kritisoida oletusta, että edellä luetellut tekijät muodostaisivat keskeiset siteet yksilön ja kansakunnan välille. Tämä tutkimus ei poissulje, etteikö muitakin vielä keskeisimpiä tekijöitä voisi olla olemassa. Ensimmäistä ja toista kritiikkiä en pysty kumoamaan ja ne muodostavatkin tulokseni tietyt reunaehdot.

Kolmas keskeinen kritiikki kohdistuu tutkimuksen yleistettävyyteen. Voidaanko sen pohjalta, että lukion toisluokkalaisten mieliin kansalliset symbolit nostavat kansallisia kuvauksia, muistoja omasta elämästään ja herättävät tunteita, väittää, että nämä asiat kertovat jotain yleistä yksilön ja kansakunnan välisestä suhteesta? Jotta voisin vastata tähän kysymykseen, minun on pohdittava **kuinka yleistettäviä laadullisen tutkimuksen havainnot ovat.**

Tässä tutkimuksessa olen analysoinut hyvinkin yleisesti tunnettuja kansallisia symboleita. Katson, että jokainen suomalainen lukija, joka tutustuu tähän tutkimukseen, on pätevä arvioimaan sitä, kuinka hyvin tehdyt havainnot ja tulkinnat sopivat hänen kokemuspäänsä. Alasuutari (1993, 209) toteaaakin, että tällaisissa kaikkien tuntemissa tutkimuskohteissa yleistämisestä ei muodostu ongelmaa. Tutkimuksen tarkoitus ei ole todistaa ilmiön olemassaoloa – suomalaiset seuraavat jääkiekkoa. Oleellista on pyrkiä menemään itsestäänselvyksien taakse ja selittämään ilmiö – miksi suomalaiset seuraavat jääkiekkoa.

Valitettavasti tutkimukseni yleistettävyyttä ei kaikilta osin ratkea näin helposti. Sen lisäksi, että tutkimukseni on ollut melko puhdasta kulttuurin tutkimusta, työni taustalla on ollut pyrkimys tarkastella, mitkä ovat sidokset yksilön ja hänen kansakuntansa välillä. Tämä edellyttää tutkimusten tulosten yleistettävyyttä. Alasuutari (1993, 221-222) on kuitenkin sitä mieltä, ettei laadullisen tutkimuksen yhteydessä tulisi lainkaan puhua yleistettävyydestä vaan suhteuttamisesta. Tutkijan tulisi suhteuttaa saamansa tulokset laajempaan kokonaisuuteen.

Tutkimukseni kirjoittajat ovat lukion toisluokkalaisia, osa armeijan kynnyksellä olevia nuoria tilanteessa, jossa Suomi on juuri luopunut yhdestä keskeisestä kansallisesta symbolistaan – Suomen markasta. Tässä mielessä ryhmää ja hetkeä voi pitää melko ainutlaatuisena. Kuitenkin havainnot nuorten kuvailemista kollektiivisista kuvauksista ja käyttämistä puhetavoista, saavat vahvistusta jo olemassaolevasta tutkimuksesta ja kirjallisuudesta kuten luvussa 10 olen osoittanut. Nuorten kuvailemat henkilökohtaiset muistot löytävät vähän tukea muusta tutkimuksesta, koska sellaista on vain vähän. Näitä kokemuksia saunomisesta tai jääkiekon katsomisesta voi kuitenkin arvioida jokainen suomalaisen kulttuurin piiriin kuuluva henkilö. Kolmas tekijä eli tunteet on tekijöistä vaikein ja niiden suhteuttaminen tutkimuskirjallisuuden tai kulttuurin jäsenten kokemusten kautta on mielestäni hankalinta. Kansallisiin symboleihin liittyvien tunteiden tutkimus vaatiikin vielä paljon töitä.

Edellisen pohjalta väitän, että aineistostani esiin nousseet tekijät, kuten osallistuminen erilaisiin rituaaleihin, vanhempien suhtautuminen, kansallisten kuvausten omaksuminen, yleensä yksilön elämäntapa kansallisvaltiossa, muodostavat nuorille siteitä kansakuntaansa. Väitteeni todentamiseksi ja yleistämiseksi koskemaan suurempaa joukkoa täytyy tehdä vielä runsaasti tutkimusta eri metodeilla. Yksi lähestymistapa voisi olla kansallista identiteettiä mittaavan aineistoni liittämisen tähän aineistoon ja niiden vertaaminen keskenään. Myös erilaiset tutkimukset eri ikäisten suomalaisten keskuudessa saattaisivat valottaa asiaa. Hyvin kiinnostavaa olisi myös tehdä pitkittäistutkimusta, jossa samoja henkilöitä tutkittaisiin kahdenkymmenen vuoden kuluttua.

3. Kolmantena kokoavana tuloksena pidän sitä, että analysoituani symboleiden herättämiä muistoja, tunteita ja kansallisia kuvauksia, minulle muodostui kuva, että kukin symboli on tunneilmapiiriltään, muistoiltaan ja kuvauksiltaan melko yhtenäinen. Tällä tarkoitan sitä, että tiettyyn symboliin liitetään tietyn suuntaisia tunteita, melko

samankaltaisia muistoja ja tietynlaisia kansallisia kuvauksia. Tämän lisäksi aineisto antoi näyttöä siitä, että toiset symbolit aktivoivat ryhmäidentiteettiä enemmän kuin toiset. Kullakin symbolilla on siis omanlainen identiteettinsä.

Kolmannen tuloksen kritiikki nostaa esiin tämän tutkimuksen keskeisimmän ongelman – mikä on yksilön ja kollektiivin välinen suhde? Tuloksessa 2 totean, että aineisto antaa tukea sille, että yksilötasolla symboleihin liittyneet tunteet, muistot ja kansalliset kuvaukset saattavat olla keskeinen sidos yksilön ja kansakunnan välillä. Kuitenkin tutkimukseni eräs tulos on se, että symbolit nostavat samankaltaisia tunteita, muistoja ja kuvauksia katsojien mieliin. Kyse on siis kollektiivisesta ilmiöstä. Mistä tutkimukseni loppujen lopuksi kertoo – yksilön kollektiivisuudesta? Näinkin asian voi muotoilla. Reicher ja Hopkins (2001, 39) ovat todenneet, että kansallinen identiteetti on kaikessa sosiaalisuudessaan hyvin henkilökohtainen ja voimakkaasti koettu asia. Tämä ei sulje pois kuitenkaan sitä, että kaikkien havaintojen kohdalla tutkimuksessani ei ole aina selvää, mitkä ovat sosiaalisia ilmiöitä, mitkä yksilöllisistä eroista johtuvia? Tutkimuksen kolmanteen tulokseen liittyen voidaankin esittää kysymys: mitkä erot symboleiden välillä tehdyistä havainnoista ovat selitettävissä sitä kautta, että tietynlaisen kansallisen identiteetin omaksuneet henkilöt kirjoittavat tietynlaisista kuvista vai onko todella niin että, symbolit herättävät tietynlaisia assosiaatioita, nostavat esiin yksilön kansallisesta identiteetistä tiettyjä kerrostumia riippumatta siitä, miten identifioitunut yksilö on suomalaisuuteen?

Jos näin on, symbolit ovat mahtava vaikuttamisen väline. Ainakin Mach (1993, 37-38) on sitä mieltä, että näin on. Hänen mukaansa symboleilla voidaan ohjata ihmisten tunteita ja vaikuttaa toimintaan. Samaa mieltä on myös Durkheim (1980, 204) todetessaan, että: *Sotilas, joka kuolee lippunsa puolesta, kuolee maansa puolesta; mutta itseasiassa etusijalla on hänen tajunnassaan lippu. Joskus se jopa suoranaisesti määrää toimintaamme.*

Tekemäni havainnot luonto-kuvien kohdalla puoltavat sitä, että kansallinen identiteetti olisi kontekstista riippuvainen. Tällöin symboleilla olisi mahdollista vaikuttaa yksilöön. Tutkimukseni antama näyttö ei ole kuitenkaan vahva. Oletan, että kyse on monimutkaisesta vuorovaikutusprosessista, jossa sekä yksilöllisillä että kollektiivisilla tekijöillä on merkitystä. Tämä on asia, jonka tutkiminen olisi tärkeää. Tutkimukseni kolmatta tulosta voikin pitää eräänlaisena välituloksena, jonka tarkentaminen ja syventäminen vaatii lisätutkimusta.

*

Vaikka olen edellä tuonut esiin useita tutkimukseeni liittyviä ongelmakohtia, pidän tutkimustani onnistuneena monellakin tapaa. Ensinnäkin kuvien käyttäminen osana tutkimusmenetelmäni oli toimiva ratkaisu enkä kohdannut samanlaisia ongelmia kuin Heikkinen (1983) Kokemukseni puhuu sen puolesta, että kuvien käyttäminen on perusteltua ja sen avulla on mahdollista kerätä rikas aineisto. Menetelmäni toimivuudesta kertoo mielestäni myös se, että olen pystynyt sen avulla koskettamaan sellaista elämänaluetta, jonka tutkiminen on ongelmallista, kuten Saukkonen (1999, 59) on todennut.

Mäkelän (1990, 47-48) mukaan laadullisen tutkimuksen arviointiperusteet ovat: 1) aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen paikka, 2) aineiston riittävyys, 3) aineiston kattavuus ja 4) aineiston analyysin arvioitavuus ja toistettavuus. Kohdalla 1) Mäkelä (1990, 48) tarkoittaa sitä, että tutkijan tulisi kuvailla aineistonkeruutilannetta, tutkijan mahdollista vaikutusta aineistoon sekä sitä mikä on aineiston paikka vallitsevassa yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Nämä seikat olen jo kuvaillut luvuissa 9.2 ja 9.3.2.

Aineistoa pidän sekä riittävänä että kattavana. Rajattu aineisto koostuu 163 kirjoitelmasta ja kirjoittajia on 119. Tämän kokoinen aineisto on laadullisessa tutkimuksessa suuri. Aineistoni kattavuutta tosin rajaa se, että kaikki kirjoittajat ovat pääkaupunkiseudulta. Mielenkiintoista olisi vertailla kaupunkien ja maaseudun asukkaita keskenään. Aineiston analyysin arvioitavuuteen ja toistettavuuteen olen kiinnittänyt huomiota. Olen kiinnittänyt huomiota käsitteiden määrittelyyn, pyrkinyt ilmaisemaan mahdollisemman yksiselitteisesti luokitteluperusteet ja olen identifioinut analyysiyksikköni liitteissä olevissa taulukoissa, mikä Mäkelän (1990, 57) mukaan lisää laadullisen aineiston toistettavuutta.

Kuten Reicher ja Hopkins (2001) ovat todenneet, sosiaalispsykologian piirissä on tehty vähän kansalliseen identiteettiin liittyvää tutkimusta. Tässä mielessä tutkimukseni puolustaa paikaansa. Vaikka lähdin tutkimaan kansallista identiteettiä pitkälle sattuman kautta, olen tutkimuksen edetessä oppinut arvostamaan tutkimuskohdettani. Kansallisella identiteetillä on suuri voima eikä sitä pidä aliarvioida. Toivon ja uskon, että kun ymmärretään, kuinka herkkiin ja tunnetasolla latautuneisiin asioihin, kuten omiin vanhempiin, kansallinen identiteetti vertautuu, on helpompi ehkä ymmärtää myös muiden kansallista identiteettiä. Ymmärtäessämme itseämme ja sen avulla toisia, meidän on ehkä helpompi elää ihmisiksi.

Lähteet:

Abrams, D. 1992. Processes of Social Identification. Teoksessa G. M. Breakwell (toim.) *Social Psychology of Identity and the Self Concept*. Surrey University Press: London, 57-99.

Ahonen, S. 1998. Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Suomen historiallinen seura: Helsinki.

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Vastapaino: Tampere.

Alasuutari, P. 1999. Nationalismi, kansakunta ja yhteiskunta. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) *Post patria. Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Vastapaino: Tampere, 31-52.

Alasuutari, P. & Ruuska, P. 1999. Patriat ja auktoriteetit murroksessa. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) *Post patria. Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Vastapaino: Tampere, 215-243.

Anderson, B. 1992. *Imagined Communities*. 2. korj. painos. Verso: London.

Anttila, J. 1993. Käsitukset suomalaisuudesta – traditionaalisuus ja modernisuus. Teoksessa T. Korhonen (toim.) *Mitä on suomalaisuus*. Suomen antropologinen seura: Helsinki, 108-134.

Anttila, J. 1996. Onko suomalaisuudessa samastaumiskohteena mitään erityistä. Teoksessa P. Laaksonen & S-L Mettomäki (toim.) *Olkaamme siis suomalaisia*. Suomen kirjallisuuden seura: Helsinki, 201-210.

Anttila, J. 1997. Kansallisen identifioitumisen motiiviperustaa etsimässä. *Psykologia* 32, 84-92.

Anttila, J. 1999. Why Imagined Communities is Felt as Real? Attractional Factors of National Identity. Julkaisematon lähde.

- Anttonen, P. 1996. Introduction. Tradition and Political Identity. Teoksessa P. Anttonen (toim.) Making Europe in Nordic Contexts. Nordic Institute of Folklore: Turku, 7-40.
- Anttonen, V. 1993. Pysy Suomessa Pyhänä – Onko Suomi uskonto? Teoksessa T. Korhonen (toim.) Mitä on suomalaisuus. Suomen antropologinen seura: Helsinki, 33-67.
- Berndtson, E. 1992. Poliittika tieteenä. Valtion painatuskeskus: Helsinki.
- Billig, M. 1990. Collective Memory. Ideology and the British Royal Family. Teoksessa D. Middleton & D. Edwards (toim.) Collective Remembering. Sage: London, 60-80.
- Billig, M. 1995. Banal Nationalism. Sage: London.
- Breakwell, G. 1986. Coping with Threatened Identities. Methuen & Co. Ltd: London.
- Calhoun, G. 1993. Nationalism and Ethnicity. Annual Review of Sociology 19, 211-239.
- Condor, S. 1996. Unimagined Community? Some Social Psychological Issues Concerning English National Identity. Teoksessa G. M. Breakwell & E. Lyons (toim.) Changing European Identities. Social Psychology Analyses of Social Change. Butterworth-Heinemann: Oxford, 41-67.
- Davis, T. C. 1999. Revisiting Group Attachment. Ethnic and National Identity. Political Psychology 20, 25-47.
- Deaux, K. 1992. Personalizing Identity and Socializing Self. Teoksessa G. M. Breakwell (toim.) Social Psychology of Identity and the Self Concept. Surrey University Press: London, 9-33.
- Dekker, H., Malová, D. & Hoogendoorn, S. 2003. Nationalism and its Explanations. Political Psychology 24, 345-376.

- Devine-Wright, P & Lyons, E. 1997. Remembering Pasts and Representing Places: The Construction of National Identities in Ireland. *Journal of Environmental Psychology* 17, 33-45.
- Durkheim, E. 1980. *Uskontoelämän alkeismuodot*. Suom. S. Randell. Tammi: Helsinki.
- Edelman, M. 1988. *Constructing the Political Spectacle*. The University of Chicago Press: Chicago.
- Firth, R. 1973. *Symbols. Public and Private*. George Allen & Unwin Ltd: London.
- Frijda, N. H. 1988. The Laws of Emotion. *American Psychologist* 43, 349-358.
- Gordon, T. 2002. Kansallisuuden sukupuolittuneet tilat. Teoksessa T. Gordon, K. Komulainen & K. Lempiäinen (toim.) *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Vastapaino: Tampere, 37-55.
- Gellner, E. 1983. *Nations and Nationalism*. Basil Blackwell: Oxford.
- Heikkinen, K. 1983. Esineiden etninen lataus siirtokarjalaisten mielikuvissa. Eräs kuva-
metodinen kokeilu. *Suomen antropologi* 8, 2-19.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1998. *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Edita: Helsinki.
- Hjerm, M. 1998. National Identities, National Pride and Xenophobia: a Comparison of Four Western Countries. *Acta Sociologica* 41, 335-347.
- Hjerm, M. 2003. National Sentiments in Eastern and Western Europe. *Nationalities Papers* 31, 413-429.
- Hogg, M. A. & Abrams, D. 1988. *Social Identifications*. Routledge: London.

Hogg, M. & Mullin B.-A. 1999. Joining Group to Reduce Uncertainty: Subjective Uncertainty Reduction and Group Identification. Teoksessa D. Abrams & A. D. Hogg (toim.) Social Identity and Social Cognition. Blackwell: Oxford, 249-279.

Karhu, L. & Kiiveri, M. 1997. Suomalaisuuden merkitys kuudesluokkalaisille. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 26. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos: Jyväskylä.

Keltner, D. & Haidt, J. 2001. Social Functions of Emotions at Four Levels of Analysis. Teoksessa W. G. Parrott (toim.) Emotions in Social Psychology. Psychology Press; Philadelphia, 175-184.

Klinge, M. 1982. Kaksi Suomea. Otava: Helsinki.

Klinge, M. 1999. Suomen sinivalkoiset värit. 3. painos. Otava: Helsinki.

Korhonen, T. 1993. Suomalaisuuden aineellisista symboleista. Teoksessa T. Korhonen (toim.) Mitä on suomalaisuus. Suomen Antropologinen Seura: Helsinki, 86-107.

Lepola, O. 2000. Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.

Liebkind, K. 1988. Me ja muukalaiset – ryhmäraajat ihmisten suhteissa. Gaudeamus: Helsinki.

Liebkind, K. 1992. Ethnic Identity - Challenging the Boundaries of Social Psychology. Teoksessa G. M. Breakwell (toim.) Social Psychology of Identity and the Self-Concept. Surrey University Press: London, 147-185.

Lupton, D. 1998. The Emotional Self. Sage: London.

Lyons, E. 1996. Coping with Social Change: Processes of Social Memory in the Reconstruction of Identities. Teoksessa G. Breakwell. & E. Lyons (toim.) Changing European

Identities. *Social Psychology Analyses of Social Change*. Butterworth-Heinemann: Oxford, 31-39.

Mach, Z. 1993. *Symbols, Conflict and Identity. Essays on Political Anthropology*. State University of New York Press: New York.

Middleton, D. & Edwards, D. 1990. Introduction. Teoksessa D. Middleton & D. Edwards (toim.) *Collective Remembering*. Sage: London, 1-22.

Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen tutkimuksen arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gaudeamus: Helsinki, 42-61.

Parrott, W. G. 2001. Emotions in Social Psychology. Volume Overview. Teoksessa W. G. Parrott (toim.) *Emotions in Social Psychology*. Psychology Press: Philadelphia.

Parrott W. G. & Harré, R. 1996. Embarrassment and the Threat to Character. Teoksessa R. Harré & W. G. Parrott (toim.) *The Emotion. Social, Cultural and Biological Dimensions*. Sage: London, 39-56.

Pekonen, K. 1991. Symbolinen modernissa politiikassa. *Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisusarja 25*: Jyväskylä.

Peltonen, M. 1998. Omakuvamme murroksessa. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineksena. Teoksessa P. Alasuutari & P. Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino: Tampere.

Poole, R. 1999. *Nation and Identity*. Routledge: London.

Reicher, S. & Hopkins, N. 2001. *Self and Nation*. Sage: London.

Rosa, A., Blanco, F., Diaz, F. & Castro, R. 1998. Europe as Discursive Resource for Spanish National Identity. Teoksessa U. Hedetoft (toim.) *Political Symbols, Symbolic Politics*. Ashgate: Aldershot, 105-131.

- Rose, R. 1985. National Pride in Cross-National Perspective. *International Social Science Journal* 37, 85-96.
- Saukkonen, P. 1996. Identiteetti ja kansallinen identiteetti. *Kosmopolis* 26, 5-19.
- Saukkonen, P. 1999. Suomi, Alankomaat ja kansallisvaltion identiteettipolitiikka. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.
- Schwartz, B. 1990. The Reconstruction of Abraham Lincoln. Teoksessa D. Middleton & D. Edwards (toim.) *Collective Remembering*. Sage: London, 81-107.
- Smart, N. 1985. Religion, Myth and Nationalism. Teoksessa P.H. Merkl & N. Smart (toim.) *Religion and Politics in the Modern World*. New York University Press: New York, 15-28.
- Stern P. C. 1995. Why Do People Sacrifice for their Nations. *Political Psychology* 16, 217-235.
- Veivo, H. & Huttunen, T. 1999. *Semiotiikka. Merkeistä mieleen ja kulttuuriin*. Edita: Helsinki.
- Vignoles, V. L., Chryssochoou, X. & Breakwell G. M 2002. Evaluating Models of Identity Motivation: Self-esteem is not the Whole Story. *Self and Identity* 1, 201-218.
- Virrankoski, O. 1991. Peruskoulun Suomi-kuvastoa. Tutkimus kansallisen historiallisyhteiskunnallisen symboliympäristön uusintamisesta peruskoulun päättöluokan oppilaille. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisuja 150.
- Vogler, C. 2000. Social Identity and Emotion: the Meeting of Psychoanalysis and Sociology. *The Sociological Review* 48, 19-42.
- Vogler, C. 2001. National Identities and Emotion in the Discourse of British Manufacturing Unions in the 1980s and Early 1990s. *European Societies* 3, 315-338.